

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ»

**Η σημασία των επιχειρήσεων σε βάθος στη στρατιωτική στρατηγική.
Ιστορικές περιπτώσεις, σύγχρονη εφαρμογή και
οι δυνατότητες διεξαγωγής τους από τις ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις.**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Παναγιώτης Γ. Οικονόμου

Αθήνα, 2017

Τριμελής Επιτροπή

Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)

Κωνσταντίνος Υφαντής, Αναπληρωτής Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, Αναπληρωτής Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Παναγιώτης Γ. Οικονόμου, 2017

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

«Η σημασία των επιχειρήσεων σε βάθος στη στρατιωτική στρατηγική. Ιστορικές περιπτώσεις, σύγχρονη εφαρμογή και οι δυνατότητες διεξαγωγής τους από τις ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις»

*Αφιερωμένη στη σύζυγό μου Μαρία και
στα παιδιά μου Αλεξάνδρα και Γιώργο.*

Ευχαριστίες

Καταρχάς θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κ. Χαράλαμπο Παπασωτηρίου για την ανάθεση της παρούσας διπλωματικής εργασίας και για την πολύτιμη καθοδήγηση και βοήθειά του.

Επίσης, ευχαριστώ όλους τους καθηγητές στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών για τις γνώσεις που μου παρείχαν απλόχερα και για την διάθεσή τους να ασχοληθούν με κάθε απορία μου. Η διδασκαλία των συγκεκριμένων ανθρώπων της γνώσης, αποτέλεσε πρωτόγνωρη εμπειρία για μένα και διεύρυνε τους ορίζοντες της σκέψης μου.

Ευχαριστώ τους συμφοιτητές μου για τα σημαντικά οφέλη που αποκόμισα από την συναναστροφή μαζί τους παρά την μεγάλη ηλικιακή απόσταση που με χωρίζει με τους περισσότερους και ιδιαίτερα τους φίλους και συναδέλφους μου Δημήτρη Πάγκαλο και Γιώργο Ρεπαντή, οι οποίοι με τις συζητήσεις και τις ανταλλαγές απόψεων με βοήθησαν να ξεπεράσω δύσκολες στιγμές κατά την διάρκεια των κοινών μας σπουδών.

Τέλος, το μεγαλύτερο ευχαριστώ πηγαίνει στη σύζυγό μου Μαρία και στα παιδιά μου Αλεξάνδρα και Γιώργο, για την υπομονή και την κατανόηση που έδειξαν, κατά τη διάρκεια των μεταπτυχιακών σπουδών μου στις Διεθνείς Σχέσεις και τις Στρατηγικές Σπουδές.

Περιεχόμενα

Ευρετήριο σχεδιαγραμμάτων, σχηματικών παραστάσεων, φωτογραφιών.....	7
Περίληψη	9
Abstract	11
Εισαγωγή	13
Σκοπός της πτυχιακής εργασίας	14
Προϋποθέσεις.....	15
Μέθοδος εργασίας.....	16
Κεφάλαιο πρώτο: Θεωρητικό πλαίσιο.....	18
1.1 Διεθνείς Σχέσεις και πόλεμος.....	18
1.2 Η έννοια της στρατηγικής	19
1.3 Επίπεδα του πολέμου	21
Κεφάλαιο δεύτερο: Η σημασία των επιχειρήσεων σε βάθος στη στρατιωτική στρατηγική	23
2.1 Ορισμός και σκοπός των επιχειρήσεων σε βάθος.....	23
2.2 Επιχειρήσεις σε βάθος και στρατηγική σκέψη.....	24
2.3 Επιχειρήσεις σε βάθος και η εξέλιξη του φαινομένου του πολέμου.....	28
Κεφάλαιο τρίτο: Ιστορική επισκόπηση – Ιστορικές περιπτώσεις επιχειρήσεων σε βάθος.....	31
3.1 Γενικά.....	31
3.2 Η περίοδος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου	31
3.3 Η περίοδος του Μεσοπολέμου–Η «γέννηση» των επιχειρήσεων σε βάθος	33
3.4 Η περίοδος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου	35
3.4.1 Το γερμανικό στρατιωτικό δόγμα του κεραυνοβόλου πολέμου.....	36
3.4.2 Βαθιά μάχη και κεραυνοβόλος πόλεμος.....	37
3.4.3 Επιχειρήσεις Ομάδων Ερήμου Μακράς Ακτίνας Δράσης	38
3.4.4 Επιχείρηση «25».....	39
3.4.5 Επιχείρηση «Weserübung».....	40
3.4.6 Επιχείρηση «Ουρανός».....	41
3.4.7 Επιχείρηση «Μπαγκρατιόν».....	43
3.5 Η περίοδος μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο έως σήμερα.....	45
3.5.1 Ο πόλεμος της Κορέας.....	45
3.5.2 Ο πόλεμος των 6 ημερών.....	47
3.5.3 Ο πόλεμος του Κοσσυφοπεδίου.....	50
Κεφάλαιο τέταρτο: Η σύγχρονη εφαρμογή των επιχειρήσεων σε βάθος.....	53
4.1 Μορφές των σύγχρονων επιχειρήσεων	53
4.2 Η εφαρμογή των αρχών του πολέμου στις επιχειρήσεις σε βάθος	54
4.3 Κανόνες επιχειρήσεων σε βάθος.....	57

4.4	Επιχειρησιακές απαιτήσεις επιχειρήσεων σε βάθος	59
4.5	Δυνάμεις επιχειρήσεων σε βάθος.....	61
4.5.1	Χαρακτηριστικά δυνάμεων επιχειρήσεων σε βάθος.....	61
4.5.2	Δυνατότητες δυνάμεων επιχειρήσεων σε βάθος.....	62
4.5.3	Περιορισμοί δυνάμεων επιχειρήσεων σε βάθος.	63
4.5.4	Αποστολές δυνάμεων επιχειρήσεων σε βάθος.	63
4.6	Οργάνωση – Σχεδίαση – Εκτέλεση – Υποστήριξη επιχειρήσεων σε βάθος.....	66
4.6.1	Οργάνωση επιχειρήσεων σε βάθος.....	67
4.6.2	Σχεδίαση και εκτέλεση των επιχειρήσεων σε βάθος.	67
4.6.3	Υποστήριξη επιχειρήσεων σε βάθος.....	71
Κεφάλαιο πέμπτο: Η σημασία των επιχειρήσεων σε βάθος για το ελληνικό στρατηγικό δόγμα		
5.1	Ελληνικό στρατηγικό δόγμα και αποτροπή	74
5.2	Ελληνική αποτρεπτική στρατηγική και οι επιχειρήσεις σε βάθος.....	78
Κεφάλαιο έκτο: Οι δυνατότητες διεξαγωγής των επιχειρήσεων σε βάθος από τις ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις		
6.1	Οι δυνατότητες διεξαγωγής των επιχειρήσεων σε βάθος από το Στρατό Ξηράς	82
6.2	Οι δυνατότητες διεξαγωγής των επιχειρήσεων σε βάθος από το Πολεμικό Ναυτικό	87
6.3	Οι δυνατότητες διεξαγωγής των επιχειρήσεων σε βάθος από την Πολεμική Αεροπορία	89
6.4	Προτάσεις αναβάθμισης των δυνατοτήτων διεξαγωγής επιχειρήσεων σε βάθος από τις ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις	97
Συμπεράσματα		101
Παράρτημα.....		106
Σχεδιαγράμματα – Σχηματικές παραστάσεις - Φωτογραφίες		106
Πηγές – Βιβλιογραφία		127

Ευρετήριο σχεδιαγραμμάτων, σχηματικών παραστάσεων, φωτογραφιών

Εικόνα 1 Τα επίπεδα του πολέμου.....	106
Εικόνα 2 Σχεδιάγραμμα των μορφών επιχειρήσεων στο σύγχρονο επιχειρησιακό περιβάλλον - Επιχειρησιακό πλαίσιο.....	106
Εικόνα 3 Σχηματική παράσταση κεραυνοβόλου πολέμου και βαθιάς μάχης..	107
Εικόνα 4 Περίπολο Μακράς Ακτίνας Δράσης (LRP) στο μέτωπο της Βορείου Αφρικής κατά το Β΄ΠΠ.....	108
Εικόνα 5 Σχεδιάγραμμα της επιχείρησης κατάληψης της Γιουγκοσλαβίας από τις δυνάμεις του Άξονα - Επιχείρηση «25».....	108
Εικόνα 6 Σχεδιάγραμμα της γερμανικής εισβολή στη Δανία - Επιχείρηση «Weserübung».....	109
Εικόνα 7 Σχηματική παράσταση των νορβηγικών κέντρων βάρους που στοχοποιήθηκαν από τις γερμανικές δυνάμεις κατά την επιχείρηση «Weserübung».....	109
Εικόνα 8 Επιχείρηση «Ουρανός» - Η σοβιετική αντεπίθεση στο Στάλινγκραντ.....	110
Εικόνα 9 Επιχείρηση «Bagration» - Η πιο επιτυχημένη επιχείρηση του Β΄ΠΠ.....	110
Εικόνα 10 Η παράτολμη αμφίβια επιχείρηση στην Ιντσόν (150 χλμ πίσω από τις βορειοκορεατικές γραμμές) κατά τον πόλεμο της Κορέας.....	111
Εικόνα 11 Η χρονολογική εξέλιξη του πολέμου της Κορέας.....	111
Εικόνα 12 Τα εδάφη που προσάρτησε το Ισραήλ κατά τον αραβοϊσραηλινό πόλεμο των 6 ημερών.....	112
Εικόνα 13 Σχηματική παράσταση στρατιωτικών, οικονομικών, πολιτικών στόχων που προσβλήθηκαν σε όλη την επικράτεια της Σερβίας και του Κοσόβου κατά τη νατοϊκή επιχείρηση «Allied Force».....	113
Εικόνα 14 Αποτελέσματα νατοϊκή προσβολή κατά συγκοινωνιακού κόμβου στη σερβική πρωτεύουσα.....	113
Εικόνα 15 Αεραποβατική ενέργεια.....	114
Εικόνα 16 Αεροκίνητη ενέργεια.....	114
Εικόνα 17 Μεταφορικά ελικόπτερα NH-90 και UH-1H Huey της Αεροπορίας Στρατού.....	115
Εικόνα 18 Μεταφορικά αεροσκάφη C-130 Hercules της Πολεμικής Αεροπορίας.....	115
Εικόνα 19 Μεταφορικό αεροσκάφος C-27J Spartan της Πολεμικής Αεροπορίας.....	116
Εικόνα 20 Διείσδυση ομάδας ειδικών επιχειρήσεων με εκτέλεση άλματος ελεύθερης πτώσης.....	116
Εικόνα 21 Άφεση ομάδας ειδικών επιχειρήσεων και εξωλέμβιας λέμβου διείσδυσης από ελικόπτερο CH-47 Chinook.....	117
Εικόνα 22 Βολή πυραύλου MGM-140 ATACMS από σύστημα εκτόξευσης πυραύλων MLRS.....	117
Εικόνα 23 Επιθετικό ελικόπτερο AH-64 DHA Apache Longbow εξοπλισμένο με 16 πυραύλους AGM-114 Hellfire.....	118
Εικόνα 24 Επιθετικά ελικόπτερα OH-58 Kiowa.....	118
Εικόνα 25 Μη επανδρωμένο αναγνωριστικό αερόχημα τύπου Sperwer του Στρατού Ξηράς.....	119

Εικόνα 26 Υποβρύχια διείσδυση ομάδας ανορθόδοξου ναυτικού πολέμου της Διοίκησης Υποβρυχίων Καταστροφών.....	119
Εικόνα 27 Βολή βλήματος Exocet MM 40 Block 3 από πυραυλάκατο του Πολεμικού Ναυτικού.....	120
Εικόνα 28 Βολή βλήματος Exocet MM 40 Block 3 από επάκτια συστοιχία κατευθυνόμενων βλημάτων.....	120
Εικόνα 29 Μαχητικό αεροσκάφος F-16 Block 52 της Πολεμικής Αεροπορίας με ενδεικτικό οπλισμό προσβολής επίγειων στόχων.....	121
Εικόνα 30 Μαχητικό αεροσκάφος Mirage 2000-5 Mk2 της Πολεμικής Αεροπορίας. Δεξιά και αριστερά της φωτογραφίας διακρίνονται, το βλήμα ναυτικής κρούσης Exocet AM 39 Block 2 και το βλήμα τύπου cruise SCALP-EG.....	121
Εικόνα 31 Μαχητικό αεροσκάφος F-4 Peace Icarus 2000 της Πολεμικής Αεροπορίας κατά τη φάση προσβολής επίγειων στόχων με τη χρήση βομβών γενικής χρήσης.....	122
Εικόνα 32 Μαχητικό αεροσκάφος F-16 της Πολεμικής Αεροπορίας κατά την άφεση laser guided bomb Paveway.....	122
Εικόνα 33 Κατευθυνόμενο βλήμα άμεσης επίθεσης GBU-31 JDAM (Joint Direct Attack Munition) αναρτημένο σε μαχητικό αεροσκάφος F-16.....	123
Εικόνα 34 Κατευθυνόμενο βλήμα διανομής υποπυρομαχικών AGM-154 JSOW (Joint Stand-Off Munition) εν πτήση.....	123
Εικόνα 35 Σχηματική παράσταση της εμβέλειας του βλήματος SCALP-EG..	124
Εικόνα 36 Η κεραία λήψης δορυφορικών εικόνων του δορυφορικού σταθμού εδάφους στην Τανάγρα.....	124
Εικόνα 37 Αερομεταφερόμενο Σύστημα Έγκαιρης Προειδοποίησης και Ελέγχου – (ΑΣΕΠΕ) EMB-145H Erieye της Πολεμικής Αεροπορίας.....	125
Εικόνα 38 Σχηματική παράσταση της εμβέλειας της επιχειρησιακής εικόνας που λαμβάνουν τα ΑΣΕΠΕ της Πολεμικής Αεροπορίας πετώντας στο κεντρικό Αιγαίο.....	125
Εικόνα 39 Μη Επανδρωμένο Αεροσκάφος Πήγασος II της Πολεμικής Αεροπορίας.....	126
Εικόνα 40 Άφεση ομάδας ειδικών επιχειρήσεων της 31 ^η ΜΕΕΔ από ελικόπτερο AS 332 C1 Super Puma της Πολεμικής Αεροπορίας.....	126

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία πραγματεύεται τη διαχρονική σημασία των επιχειρήσεων σε βάθος στη στρατιωτική στρατηγική και τη σύγχρονη εφαρμογή τους τόσο σε διεθνές όσο και σε εθνικό επίπεδο, εστιάζοντας στη σπουδαιότητά τους ως μια μέθοδο δράσης που επιτυγχάνει τους σκοπούς του πολέμου αποδοτικότερα και αποτελεσματικότερα στα πλαίσια των σύγχρονων επιχειρησιακών απαιτήσεων, καταδεικνύοντας παράλληλα ότι απαιτείται να αποτελέσουν το βασικό πυλώνα του ελληνικού στρατηγικού δόγματος αποτροπής.

Όσο αφορά στη δομή της εργασίας, από την ανάλυση του τίτλου της, προκύπτει και η διάρθρωσή της. Συγκεκριμένα, αρχικά αναλύουμε τις βασικές έννοιες της στρατηγικής και του πολέμου, ως απαραίτητο θεωρητικό υπόβαθρο και προχωρούμε στην παράθεση του ορισμού και την ανάπτυξη του σκοπού των επιχειρήσεων σε βάθος. Μέσω των αναλύσεων μεγάλων θεωρητικών και στρατηγικών στοχαστών, της μεθοδικής μελέτης ιστορικών παραδειγμάτων επιχειρήσεων σε βάθος, αλλά και των σύγχρονων χαρακτηριστικών του φαινομένου του πολέμου, στοιχειοθετούμε τη σημασία τους στη στρατιωτική στρατηγική. Στη συνέχεια εξετάζουμε την εφαρμογή των επιχειρήσεων σε βάθος στο σύγχρονο επιχειρησιακό περιβάλλον, καθώς και τις σύγχρονες τάσεις οργάνωσης, σχεδίασης, εκτέλεσης και υποστήριξης αυτών των επιχειρήσεων. Τέλος, αναδεικνύουμε τη σημασία τους για το ελληνικό στρατηγικό δόγμα ως αποφασιστικό παράγοντα αποτροπής έναντι της τουρκικής επεκτατικής πολιτικής. Υπό το πρίσμα της περιγραφής των αξιολογών δυνατοτήτων διεξαγωγής των εν λόγω επιχειρήσεων από τις ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις, στην κατεύθυνση της προσβολής νευραλγικών σημείων του αντιπάλου βαθιά εντός της ενδοχώρας του, επιφέροντας τη στρατηγική και ψυχολογική «παράλυσή» του και την κάμψη της θέλησής του για πόλεμο, αποτυπώνεται μια δυναμική που παρέχει σημαντικά πλεονεκτήματα στην άσκηση της εθνικής πολιτικής μας.

Το κύριο συμπέρασμα – επιχείρημα που προκύπτει από την υπόψη ανάλυση είναι ότι, τα χαρακτηριστικά του πολέμου στη σύγχρονη εποχή, οδήγησαν στην ολοένα και σε μεγαλύτερη κλίμακα χρησιμοποίηση των επιχειρήσεων σε βάθος ως της πλέον ενδεδειγμένης μεθόδου δράσης για την επίτευξη του μεγαλύτερου μέρους των τεθέντων επιχειρησιακών και στρατηγικών απαιτήσεων (μέγιστη εκμετάλλευση των

τεχνολογικών καινοτομιών, προσβολή των πολιτικών, διοικητικών και οικονομικών δομών του αντιπάλου, επίτευξη των σκοπών του πολέμου με τις μικρότερες δυνατές απώλειες στο συντομότερο χρόνο), αποδεικνύοντας ότι οι εν λόγω επιχειρήσεις αποτελούν σημαντική συνιστώσα της στρατιωτικής στρατηγικής στις μέρες μας. Στην περίπτωση της Ελλάδας, οι προκλήσεις και απειλές που διαμορφώνονται στο γεωπολιτικό της περιβάλλον σε συνάρτηση με τις ιδιαίτερες συνθήκες της οικονομικής κρίσης που βιώνει στο εσωτερικό της, αναδεικνύουν τις επιχειρήσεις σε βάθος, λόγω της μοναδικής επιχειρησιακής ευελιξίας που παρέχουν, σε εκείνη την ποιοτική στρατιωτική στρατηγική που ενδείκνυται για να ανταπεξέλθει την αριθμητική υπεροχή των αντιπάλων της, να εξασφαλίσει την εθνική της ασφάλεια και άμυνα και να διατηρήσει ακέραια τη θέση, το γόητρο και την αξιοπιστία της εντός του ανταγωνιστικού και άναρχου διεθνούς περιβάλλοντος.

Λέξεις-κλειδιά: Πόλεμος, Αποτροπή, Στρατιωτική στρατηγική, Επιχειρήσεις σε βάθος, Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις.

«The importance of deep operations in the military strategy. Historical cases, modern implementation and the Greek Armed Forces' capability to conduct them»

Panagiotis Oikonomou

Abstract

This diploma thesis deals with the timeless importance of the deep operations in the military strategy and their modern implementation at international as well as at national level, focusing on their importance as a method of action that achieves the aims of the war more efficiently within the framework of modern operational requirements, while demonstrating that they need to be the main pillar of the Greek strategic doctrine of deterrence.

As far as the structure of the study is concerned, the analysis of its title also reveals it. Specifically, we initially analyze the basic concepts of strategy and war as an essential theoretical background and we proceed to the elaboration of the definition and the purpose of deep operations. Through analyzes of great theoretical and strategic thinkers, the methodical study of historical examples of deep operations and the current features of the war, we designate their importance in the military strategy. Then, we study closely the implementation of deep operations in the modern operational environment, as well as the current trends in organizing, designing and supporting these operations. Finally, we give prominence to their importance for the Greek strategic doctrine as a decisive deterrent factor against the Turkish imperative policy. In the light of the description of the remarkable capabilities the Greek Armed Forces have to conduct these operations, in the direction of attacking the enemy's neuralgic points deep within its heartland, causing its strategic and psychological "paralysis" and the downswing of its will for war, capturing a momentum that provides significant advantages to the exercise of our national policy.

The main conclusion – argument that emerges from this analysis is that the characteristics of the war in modern times have led to an increasingly large scale use of deep operations as the most appropriate method of action to achieve most of the set operational and strategic requirements (maximum exploitation of technological innovations, attacking on opponent's political, administrative and financial structures,

achieving the goals of war with the lowest possible losses in the shortest time), proving that these operations are an important component of the military strategy nowadays. In the case of Greece, the challenges and the threats that are shaped by the country's geopolitical environment in connection with the particular circumstances of the financial crisis that Greece is experiencing within the country, highlight deep operations, due to the unique operational flexibility they provide, in that qualitative military strategy that is meant to cope with the arithmetic excellence of its adversary, to ensure its national security and defense and to maintain its position, prestige and credibility intact, within the competitive and anarchic international environment.

Keywords: War, Deterrence, Military strategy, Deep operations, Greek Armed Forces.

Εισαγωγή

« Ο πόλεμος είναι ένα ζήτημα ζωτικής σημασίας για το κράτος. Είναι ο στίβος της ζωής ή του θανάτου, ο δρόμος προς την επιβίωση ή την καταστροφή. Είναι αναγκαίο λοιπόν να μελετηθεί διεξοδικά»

Σουν Τσου, Η τέχνη του πολέμου¹

« Στον πυρήνα όλων των μηχανισμών της νίκης βρίσκεται η θέληση για αγώνα. Πρέπει να αναζητάς σταθερά ένα τρόπο για να συντριβεί η θέληση και η ικανότητα του εχθρού να αντισταθεί»

Ταξίαρχος Χούμπα Βος Ντε Σζεγκ²

« Τρεις άνδρες πίσω από τον εχθρό αξίζουν όσο πενήντα μπροστά»

Φρειδερίκος Β³

Τα παραπάνω αποσπάσματα αποδίδουν σε μεγάλο βαθμό την ουσία των θεμάτων που πραγματεύεται η παρούσα διπλωματική εργασία.

Από την αυγή της Ιστορίας έχει γίνει αντιληπτή η μεγάλη σημασία των πολεμικών συγκρούσεων, καθόσον αποτέλεσαν κομβικά ιστορικά σημεία και καταλυτικά γεγονότα στην εξέλιξη των ανθρωπίνων κοινωνιών και της ισορροπίας ισχύος μεταξύ των κρατών. Η σημασία του πολέμου εξακολουθεί να παραμένει κεφαλαιώδης και δεν δύναται το πολεμικό φαινόμενο να αποτελέσει παρελθόν για την ανθρωπότητα, όσο υφίσταται ο ανταγωνισμός συμφερόντων μεταξύ των κρατών και η ανάγκη για ασφάλεια, ελευθερία και αυτοδιάθεση των λαών. Άλλωστε ο άνθρωπος

1 Ένας από τους μεγαλύτερους στρατηγικούς αναλυτές όλων των εποχών, με το έργο του «η τέχνη του πολέμου» να αποτελεί ορόσημο για τη στρατηγική σκέψη.

2 Διευθυντής της Στρατιωτικής Σχολής Προκεχωρημένων Στρατιωτικών Σπουδών των ΗΠΑ, με ειδίκευση στην εφαρμοσμένη στρατιωτική στρατηγική. Κύριος σχεδιαστής του δόγματος AirLand Battle των αμερικανικών ενόπλων δυνάμεων.

3 Βασιλιάς της Πρωσίας (1740-1786) με εξαιρετικές στρατηγικές και τακτικές ικανότητες. Κατέστη αριστοτέχνης του πολέμου των ελιγμών, νικώντας επανειλημμένα μεγαλύτερους και - θεωρητικά- ανώτερους στρατούς, κερδίζοντας με αυτό τον τρόπο το προσωνύμιο «Μέγας».

είναι έτοιμος να υπερασπιστεί ακόμη και με τη ζωή του ζωτικά συμφέροντα όπως επιβίωση, ανεξαρτησία, εδαφική ακεραιότητα, διατήρηση του τρόπου ζωής και των βασικών ατομικών ελευθεριών.

Επιπλέον, οι κανόνες του πολέμου είναι αμείλικτοι. Αν ένα κράτος υστερεί σε πολεμικές ικανότητες, απειλείται με ήττες και εθνικές καταστροφές. Ως εκ τούτου, τα κράτη ήταν και παραμένουν αναγκασμένα να παρακολουθούν και να προσαρμόζονται στις διεθνείς εξελίξεις διεξαγωγής του πολέμου, ώστε να είναι σε θέση να υπερασπίζονται αποτελεσματικά τα ζωτικά εθνικά τους συμφέροντα⁴.

Το ζητούμενο λοιπόν, είναι η προσπάθεια βελτίωσης και τελειοποίησης των όπλων και γενικά των χρησιμοποιούμενων μέσων, όσο και η αναζήτηση και εφαρμογή νεότερων μεθόδων δράσης με τις οποίες θα επιτευχθεί το αποφασιστικό αποτέλεσμα με την χρησιμοποίηση των ελάχιστων δυνατών δυνάμεων σε σύντομο χρόνο και με το μικρότερο κόστος.

Κατά την αναζήτηση ποιοτικής στρατιωτικής στρατηγικής που θα επιτυγχάνει την τακτική ανωτερότητα και την απαίτηση για συντριβή της θέλησης και της ικανότητας του εχθρού να αντισταθεί, η διεξαγωγή επιχειρήσεων σε βάθος φαντάζει ως μια πολλά υποσχόμενη προσέγγιση για την επίτευξη της συγκεκριμένης απαίτησης στο σύγχρονο επιχειρησιακό περιβάλλον.

Σκοπός της πτυχιακής εργασίας

Η παρούσα διπλωματική εργασία έχει σαν σκοπό τη διαχρονική ανάλυση των επιχειρήσεων σε βάθος ώστε να καταδειχτεί η σπουδαιότητά τους τόσο κατά το παρελθόν, όσο και στο σύγχρονο επιχειρησιακό περιβάλλον. Φιλοδοξούμε να καταδείξουμε ότι, οι επιχειρήσεις σε βάθος αποτελούν μια μέθοδο δράσης που ικανοποιεί σε μεγάλο βαθμό τις διαχρονικές πραγματείες μεγάλων στρατηγικών αναλυτών όλων των εποχών στην επιθυμητή κατεύθυνση της επίτευξης των σκοπών του πολέμου, ενώ παράλληλα συνάδουν απόλυτα με τα σύγχρονα χαρακτηριστικά του πολεμικού φαινομένου, αποδεικνύοντας ότι αποτελούν σημαντική συνιστώσα της στρατιωτικής στρατηγικής στις μέρες μας.

⁴ Εισαγωγικό σημείωμα του καθηγητή Παπασωτηρίου στο βιβλίο του Michael Howard, *Ο Ρόλος του Πολέμου στη Νεότερη Ευρωπαϊκή Ιστορία* (μτφρ. Ηρακλεία Στροϊκού, Αθήνα: Ποιότητα, 2000), σελ. 10.

Επιπλέον, μέσω της παρουσίασης των δυνατοτήτων διεξαγωγής των εν λόγω επιχειρήσεων από τις ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις, επιχειρείται η κατάδειξη της συνεισφορά τους στο αποτρεπτικό στρατηγικό δόγμα της χώρας, ως η καταλληλότερη μέθοδο στρατιωτική δράσης για την εξασφάλιση της εθνικής ασφάλειας και άμυνας.

Προϋποθέσεις

Οι προϋποθέσεις που ελήφθησαν υπόψη και στις οποίες στηρίζεται η ανάπτυξη του θέματος στην παρούσα εργασία, είναι οι παρακάτω:

1. Τα κυρίαρχα και νομικά ισότιμα κράτη του βεσφαλιανού συστήματος αποτελούν την καθολική μορφή πολιτικής οργάνωσης και παραμένουν τα κυρίαρχα πολιτικά υποκείμενα στις διεθνείς σχέσεις.
2. Το μεγαλύτερο μέρος των θεωρητικών διατυπώσεων και υποθέσεων του πολιτικού ρεαλισμού, θα χρησιμοποιηθούν στην ανάλυσή μας, ως ερευνητικά και μεθοδολογικά εργαλεία.
3. Η πολιτικοστρατιωτική κατάσταση, το καθεστώς σχέσεων, αναφορών και συσχετίσεων τόσο στο διεθνές όσο και στον περιβάλλοντα την Ελλάδα χώρο, δεν θα μεταβληθούν ουσιωδώς.
4. Οι χώρες παγκοσμίως συμμετέχουν ενεργά σε όλους τους διεθνείς οργανισμούς και συμμαχίες, όπως μέχρι σήμερα.
5. Αναφερόμαστε σε συμβατικές πολεμικές επιχειρήσεις χωρίς την χρήση πυρηνικών όπλων.
6. Τα αναπτυσσόμενα και μελλοντικά οπλικά συστήματα διεξαγωγής των επιχειρήσεων σε βάθος είναι δυνατόν να επηρεάσουν το στρατηγικό, επιχειρησιακό και τακτικό πλαίσιο διεξαγωγής τους.
7. Η τουρκική στρατιωτική απειλή παραμένει η κύρια απειλή για την εθνική ακεραιότητα και κυριαρχία της χώρας.
8. Οι δυνατότητες διεξαγωγής των επιχειρήσεων σε βάθος από τις ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις αναφέρονται κατά κύριο λόγο στο ελληνοτουρκικό θέατρο πολέμου, χωρίς αναφορά σε απόρρητα στοιχεία.
9. Η δημοσιονομική κατάσταση της χώρας επιτρέπει τη στοιχειώδη χρηματοδότηση εξοπλιστικών προγραμμάτων.

Συναφώς, τονίζεται ότι οι απόψεις και τα συμπεράσματα που εμπεριέχονται σε αυτή την εργασία, εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν αντιπροσωπεύουν επίσημες θέσεις του Παντείου Πανεπιστημίου.

Μέθοδος εργασίας

Η παρούσα διπλωματική εργασία, για την καλύτερη θεωρητική ανάπτυξή της, θα ακολουθήσει την εξής διάρθρωση:

Στο πρώτο κεφάλαιο θα επιδιωχθεί η θεωρητική πλαισίωση, με την ανάλυση των βασικών εννοιών της στρατηγικής και του πολέμου, ώστε στη συνέχεια πάνω σε αυτούς τους πυλώνες να βασίσουμε το αναλυτικό οικοδόμημα της εργασίας.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, αφού αρχικά παραθέσουμε τον ορισμό και αναπτύξουμε το σκοπό των επιχειρήσεων σε βάθος, θα αναδείξουμε τη σημασία τους στη στρατιωτική στρατηγική ως μέθοδο δράσης για την προώθηση των σκοπών του πολέμου.

Στο τρίτο κεφάλαιο, μέσω της ιστορικής επισκόπησης, θα παρουσιαστούν χαρακτηριστικές περιπτώσεις εφαρμογής των επιχειρήσεων σε βάθος από την σύλληψή τους ως φιλοσοφία πολέμου έως τη σύγχρονη εποχή και θα μελετηθούν μεθοδικά τα διδάγματα αυτών των επιχειρήσεων.

Στο τέταρτο κεφάλαιο θα γίνει ανάλυση της εφαρμογής των επιχειρήσεων σε βάθος στο σύγχρονο επιχειρησιακό περιβάλλον, παρουσιάζοντας τις αρχές του πολέμου που τυγχάνουν εφαρμογής κατά την διεξαγωγή τους, τους κανόνες και τις επιχειρησιακές απαιτήσεις που θα πρέπει να ικανοποιούνται για την απόφαση υλοποίησής τους, τα βασικά χαρακτηριστικά των δυνάμεων που τις διεξάγουν και τέλος, τις σύγχρονες τάσεις οργάνωσης, σχεδίασης, εκτέλεσης και υποστήριξης αυτών.

Στα επόμενα δύο κεφάλαια θα εξετάσουμε τη σημασία των επιχειρήσεων σε βάθος για το ελληνικό στρατηγικό δόγμα ως αποφασιστικού παράγοντα αποτροπής έναντι της τουρκικής επεκτατικότητας, καθώς και τις δυνατότητες διεξαγωγής των εν λόγω επιχειρήσεων από τις ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις, μέσω της περιγραφής των δυνατοτήτων και των γενικών χαρακτηριστικών των οπλικών συστημάτων και μέσων που έχουν στη διάθεσή τους.

Στο τέλος της εργασίας θα γίνει η συνολική θεώρηση των επιχειρήσεων σε βάθος και θα παρατεθούν τα βασικά συμπεράσματα όπως αυτά θα προκύψουν από την παραπάνω ανάλυση.

Κεφάλαιο πρώτο: Θεωρητικό πλαίσιο

Για την επίτευξη του σκοπού της διπλωματικής εργασίας, κρίνεται σκόπιμο να πραγματοποιηθεί αρχικά μια ανάλυση του θεωρητικού πλαισίου και των βασικών εννοιών της στρατηγικής και του πολέμου, ώστε στη συνέχεια πάνω σε αυτό το θεωρητικό υπόβαθρο να βασίσουμε το επιχειρήμα μας για τη σημασία των επιχειρήσεων σε βάθος στη διαμόρφωση της στρατιωτικής στρατηγικής και τη σπουδαιότητά τους στο σύγχρονο επιχειρησιακό περιβάλλον.

1.1 Διεθνείς Σχέσεις και πόλεμος

Κεντρικό ακαδημαϊκό αντικείμενο των Διεθνών Σχέσεων αποτελεί η εξέταση των συσχετίσεων μεταξύ των κρατών ως μία διασταύρωση και αλληλενέργεια των εθνικών συμφερόντων τους, στο πλαίσιο του πολιτικού διεθνούς συστήματος. Οι διακρατικές σχέσεις διαχρονικά αποτελούν ένα κράμα διαμάχης, ανταγωνισμού αλλά και συνεργασίας, με συνεχή παλινδρόμηση μεταξύ πολέμου και ειρήνης⁵. Η συγκεκριμένη διαπίστωση έρχεται να προσθέσει ιδιαίτερο κύρος στα επιχειρήματα του πολιτικού ρεαλισμού - την σε βάθος χρόνου κυρίαρχη θεωρητική παράδοση των Διεθνών Σχέσεων - που υποστηρίζει ότι, η παγκόσμια πολιτική εξελίσσεται σε ένα περιβάλλον διεθνούς αναρχίας ανάμεσα στα κράτη, με τις διεθνείς σχέσεις να έχουν βασικά συγκρουσιακό χαρακτήρα και η τελική λύση στους διεθνείς ανταγωνισμούς να δίνεται συνήθως μέσα από τον πόλεμο⁶. Κατά συνέπεια, δημιουργείται η φυσική ανάγκη των κρατών να αναπτύξουν την πολεμική τους ικανότητα, ώστε να διασφαλίσουν την εθνικής τους ασφάλεια και να διευρύνουν την εθνική τους ισχύ, συντελώντας στην εμφάνιση του διλλήματος ασφαλείας⁷ και συντηρώντας στο επίκεντρο της λειτουργίας του διεθνούς συστήματος το φαινόμενο του πολέμου.

⁵ Βικιπαίδεια, *Διεθνείς Σχέσεις*, <https://el.wikipedia.org/wiki> (πρόσβαση στις 17 Σεπτεμβρίου, 2017).

⁶ Robert Jackson – Georg Sorensen, *Θεωρία και Μεθοδολογία των Διεθνών Σχέσεων. Η Σύγχρονη Συζήτηση* (μτφρ. Χαράλαμπος Κωνσταντινίδης, Αθήνα: Gutenberg, 2006), σελ. 159.

⁷ Κατάσταση που οφείλεται στην άναρχη φύση του παγκόσμιου συστήματος, κατά την οποία οι πράξεις ενός κράτους για την εξασφάλιση και την ενίσχυση της ασφάλειάς του - πχ αύξηση της στρατιωτικής του δύναμης, εντατικοποίηση εξοπλιστικών προγραμμάτων – οδηγεί στη μείωση της ασφάλειας των άλλων κρατών, οδηγώντας τα σε παρόμοιες ενέργειες και σε διαρκή αύξηση της έντασης. (Σπυρίδων Λίτσας, *Πόλεμος και Ορθολογισμός: Θεωρητικές Προεκτάσεις και Στρατηγικές Εφαρμογές*, σελ. 90).

Αρχικά, οι μόνοι που αντιλήφθηκαν την αξία της μελέτης του πολέμου, ήταν όσοι βρίσκονταν κοντά στις ένοπλες δυνάμεις. Το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου όμως, με την ταυτόχρονη είσοδο της στρατιωτικής τεχνολογίας στην πυρηνική εποχή, κατέστησε σε όλους σαφές ότι, η στρατιωτική στρατηγική δεν μπορούσε πλέον να αφήνεται αποκλειστικά και μόνο στα χέρια των επαγγελματιών στρατιωτικών. Κατά αυτό τον τρόπο προέκυψε η ανάγκη να ασχοληθεί και η επιστημονική κοινότητα με τις τακτικές και την επιμελητεία του πολέμου⁸.

Η συγκεκριμένη αναγκαιότητα οδήγησε στην ανάδυση των στρατηγικών σπουδών, ως ακαδημαϊκού κλάδου των Διεθνών Σχέσεων, οι οποίες είχαν ως γνωστικό αντικείμενο τη μελέτη της διαμάχης αντιπάλων ενόπλων δυνάμεων επιδιώκοντας να αναλύσουν τους παράγοντες που καθόριζαν την έκβαση των πολεμικών αναμετρήσεων, αναδεικνύοντας τη σημασία τους στη στρατιωτική στρατηγική. Εντούτοις όμως, επειδή ο πόλεμος δεν είναι αποκλειστικά στρατιωτικό φαινόμενο, το γνωστικό αντικείμενο των στρατηγικών σπουδών διευρύνθηκε μέσω της στρατηγικής ανάλυσης στο επίπεδο της υψηλής στρατηγικής, τόσο σε μη στρατιωτικούς παράγοντες που καθορίζουν την πορεία και την έκβαση ενός πολέμου, όσο και στις μακροσκοπικές υψηλές στρατηγικές των κρατών σε περιόδους ειρήνης και πολέμου⁹.

Στην παρούσα εργασία, αν και θα εστιάσουμε στη σημασία των επιχειρήσεων σε βάθος στη διαμόρφωση της στρατιωτικής στρατηγικής, φιλοδοξούμε να επεκταθούμε και στις δυνατές επιλογές που παρέχουν στην Ελλάδα οι εν λόγω επιχειρήσεις, σε επίπεδο μακροσκοπικής υψηλής στρατηγικής για την εξασφάλιση των ζωτικών συμφερόντων της εντός του άναρχου και ανταγωνιστικού διεθνούς περιβάλλοντος.

1.2 Η έννοια της στρατηγικής

Προσεγγίζοντας την έννοια της στρατηγικής διαπιστώνουμε ότι, έχουν αποδοθεί κατά καιρούς διαφορετικές ερμηνείες – ορισμοί, με τους επικρατέστερους να παρατίθενται παρακάτω.

⁸ Γεώργιος Κουκουδάκης, *Ο Πόλεμος στη Θεωρία των Διεθνών Σχέσεων & της Στρατηγικής* (Αθήνα: Τουρίκης, 2016), σελ. 85-86.

⁹ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική: 6^{ος} – 11^{ος} Αιώνας* (Αθήνα: Ποιότητα, 2011), σελ. 14-17.

Ο Κλαούζεβιτς περιγράφει τη στρατηγική ως τη χρήση των συμπλοκών για την επίτευξη του σκοπού του πολέμου¹⁰. Ο ορισμός του Μόλτκε αναφέρει τη στρατηγική ως την πρακτική εφαρμογή των μέσων που έχουν διατεθεί σε έναν στρατηγό, για την επιτυχή εκπλήρωση συγκεκριμένου αντικειμενικού σκοπού¹¹. Ο Λίντελ Χαρτ με την σειρά του, χαρακτηρίζει τη στρατηγική ως την τέχνη της κατανομής και της χρησιμοποίησης στρατιωτικών μέσων για την επιτυχία των σκοπών της πολιτικής¹². Ο καθηγητής Χαράλαμπος Παπασωτηρίου ερμηνεύει τη στρατηγική ως την έννοια που αφορά τις συγκρούσεις δύο ή περισσότερων αντίπαλων θελήσεων, η οποία αναφέρεται στην αλληλεπίδραση αντιμαχόμενων πλευρών και στα διαδοχικά αλληλοκτυπήματα που αποσκοπούν στην κάμψη της θέλησης του αντιπάλου¹³. Για τον καθηγητή Κωνσταντίνο Κολιόπουλο, στρατηγική είναι η σύζευξη μέσων και σκοπών υπό το πρίσμα πραγματικής ή ενδεχόμενης σύγκρουσης, δηλαδή η συνισταμένη του τρίπτυχου μέσα – σκοπός – αντίπαλος¹⁴. Τέλος, το σχετικό σύγγραμμα εννοιολογικής ανάπτυξης και περιγραφής ορολογιών του αμερικανικού Υπουργείου Άμυνας, συγκεφαλαιώνοντας τους παραπάνω ορισμούς, ορίζει τη στρατηγική ως την τέχνη των ενδεδειγμένων αποφάσεων για το συγχρονισμό και την πλέον αποτελεσματική και ολοκληρωμένη χρησιμοποίησης της εθνικής ισχύος, δηλαδή των πολιτικών, οικονομικών, στρατιωτικών, ηθικών και άλλων δυνάμεων, ώστε να επιτευχθούν οι εθνικοί στόχοι¹⁵.

Ο τελευταίος ορισμός ουσιαστικά οριοθετεί τη συνολική στρατηγική ενός κράτους στην ειρήνη και τον πόλεμο, την αναφερόμενη και ως υψηλή στρατηγική. Για τον καθηγητή Παπασωτηρίου, η υψηλή στρατηγική σε μια ένοπλη σύγκρουση περιλαμβάνει το σύνολο των μέσων που χρησιμοποιούν οι αντίπαλες πλευρές για την προώθηση των πολεμικών τους στόχων και συναφώς εισηγείται τις πέντε κάτωθι βασικές διαστάσεις της:

1. Στρατιωτική στρατηγική
2. Οικονομική Διάσταση

¹⁰ Clausewitz, *On War*, (μτφρ. Michael Howard – Peter Paret, New Jersey: Princeton University Press, 1989), βιβλίο 2, σελ. 128.

¹¹ Liddell Hart, *Στρατηγική της Έμμεσης Προσεγγίσεως* (μτφρ. Κωνσταντίνος Γεωργαντάς, Θεσσαλονίκη: Βάνιας, 1995), σελ. 498.

¹² Στο ίδιο, σελ. 500.

¹³ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική: 6^{ος} – 11^{ος} Αιώνας*, σελ.16-17.

¹⁴ Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα* (Αθήνα: Ποιότητα, 2008), σελ. 44.

¹⁵ Department of Defense, *Dictionary of Military and Associated Terms* (Διαθέσιμο στο http://www.dtic.mil/doctrine/new_pubs/dictionary.pdf), σελ 220.

3. Εσωτερική πολιτική
4. Διεθνής νομιμοποίηση
5. Διπλωματία

Από τις παραπάνω πέντε διαστάσεις της υψηλής στρατηγικής, η στρατιωτική στρατηγική αναφέρεται στη χρήση ένοπλης βίας σε ξηρά, θάλασσα και αέρα για την προώθηση των πολιτικών σκοπών των εμπολέμων¹⁶ και είναι η διάσταση στην οποία θα επιχειρήσουμε να καταδείξουμε τη σημαντική δυναμική που προσδίδουν οι επιχειρήσεις σε βάθος.

1.3 Επίπεδα του πολέμου

Ο Κλαούζεβιτς κεφαλαιοποιώντας την εμπειρία των Ναπολεόντειων πολέμων στους οποίους συμμετείχε ως αξιωματικός του πρωσικού στρατού, αναγνωρίζει δύο επίπεδα σχεδίασης και διεξαγωγής του πολέμου, το τακτικό και το στρατηγικό, με διακριτούς τρόπους δράσης στο καθένα. Συγκεκριμένα, το τακτικό επίπεδο αφορά την χρήση των ενόπλων δυνάμεων με σκοπό τη νίκη στη μάχη, ενώ το στρατηγικό επίπεδο αφορά στην εκμετάλλευση των επιτυχιών στις μάχες με σκοπό την προώθηση των πολιτικών σκοπών του πολέμου¹⁷.

Οι πόλεμοι με την πάροδο των ετών, χαρακτηρίζονταν από την γεωγραφική επέκταση του θεάτρου διεξαγωγής τους, την αύξηση του μεγέθους των στρατευμάτων, την αύξηση των επιπέδων διοίκησης (Μεραρχίες, Σώματα Στρατού, Στρατιές, Ομάδες Στρατιών), τη βελτίωση των μέσων διεξαγωγής τους, την αύξηση της θανατηφόρου ικανότητας των όπλων, την επέκτασή τους στην τρίτη διάσταση και τη βελτίωση των συγκοινωνιακών υποδομών. Οι παραπάνω αλλαγές, σε συνδυασμό με την πολυπλοκότητα του πολέμου και την αδυναμία παρακολούθησης και διεύθυνσής του από ένα άτομο (Αρχιστράτηγος), δημιούργησαν την ανάγκη παρεμβολής ενός επιπέδου σχεδίασης και διεξαγωγής του πολέμου μεταξύ του τακτικού (διεξαγωγή

¹⁶ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Ο Αγώνας για την Ελληνική Ανεξαρτησία: Πολιτική και Στρατηγική των Ελλήνων και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, 1821-1932* (Αθήνα: Σιδέρης, 1996), σελ.17-23.

¹⁷ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική: 6^{ος} – 11^{ος} Αιώνας*, σελ.18.

μάχης) και του στρατηγικού (διεξαγωγή σειράς μαχών - εκστρατείας), που ονομάστηκε επιχειρησιακό επίπεδο πολέμου (διεξαγωγή επιχειρήσεων)¹⁸.

Η υιοθέτηση κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου της βαθιάς μάχης ως εθνικής σοβιετικής στρατηγικής, θα εισαγάγει τους όρους επιχειρησιακό επίπεδο πολέμου και επιχειρησιακή τέχνη στο στρατιωτικό λεξιλόγιο. Ο όρος - επιχειρησιακό επίπεδο πολέμου - συναντάται για πρώτη φορά σε δυτικό στρατιωτικό εγχειρίδιο το 1982 (*Field Manual 100-5, Operations*) και εν συνεχεία, υιοθετείται από τα αντίστοιχα στρατιωτικά εγχειρίδια των υπολοίπων κρατών - μελών του ΝΑΤΟ. Σύμφωνα λοιπόν, με το σχετικό εγχειρίδιο εκστρατείας του Ελληνικού Στρατού¹⁹ τα επίπεδα πολέμου είναι τρία (εικόνα 1), με τις επιχειρήσεις να διευθύνονται σε στρατηγικό επίπεδο, ενώ σχεδιάζονται και εκτελούνται σε επιχειρησιακό και τακτικό επίπεδο. Συγκεκριμένα:

1. Στο στρατηγικό επίπεδο οι ένοπλες δυνάμεις αναπτύσσονται και εμπλέκονται στα πλαίσια των ευρύτερων πολιτικών κατευθύνσεων - οδηγιών, σε συνδυασμό με διπλωματικά ή οικονομικά μέσα, προκειμένου να επιτευχθούν οι στρατηγικοί σκοποί της χώρας.

2. Στο επιχειρησιακό επίπεδο σχεδιάζονται και διεξάγονται επιχειρήσεις προς επίτευξη των στρατηγικών σκοπών στις περιοχές επιχειρήσεων.

3. Στο τακτικό επίπεδο σχεδιάζονται και διεξάγονται μάχες και εμπλοκές τακτικών σχηματισμών και μονάδων.

Ωστόσο, ο διαχωρισμός των επιπέδων σπάνια είναι ξεκάθαρος και η σχέση μεταξύ των τριών επιπέδων πολέμου δεν συνδέεται σαφώς με συγκεκριμένο επίπεδο διοικήσεως, μεγέθους ή είδους δύναμης. Σε αυτό το σημείο υπεισέρχεται η έννοια της «επιχειρησιακής τέχνης», η οποία προσδιορίζεται ως η επιδεξιότητα χρησιμοποίησης των στρατηγικών δυνάμεων προς επίτευξη στρατηγικών και επιχειρησιακών σκοπών. Ουσιαστικά δηλαδή, ο στρατιωτικός διοικητής μέσω της επιχειρησιακής τέχνης διαμορφώνει το σχέδιο επιχειρήσεων, συνδέοντας και ενσωματώνοντας τακτικές ενέργειες προς επίτευξη στρατηγικών σκοπών²⁰. Κατά αυτό τον τρόπο, το επιχειρησιακό επίπεδο πολέμου καλύπτει την ανάγκη σύνδεσης – μέσω της επιχειρησιακής τέχνης – της τακτικής ανάπτυξης των δυνάμεων με τους στρατηγικούς σκοπούς.

¹⁸ Παναγιώτης Μαυρόπουλος, *Επιχειρησιακό Επίπεδο Πολέμου: Πραγματικότητα ή Ψευδαίσθηση*; <http://www.warandstrategy.gr/stratigiki/stratitiki-stratigiki/46-epixeirisiako-epipedo-polemou-pragmatikotita-i-pseudesthisi> (πρόσβαση στις 18 Σεπτεμβρίου, 2017).

¹⁹ ΓΕΣ, *ΕΕ 100-1 Επιχειρήσεις Χερσαίων Δυνάμεων* (Αθήνα: ΤΥΕΣ, 2008), σελ. 37-38.

²⁰ Στο ίδιο, σελ.54.

Κεφάλαιο δεύτερο: Η σημασία των επιχειρήσεων σε βάθος στη στρατιωτική στρατηγική

Για την ανάδειξη της σημασίας των επιχειρήσεων σε βάθος στη στρατιωτική στρατηγική, αφού αρχικά τις ορίσουμε και αναδείξουμε το σκοπό τους στο σύγχρονο επιχειρησιακό περιβάλλον, θα εντοπίσουμε τα σημεία εκείνα όπου οι εν λόγω επιχειρήσεις ως μέθοδος δράσης, ικανοποιούν τις προβλέψεις μεγάλων στρατηγικών αναλυτών όλων των εποχών στην κατεύθυνση της επίτευξης των σκοπών του πολέμου. Επιπροσθέτως, θα αναδείξουμε ότι η σύγχρονη μορφή πολέμου, οδηγεί στην υιοθέτηση των επιχειρήσεων σε βάθος σε ολόένα και μεγαλύτερη κλίμακα, καθιστώντας αυτές ως σημαντική συνιστώσα της στρατιωτικής στρατηγικής στις μέρες μας.

2.1 Ορισμός και σκοπός των επιχειρήσεων σε βάθος²¹

Επιχειρήσεις σε βάθος καλούνται οι συνδυασμένες στρατιωτικές ενέργειες που αποσκοπούν:

1. Σε τακτικό επίπεδο να καταστρέψουν, επιβραδύνουν, αποκόψουν ή εκτρέψουν τις εχθρικές δυνάμεις προτού αυτές ενεργήσουν αποτελεσματικά εναντίων των φίλιων δυνάμεων, εξασφαλίζοντας έτσι τακτικό πλεονέκτημα στις εγγύς επιχειρήσεις²².
2. Σε επιχειρησιακό και στρατηγικό επίπεδο να επιφέρουν ένα ακριβές και αποφασιστικό χτύπημα στα κέντρα βάρους²³ του αντιπάλου προσβάλλοντας την δομή υποστηρίξεως και τη συνοχή των δυνάμεών του, καθώς και την επιθυμία και την ικανότητά του να διεξάγει πόλεμο.

²¹ Ο ορισμός και ο σκοπός των επιχειρήσεων σε βάθος προέκυψαν από το συγκερασμό των σχετικών διαλαμβανόμενων στα στρατιωτικά εγχειρίδια, ΓΕΣ *ΕΕ 100-1 Επιχειρήσεις Χερσαίων Δυνάμεων*, Headquarters Department of the Army *FM 3-0 Operations*, Headquarters Department of the Army *ATP 3-94.2 Deep Operations*, καθώς και της άποψης που διαμόρφωσε ο συγγραφέας από τη συνολική μελέτη της βιβλιογραφίας της παρούσης εργασίας.

²² Εγγύς επιχειρήσεις: Είναι οι επιχειρήσεις που εμπλέκουν τις χερσαίες, ναυτικές και αεροπορικές δυνάμεις των αντιπάλων που βρίσκονται σε άμεση επαφή (ΓΕΣ *ΕΕ 100-1 Επιχειρήσεις Χερσαίων Δυνάμεων*, σελ. 14).

²³ Κέντρο βάρους: Πηγή δύναμης η οποία παρέχει ηθική ή φυσική ενέργεια, ελευθερία δράσης ή θέληση για δράση (Department of Defense, *Dictionary of Military and Associated Terms*, σελ 31).

Τα παραπάνω επιτυγχάνονται με επίγιο και εναέριο ελιγμό βαθιά πίσω από τις εχθρικές γραμμές, καθώς και με την στοχοποίηση και προσβολή με πυρά υποστηρίξεως μακρού βεληνεκούς, των αντιπάλων:

α. Συστημάτων Διοικήσεως, Ελέγχου, Επικοινωνιών, Πληροφορικής, Πληροφοριών, Επιτήρησης και Αναγνώρισης (Command, Control, Communication, Computers, Intelligence, Surveillance, and Reconnaissance -C4ISR Systems).

β. Εγκαταστάσεων αεράμυνας και ελέγχου εναέριου χώρου.

γ. Γραμμών συγκοινωνιών (οδικοί και σιδηροδρομικοί κόμβοι, γέφυρες).

δ. Περιοχών διοικητικής μέριμνας, σταθμών και πηγών ανεφοδιασμού (όπως ναύσταθμοι, αεροδρόμια, λιμάνια, διυλιστήρια, αποθήκες πυρομαχικών, δεξαμενές καυσίμων, εργοστάσια πολεμικής βιομηχανίας, εργοστάσια παραγωγής ενέργειας, πλουτοπαραγωγικές πηγές).

ε. Συγκεντρώσεων χερσαίων, ναυτικών και αεροπορικών δυνάμεων.

στ. Στόχων συμβολικής και ψυχολογικής σημασίας.

Από τα άνωθεν διαλαμβανόμενα συνάγεται ότι, σκοπός των επιχειρήσεων σε βάθος είναι να προσβάλουν τη συνοχή και την ικανότητα του αντιπάλου να διεξάγει αποτελεσματικές επιχειρήσεις και να κάμψουν τη θέλησή του για συνέχιση του πολέμου. Οι επιχειρήσεις σε βάθος δηλαδή, δεν είναι απλά και μόνο η προσβολή του εχθρού σε βάθος, αλλά το σύνολο των ενεργειών που επηρεάζουν το πότε, που και υπό ποιες συνθήκες οι εχθρικές δυνάμεις θα εμπλακούν στις επιχειρήσεις, επεκτείνοντάς αυτές σε χώρο, χρόνο και σκοπό.

2.2 Επιχειρήσεις σε βάθος και στρατηγική σκέψη

Η στρατηγική σκέψη διαχρονικά έχει παράγει ένα σύνολο μεθόδων, προσεγγίσεων και τακτικών που εμπεριέχουν στον πυρήνα τους τη χρήση ή την απειλή χρήσης βίας. Οι θεωρητικοί της στρατιωτικής στρατηγικής επικέντρωσαν την προσοχή τους στην κατανόηση των συμβάντων την ώρα της μάχης και επιχείρησαν

μέσω θεωρητικών πορισμάτων να καταδείξουν πώς μια μάχη ή ένας πόλεμος μπορούν να στεφθούν με επιτυχία²⁴.

Παρακάτω, λαμβάνοντας ως βάση διαχρονικές πραγματείες μεγάλων στρατηγικών αναλυτών όλων των εποχών, θα προσπαθήσουμε να εντοπίσουμε τα σημεία εκείνα όπου οι επιχειρήσεις σε βάθος ως μέθοδος δράσης, εκπληρώνουν τους οραματισμούς τους για επιτυχή έκβαση του πολέμου.

Θα ξεκινήσουμε με το Σουν Τσου (τέλη του 6^{ου} – αρχές του 5^{ου} αιώνα π.Χ.), έναν από τους μεγαλύτερους στρατηγικούς αναλυτές όλων των εποχών, ο οποίος με το έργο του «*η Τέχνη του Πολέμου*», άφησε παρακαταθήκη μία από τις κορυφαίες πραγματείες περί στρατηγικής. Ο Σουν Τσου εισηγείται ως την αποδοτικότερη στρατιωτική στρατηγική, την επίθεση εναντίον της στρατηγικής του αντιπάλου²⁵. Επιπλέον ως θεμελιωτής της έμμεσης προσέγγισης, υποστηρίζει την παράκαμψη των ισχυρών εχθρικών σημείων και την αποφυγή κατατριβής των φίλιων δυνάμεων, με την επιλογή της γραμμής ήσσονος αντιστάσεως²⁶. Μάλιστα στα πλαίσια της παραπάνω προσέγγισης διαιρεί το στρατό σε δύο δυνάμεις. Στις συμβατικές, οι οποίες θα δεσμεύσουν τον εχθρικό στρατό ακολουθώντας την άμεση προσέγγιση²⁷ και στις ειδικές, οι οποίες θα πλήξουν τον εχθρό σε ασθενή και μη αναμενόμενα σημεία ακολουθώντας την έμμεση προσέγγιση. Τέλος, η παραπλάνηση και ο αιφνιδιασμός αποτελούν ακρογωνιαίους λίθους της στρατηγικής σκέψης του Σουν Τσου²⁸.

Τα παραπάνω είναι τα σημεία στα οποία προκύπτει ταύτιση της στρατηγικής ανάλυσης του Σουν Τσου με τις επιχειρήσεις σε βάθος. Συγκεκριμένα, οι επιχειρήσεις σε βάθος συμβάλλουν στην κατεύθυνση προσβολής της στρατηγικής του αντιπάλου, καθόσον, όπως αναφέραμε, σκοπός τους είναι να εμποδίσουν τις εχθρικές δυνάμεις να αναπτύξουν τις δυνατότητες τους για την διεξαγωγή αποτελεσματικών επιχειρήσεων. Επιπλέον, στις επιχειρήσεις σε βάθος γίνεται σαφή επιλογή της έμμεσης προσέγγισης, καθόσον με τη χρησιμοποίηση του επίγειου και εναέριου ελιγμού αποφεύγονται τα ισχυρά εχθρικά σημεία και το περιττό κόστος και πλήττεται ο εχθρός βαθιά πίσω από τις εχθρικές γραμμές. Παράλληλα, οι απαιτήσεις των επιχειρήσεων σε βάθος

²⁴ Σπυρίδων Λίτσας, *Πόλεμος και Ορθολογισμός: Θεωρητικές Προεκτάσεις και Στρατηγικές Εφαρμογές* (Αθήνα: Ποιότητα, 2010), σελ. 228.

²⁵ Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα*, σελ. 83.

²⁶ Στο ίδιο, σελ. 87.

²⁷ Η κατεύθυνση της πολεμικής προσπάθειας εναντίον του ισχυρότερου σημείου της αντίπαλης πολεμικής προσπάθειας (στο ίδιο, σελ 19).

²⁸ Στο ίδιο, σελ. 88-89.

αξιούνουν δυνάμεις με ειδικά χαρακτηριστικά, όπως θα αναλύσουμε στη συνέχεια, που τις διαφοροποιούν από τις δυνάμεις που διεξάγουν εγγύς επιχειρήσεις ή επιχειρήσεις προστασίας μετόπισθεν, ενώ ο αιφνιδιασμός και η παραπλάνηση αποτελούν το κλειδί για την επιτυχή διεξαγωγή τους, εξασφαλίζοντας την επιβιωσιμότητα των δυνάμεων που τις διεξάγουν.

Ο γερμανός ιστορικός και αναλυτής του πολέμου Χανς Ντέλμπρουκ (1848 – 1929) με την σειρά του, επιχειρεί μέσα από την μελέτη των πολεμικών συγκρούσεων και των αποφάσεων των μεγάλων πολιτικό-στρατιωτικών ηγετών να αντλήσει τα δικά του συμπεράσματα, τα οποία αποτυπώνει στο έργο του *«Ιστορία της Τέχνης του Πολέμου στο Πλαίσιο της Πολιτικής Ιστορίας»*. Συγκεκριμένα, ο Ντέλμπρουκ παραλαμβάνει τα αρχέτυπα μοντέλα των δύο μορφών υψηλής στρατηγικής που μας παρέδωσε ο Θουκυδίδης κατά την ανάλυση του στρατηγικού σχεδιασμού των δύο αντίπαλων στρατοπέδων του Πελοποννησιακού Πολέμου, δηλαδή τη στρατηγική της εκμηδένισης και τη στρατηγική της εξουθένωσης και δημιουργεί ένα θεωρητικό μοντέλο, όπου είναι δυνατός ο εμπλουτισμός και η προσαρμογή των εν λόγω στρατηγικών στις συνθήκες και τις συγκυρίες της κάθε εποχής, με την ενσωμάτωση των νέων δεδομένων και εξελίξεων. Συνοπτικά, η στρατηγική της εκμηδένισης αποσκοπεί στην καταστροφή των ενόπλων δυνάμεων του αντιπάλου μέσω της αποφασιστικής μάχης, ενώ η στρατηγική της εξουθένωσης, εκτός από την μάχη, δίνει έμφαση και στον οικονομικό παράγοντα προσπαθώντας να προκαλέσει οικονομικές βλάβες στον αντίπαλο²⁹.

Οι επιχειρήσεις σε βάθος προσβάλλοντας τις εχθρικές οικονομικές δομές και τις δομές υποστηρίξεως (οδικοί και σιδηροδρομικοί κόμβοι, γέφυρες, αεροδρόμια, λιμάνια, διυλιστήρια, δεξαμενές καυσίμων, βιομηχανίες, εργοστάσια παραγωγής ενέργειας, πλουτοπαραγωγικές πηγές) αποτελούν μια πολλά υποσχόμενη προσέγγιση για την επίτευξη της στρατηγικής της εξουθένωσης στο επίπεδο της στρατιωτικής στρατηγικής, όπως την οραματιζόταν ο Ντέλμπρουκ.

Στη συνέχεια, θα περάσουμε στον Τζον Φούλερ (1878 – 1966), ίσως τον μεγαλύτερο στρατηγικό αναλυτή του 20^{ου} αιώνα και πατέρα του κεραυνοβόλου πολέμου. Ο Φούλερ, ως αξιωματικός του βρετανικού στρατού, έζησε από κοντά τις μεγάλες απώλειες των εμπολέμων του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου με αποτέλεσμα να οδηγηθεί στη σύλληψη του πολέμου των ελιγμών. Η συγκεκριμένη στρατηγική

²⁹ Στο ίδιο, σελ. 177.

προτείνει την «παράλυση» των εχθρικών ενόπλων δυνάμεων μέσω πληγμάτων του συστήματος διοίκησης (εχθρικά στρατηγεία) και των πηγών ισχύος (ανθρακωρυχεία, πετρελαιοπηγές, βιομηχανίες και οτιδήποτε είναι απαραίτητο για την συνέχιση του πολέμου και την διατήρηση των δυνάμεων στο πεδίο της μάχης)³⁰, με την χρήση των νέων οπλικών συστημάτων που παρείχε η τεχνολογική εξέλιξη (άρμα μάχης, αεροπλάνο) και τελικό στόχο την κατάπτωση του εχθρικού ηθικού και την κάμψη της θέλησής του για πόλεμο³¹. Ότι ακριβώς επιδιώκουν και οι επιχειρήσεις σε βάθος, δηλαδή την προσβολή με επίγειο και εναέριο ελιγμό των κέντρων βάρους του αντιπάλου ώστε να επιτευχθεί η «παράλυσή» του και να καμφθεί η ικανότητα, η συνοχή και η επιθυμία του για συνέχιση του πολέμου.

Η διεύρυνση και περαιτέρω ανάλυση της έμμεσης προσέγγισης που εισηγήθηκε ο Σουν Τσου, θα επέλθει αιώνες αργότερα από τον Λίντελ Χάρτ (1895 – 1970) στο έργο του, *«Στρατηγική της Έμμεσης Προσεγγίσεως»*. Στο συγκεκριμένο βιβλίο ο Χάρτ αναφέρει ότι, ουσιαστικός και κύριος σκοπός της στρατηγικής πρέπει να είναι η αποδιάρθρωση. Αυτή επέρχεται ως αποτέλεσμα ελιγμού που κατευθύνεται στα μετόπισθεν του εχθρού απειλώντας τους εφοδιασμούς και τα δρομολόγια από όπου θα μπορούσε να συμπτυχθεί ή ανασυνταχθεί, επιφέροντας με αυτό τον τρόπο την ψυχολογική αποδιάρθρωσή του, δηλαδή τη διαταραχή της ισορροπίας του εχθρικού στρατεύματος και την δημιουργία αισθήματος ανασφάλειας, λόγω της απειλής που αναπτύσσεται στα νώτα του³². Είναι προφανής η χρησιμότητα των επιχειρήσεων σε βάθος, των κατεξοχήν επιχειρήσεων προσβολής των εχθρικών μετόπισθεν, για την πραγματοποίηση της στρατηγικής σύλληψης του Χάρτ περί αποδιάρθρωσης.

Η εισαγωγή του αεροπορικού όπλου στα πεδία των μαχών, έδωσε τη δυνατότητα διατύπωσης διαφόρων θεωριών στρατηγικής χρήσης του νέου όπλου, με τον Ιταλό Ταξίαρχο Τζούλιο Ντουέ (1869 – 1930) να αναπτύσσει την πρώτη ολοκληρωμένη θεωρία αεροπορικής στρατηγικής. Σύμφωνα με τον Ντουέ, η πολεμική δράση εκμεταλλευόμενη τις δυνατότητες του αεροπορικού όπλου, θα πρέπει να στρέφεται εναντίον των αστικών κέντρων και της οικονομικής ζωής του εχθρού, στοχεύοντας τα νευραλγικά του σημεία, καταρρακώνοντας το ηθικό του και εξαναγκάζοντάς τον σε συνθηκολόγηση, ακόμη και αν οι στρατιωτικές του δυνάμεις

³⁰ John Fuller, *Armament and History* (London: Eyre & Spottiswoode, 1946), σελ.146.

³¹ Γεώργιος Κουκουδάκης, *Ο Πόλεμος στη Θεωρία των Διεθνών Σχέσεων & της Στρατηγικής*, σελ. 131.

³² Liddell Hart, *Στρατηγική της Έμμεσης Προσεγγίσεως* (μτφρ. Κωνσταντίνος Γεωργαντάς), σελ. 507-508.

βρίσκονται άθικτες στο μέτωπο. Ως εκ τούτου, είναι προφανής η σύνδεση της στρατηγικής που προτείνει ο Ντουέ με την στρατηγική της έμμεσης προσέγγισης του Λίντελ Χάρτ που αναφέραμε παραπάνω³³. Τις παραπάνω απόψεις του Ντουέ περί αεροπορικής στρατηγικής ασπάστηκαν και άλλοι στρατηγικοί στοχαστές, όπως οι αμερικανοί αξιωματικοί Ουίλιαμ Μίτσελ (1879–1936) και Τζον Γουόρντεν (1943–), κάνοντας λόγο για προσβολή των «νευρικών» κέντρων του εχθρικού κράτους ο πρώτος³⁴ και για στρατηγική παράλυση του εχθρού μέσω πληγμάτων κατά της εχθρικής ηγεσίας ή κατά των οργανικών στοιχείων (ενέργεια, οικονομία, υποδομές) του αντιπάλου κράτους ο δεύτερος³⁵. Η επιθετική φύση του αεροπορικού όπλου και η εκμετάλλευση των τεσσάρων βασικών χαρακτηριστικών του, δηλαδή της ταχύτητας, της ευελιξίας, της ακτίνας δράσης, και της δύναμης πυρός, το καθιστούν ιδανικό για την εκτέλεση όλου του φάσματος των αποστολών επιχειρήσεων σε βάθος και του παρέχουν τη δυνατότητα να επιτυγχάνει τα στρατηγικά αποτελέσματα που οραματίστηκαν οι θεωρητικοί της αεροπορικής στρατηγικής.

Από την παραπάνω ανάλυση διαπιστώνουμε ότι, οι επιχειρήσεις σε βάθος αποτελούν μια μέθοδο δράσης που ικανοποιεί σε μεγάλο βαθμό τις διαχρονικές πραγματείες μεγάλων στρατηγικών αναλυτών όλων των εποχών στην επιθυμητή κατεύθυνση της επίτευξης των σκοπών του πολέμου, γεγονός που καταδεικνύει τη σημασία τους στη στρατιωτική στρατηγική.

2.3 Επιχειρήσεις σε βάθος και η εξέλιξη του φαινομένου του πολέμου

Ο πόλεμος είναι ένα φυσιολογικό κοινωνικό-ιστορικό γεγονός που το συναντάμε μελετώντας την ιστορία στο βάθος των αιώνων³⁶. Από τα προϊστορικά χρόνια έως τις μέρες μας, ο πόλεμος είναι πάντοτε παρών. Βέβαια, διαφορετική ήταν η διεξαγωγή του όταν χρησιμοποιούνταν τόξα, σπαθιά, βαλλίστρες, εμπροσθογεμή μουσκέτα και διαφορετική όταν διεξάγεται πλέον με υπερσύγχρονα αεροσκάφη και βαλλιστικά συστήματα δορυφορικής πλοήγησης. Η αναπόφευκτη εξέλιξη του

³³ Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα*, σελ. 228-230.

³⁴ Στο ίδιο, σελ. 233.

³⁵ Στο ίδιο, σελ. 247-248.

³⁶ Γεώργιος Καφφές, *Τι Είναι Πόλεμος; Κοινωνιολογία της Βίας και του Πολέμου* (Αθήνα: Παπαζήση, 2008), σελ. 15.

φαινομένου του πολέμου σημαδεύτηκε από την εξέλιξη των ανθρωπίνων κοινωνιών, από την ανάπτυξη νέων τεχνολογιών και από αλλαγές στη στρατιωτική θεωρεία³⁷.

Σήμερα, η χρήση σύγχρονων οπλικών συστημάτων στο πεδίο της μάχης αποτελεί αποφασιστικό παράγοντα και βασική προϋπόθεση για την επιτυχή διεξαγωγή των επιχειρήσεων. Η τεχνολογία επιδρά καταλυτικά στο επιχειρησιακό περιβάλλον, προσδίδοντάς του ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και δυνατότητες, όπως είναι η μεγιστοποίηση του βάθους διεξαγωγής του αγώνα, ο εντοπισμός και η ακριβής προσβολή στόχων από μεγάλη απόσταση, η επαύξηση των δυνατοτήτων των στρατιωτικών δυνάμεων για την πρόκληση αυξημένων απωλειών προσωπικού και καταστροφών υλικού. Κατά συνέπεια, η στρατιωτική στρατηγική αναγκάστηκε να προσαρμόσει τα επιχειρησιακά και στρατιωτικά δόγματα και να τροποποιήσει τη δομή και την οργάνωση των ενόπλων δυνάμεων, μεταβάλλοντας ριζικά τους κανόνες της πολεμικής εμπλοκής αλλά και τον τρόπο διεξαγωγής των επιχειρήσεων.

Παράλληλα, η εξέλιξη των ανθρωπίνων κοινωνιών με την επικράτηση των αρχών του ουμανισμού, την αναγωγή της ανθρώπινης ζωής σε υπέρτατη αξία και την μηδενική ανοχή σε ανθρώπινες απώλειες, εισήγαγε νέες παραμέτρους στη στρατιωτική στρατηγική. Πλέον, η απαίτηση είναι να επιτευχθεί μεν ο σκοπός του πολέμου, μειώνοντας όμως στο ελάχιστο ή μηδενίζοντας, εάν είναι δυνατόν, τις φίλιες απώλειες, με την εισαγωγή για πρώτη φορά στη στρατιωτική ορολογία του όρου των μηδενικών απωλειών.

Αναπόφευκτα λοιπόν, σήμερα υπάρχει σύνδεση της θεωρίας του πολέμου με τον ορθολογισμό, που στην περίπτωση μας έχει να κάνει με την αποτελεσματική χρήση βίας, ώστε να επιτυγχάνονται οι στόχοι που θέτει ένα κράτος που καταφεύγει στον πόλεμο με όσο το δυνατότερο μικρότερο φορτίο φθοράς και μέσα σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα³⁸. Αυτή ακριβώς η αναγκαιότητα οδήγησε αναπόφευκτα κατά την διεξαγωγή των σύγχρονων πολέμων στη στοχοποίηση του πολιτικού, διοικητικού και οικονομικού μηχανισμού των αντιπάλων, με τα αντιμαχόμενα κράτη να δίνουν ιδιαίτερη βαρύτητα στην προσβολή τους, ως μέσο συντόμευσης του πολέμου και ελαχιστοποίησης των θυμάτων από την πλευρά τους³⁹.

³⁷ Γεώργιος Κουκουδάκης, *Ο Πόλεμος στη Θεωρία των Διεθνών Σχέσεων & της Στρατηγικής*, σελ. 22.

³⁸ Σπυρίδων Λίτσας, *Πόλεμος και Ορθολογισμός: Θεωρητικές Προεκτάσεις και Στρατηγικές Εφαρμογές*, σελ. 18-19.

³⁹ Στο ίδιο, σελ. 67.

Τα παραπάνω χαρακτηριστικά του φαινομένου του πολέμου στη σύγχρονη εποχή, οδήγησαν στην ολοένα και σε μεγαλύτερη κλίμακα χρησιμοποίηση των επιχειρήσεων σε βάθος ως της πλέον ενδεδειγμένης μεθόδου δράσης για την επίτευξη του μεγαλύτερου μέρους των τεθέντων απαιτήσεων (μέγιστη εκμετάλλευση των τεχνολογικών καινοτομιών, προσβολή των πολιτικών, διοικητικών και οικονομικών δομών του αντιπάλου, επίτευξη των σκοπών του πολέμου με τις μικρότερες δυνατές απώλειες στο συντομότερο χρόνο) στο σύγχρονο επιχειρησιακό περιβάλλον, αποδεικνύοντας ότι οι εν λόγω επιχειρήσεις αποτελούν σημαντική συνιστώσα της στρατιωτικής στρατηγικής στις μέρες μας.

Κεφάλαιο τρίτο: Ιστορική επισκόπηση – Ιστορικές περιπτώσεις επιχειρήσεων σε βάθος

Η ιστορία διδάσκει και αποτελεί ένα σίγουρο σύμβουλο σε ότι αφορά στην εξέλιξη της τέχνης των στρατιωτικών επιχειρήσεων, εφόσον μελετήσουμε μεθοδικά τα διδάγματα παλαιότερων επιχειρήσεων και εξάγουμε ορθολογικά συμπεράσματα. Σε αυτή την κατεύθυνση θα παρουσιαστούν παρακάτω χαρακτηριστικές ιστορικές περιπτώσεις εφαρμογής επιχειρήσεων σε βάθος, ξεκινώντας από τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και φτάνοντας στη σύγχρονη εποχή.

3.1 Γενικά

Στο προηγούμενο κεφάλαιο αναφέραμε ότι, οι επιχειρήσεις σε βάθος είναι συνδυασμένες στρατιωτικές ενέργειες που επιδιώκουν την προσβολή των αντιπάλων δυνάμεων, μέσω επίγειου και εναέριου ελιγμού βαθιά πίσω από τις εχθρικές γραμμές καθώς και μέσω πυρών υποστηρίξεως μακρού βεληνεκούς. Γίνεται σαφές από τον παραπάνω ορισμό ότι, σημαντική παράμετρος των συγκεκριμένων επιχειρήσεων αποτελεί η υποστήριξη των δυνάμεων που τις διεξάγουν με μέσα και εξοπλισμό υψηλής τεχνολογίας. Αναπόφευκτα λοιπόν, θα εστιάσουμε την ιστορική μας επισκόπηση στους πολέμους που ο αντίκτυπος των τεχνολογικών αλλαγών στα οπλικά συστήματα ήταν πιο διάχυτος, επιτρέποντας την ευρεία διεξαγωγή επιχειρήσεων σε βάθος, δηλαδή στους πολέμους της τεχνολογίας, όπως τους χαρακτηρίζει ο Μάικλ Χάουαρντ στο έργο του *«Ο Ρόλος του Πολέμου στη Νεότερη Ευρωπαϊκή Ιστορία»*, αναφερόμενος στους πολέμους από τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και έπειτα. Επιπροσθέτως τονίζεται ότι, θα γίνει αναφορά σε χαρακτηριστικές ιστορικές περιπτώσεις επιχειρήσεων σε βάθος, χωρίς να επιδιώκεται ή να είναι δυνατή η καταγραφή του συνόλου των εν λόγω επιχειρήσεων στην πολεμική ιστορία.

3.2 Η περίοδος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου

Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος χαρακτηρίστηκε ως ο πόλεμος των χαρακωμάτων, καθώς γρήγορα μετατράπηκε σε έναν κατεξοχήν στατικό πόλεμο, με τεράστιες

ανθρώπινες απώλειες εκατέρωθεν για εδαφικό κέρδος ελαχίστων χιλιομέτρων⁴⁰. Παράλληλα, οι τεχνολογικές εξελίξεις της εποχής δεν οδήγησαν στη διεξαγωγή επιχειρήσεων σε βάθος, με τα αεροπλάνα να κάνουν την πρώτη τους εμφάνιση στα πεδία των μαχών αλλά να περιορίζονται σε αποστολές εναέριας παρατήρησης – αναγνώρισης και τα επίσης πρωτοεμφανιζόμενα τεθωρακισμένα πολεμικά οχήματα να παραμένουν δέσμια του πολέμου των χαρακωμάτων και να χρησιμοποιούνται ως στατικές βάσεις πυρός.

Παρά τη στατική μορφή πολέμου που αντιπροσωπεύει ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, έχουμε αυτή την περίοδο τις πρώτες πολεμικές ενέργειες – ψήγματα της σύλληψης του πολέμου των ελιγμών και των επιχειρήσεων σε βάθος. Συγκεκριμένα, οι Γερμανοί χρησιμοποίησαν το στόλο των αερόπλοιων Ζέπελιν που διέθεταν για τον βομβαρδισμό βρετανικών πόλεων, εκτελώντας τα πρώτα πλήγματα σε βάθος, χωρίς σημαντικά αποτελέσματα όμως, καθόσον προκάλεσαν μικρή φθορά (557 βρετανικές ανθρώπινες απώλειες σε 51 επιθέσεις) με τίμημα μεγάλες υλικές απώλειες (καταστράφηκαν 79 από τα 123 αερόπλοια που συμμετείχαν συνολικά σε αυτές τις επιχειρήσεις). Αξιοσημείωτες είναι και οι βρετανικές αεροπορικές επιθέσεις, στο πλαίσιο της μάχης του Νόβε Τσέπελε το 1915, εναντίον γερμανικών σιδηροδρομικών σταθμών σε μία προσπάθεια να εμποδίσουν τη γερμανική επιμελητεία ⁴¹.

Το 1918, έχουμε τη διενέργεια της πρώτης ρίψης αλεξιπτωτιστών για στρατιωτικούς σκοπούς πίσω από τις εχθρικές γραμμές. Τρεις νεαροί Ιταλοί αξιωματικοί έπεσαν με αλεξίπτωτο στα μετόπισθεν των αυστριακών γραμμών, σε αποστολή αναγνώρισης των κινήσεων του εχθρού, αποστέλλοντας τις πληροφορίες που συνέλλεξαν στις συμμαχικές δυνάμεις με τη βοήθεια ταχυδρομικών περιστρεφόμενων⁴², γεγονός που καταδεικνύει τα μεγάλα τεχνολογικά εμπόδια της εποχής για την στοιχειώδη διεξαγωγή επιχειρήσεων σε βάθος (όπως ήταν η έλλειψη ασύρματων δικτύων επικοινωνίας).

Ιδιαίτερα σημαντική ήταν και η προσπάθεια των Γερμανών, προς το τέλος του πολέμου (Άνοιξη του 1918), να λύσουν το γρίφο της μάχης των χαρακωμάτων, με τη

⁴⁰ Χαρακτηριστικότερη περίπτωση όλων, ήταν η μάχη του Σομ (Ιούλιος – Νοέμβριος 1916), μία από τις πιο αιματηρές μάχες της ανθρωπότητας, όπου οι απώλειες εκατέρωθεν ξεπέρασαν το ένα εκατομμύριο θύματα.

⁴¹ Βικιπαίδεια, *Βομβαρδιστικό Αεροπλάνο*, <https://www.wikipedia.gr/wiki> (πρόσβαση στις 21 Σεπτεμβρίου, 2017).

⁴² Ρούσσος Βρανάς, *Περιττοί πλέον οι αλεξιπτωτιστές*, <http://www.tanea.gr/news/world/article/4432227/?iid=2> (πρόσβαση στις 21 Σεπτεμβρίου, 2017).

δημιουργία των τμημάτων διείσδυσης. Η τακτική των συγκεκριμένων τμημάτων ήταν να ενεργούν ανεξάρτητα διεισδύοντας δια μέσου των εχθρικών γραμμών, εκμεταλλευόμενα στο έπακρο τα κατασταλτικά πυρά και τις ιδιαιτερότητες του εδάφους και στη συνέχεια να εισχωρούν με ταχύτητα στα νώτα των συμμαχικών δυνάμεων. Με αυτή την τακτική η ανώτατη γερμανική διοίκηση προσπάθησε πέντε φορές να διασπάσει το Δυτικό μέτωπο, αλλά η αδυναμία των γερμανικών στρατιών να εκμεταλλευτούν ταχέως τις επιτυχίες των τμημάτων διείσδυσης και να συνενωθούν μαζί τους, έδωσε στους Συμμάχους το χρόνο να μεταφέρουν ενισχύσεις στις απειλούμενες περιοχές και να εξαλείψουν τα γερμανικά προγεφυρώματα στα νώτα τους⁴³.

3.3 Η περίοδος του Μεσοπολέμου–Η «γέννηση» των επιχειρήσεων σε βάθος

Την περίοδο του Μεσοπολέμου, η μνήμη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου με τις εκατόμβες θυμάτων και το άλυτο πρόβλημα των μεγάλων απόρθητων αμυντικών διατάξεων, στοίχειωνε τους στρατηγικούς αναλυτές της εποχής. Ήταν προφανής η ανάγκη τροποποίησης των στρατιωτικών δογμάτων και των κανόνων εμπλοκής, ώστε να μην επαναληφθεί ποτέ στο μέλλον η καταστροφική στασιμότητα και αναποτελεσματικότητα του πολέμου των χαρακωμάτων.

Στην προσπάθεια αναζήτησης νέων επαναστατικών μορφών διεξαγωγής του πολέμου, μια από τις πλέον καινοτόμες ήταν αυτή που αναπτύχθηκε στη Σοβιετική Ένωση το 1928, από την μελέτη του επικεφαλής της διεύθυνσης επιχειρήσεων του Κόκκινου Στρατού, Βλαντιμίρ Τριανταφίλωφ⁴⁴. Ο Τριανταφίλωφ στη συγκεκριμένη μελέτη με τίτλο *«Ο Χαρακτήρας των Επιχειρήσεων των Σύγχρονων Στρατών»*, υιοθέτησε τη θεωρία των «διαδοχικών επιχειρήσεων», σύμφωνα με την οποία το αποφασιστικό και εξοντωτικό πλήγμα στον αντίπαλο θα προερχόταν, όχι απλώς από την διάσπαση των εχθρικών γραμμών, αλλά από την βαθιά διείσδυση, αναγνωρίζοντας τη σημασία που είχαν οι επιχειρήσεις σε βάθος κατά των μονάδων

⁴³ Richard Hooker, *Ο Πόλεμος των Ελιγμών* (μτφρ. Μάριος Μπλέτας, Αθήνα: Τουρίκης, 1993), σελ. 363-364.

⁴⁴ Βλαντιμίρ Τριανταφίλωφ (1894 – 1931): Σοβιετικός στρατιωτικός και θεωρητικός του πολέμου. Υπηρέτησε στον τσαρικό στρατό πριν ενταχθεί στο σοβιετικό στρατό. Το 1920 διορίστηκε εκπαιδευτής στη Στρατιωτική Ακαδημία του Φρουνζέ και στη συνέχεια προήχθη σε υπαρχηγός του σοβιετικού Γενικού Επιτελείου. Υπήρξε εξάαιρετος θεωρητικός του πολέμου και τα γραπτά του αποτέλεσαν πηγή έμπνευσης και επηρεασμού της στρατηγικής σκέψης, ακόμη και μετά τον θάνατό του σε αεροπορικό δυστύχημα.

υποστήριξης και των γραμμών επικοινωνιών του αντιπάλου⁴⁵. Στο συγκεκριμένο θεωρητικό υπόβαθρο στηρίχθηκε ο Μιχαήλ Τουχατσέφσκι⁴⁶, για να εκπονήσει τη θεωρία των επιχειρήσεων σε βάθος, οι οποίες θα κυριαρχήσουν στη σοβιετική στρατιωτική σκέψη μετά το 1931 και θα εισαγάγουν τους όρους επιχειρησιακό επίπεδο πολέμου και επιχειρησιακή τέχνη στο στρατιωτικό λεξιλόγιο, μέσω της έκδοσης του σοβιετικού εγχειριδίου «Προσωρινές Οδηγίες Οργάνωσης της Βαθιάς Μάχης»⁴⁷.

Συγκεκριμένα, η σοβιετική θεωρία των επιχειρήσεων σε βάθος, στηρίζονταν στην κινητοποίηση και τη συνδυασμένη χρήση πεζικού, τεθωρακισμένων, αυτοκινούμενου πυροβολικού και αεροπορίας προκειμένου να επιτευχθεί η διάσπαση του μετώπου και η δημιουργία ρήγματος σε τακτικό βάθος. Μετά τη διάνοιξη του ρήγματος θα εκδηλώνονταν ταυτόχρονη ενέργεια από μηχανοκίνητες μονάδες που θα επιχειρούσαν βαθιά διείσδυση, βομβαρδιστικά αεροσκάφη που θα έπλητταν τις εφεδρείες του εχθρού και αλεξιπτωτιστές που θα καταλάμβαναν ζωτικά εδάφη βαθιά πίσω από τις εχθρικές γραμμές φράζοντας τις πιθανές οδούς διαφυγής του, με κοινή συνισταμένη όλων των προσπαθειών την κύκλωση και την καταστροφή μεγάλων τμημάτων των εχθρικών δυνάμεων⁴⁸.

Οι μαζικές εκκαθαρίσεις όμως, που εξαπέλυσε το σταλινικό καθεστώς την περίοδο 1937 – 1939, εναντίων αξιωματικών που θεωρήθηκαν πολιτικά αναξιόπιστοι⁴⁹, μεταξύ των οποίων και ο Τουχατσέφσκι, θα διακόψουν την ανάπτυξη και την επεξεργασία των παραπάνω αρχών των επιχειρήσεων σε βάθος και θα προκαλέσουν σύγχυση στη σοβιετική στρατιωτική σκέψη⁵⁰.

⁴⁵ Peter Paret, *Οι Δημιουργοί της Σύγχρονης Στρατηγικής από τον Μακκιαβέλλι στην Πυρηνική Εποχή* (μτφρ. Βαγγέλης Κατσάνης, Αθήνα: Τουρίκης, 2004), σελ. 784.

⁴⁶ Μιχαήλ Τουχατσέφσκι (1893 – 1937): Στρατάρχης της Σοβιετικής Ένωσης και αρχηγός του Κόκκινου Στρατού κατά την περίοδο 1925-1928. Διατέλεσε διοικητής της Ακαδημίας Πολέμου και θεωρείται ο θεμελιωτής της θεωρίας των εις βάθος επιχειρήσεων, καθώς και σειράς μεταρρυθμίσεων στην επιτελική λειτουργία, την εκπαίδευση, τη θεωρία και την πρακτική του πολέμου.

⁴⁷ Πολυχρόνης Ναλμπάντης, *Η Εξέλιξη της Σοβιετικής Επιχειρησιακής Στρατιωτικής Σκέψης* <http://www.geetha.mil.gr/media/1.vima-ell-strat-skepsis/2013/sovietiki-epixeirisiakh-strat-skepsi.pdf> (πρόσβαση στις 22 Σεπτεμβρίου, 2017).

⁴⁸ Vlandimir Triandafillov, *The Nature of the Operations of Modern Armies* (μτφρ. William Burhans, Essex: Frank Cass, 1994).

⁴⁹ Εκτελέστηκε ή εκτοπίστηκε περίπου το ένα τρίτο του σώματος των αξιωματικών.

⁵⁰ Peter Paret, *Οι Δημιουργοί της Σύγχρονης Στρατηγικής από τον Μακκιαβέλλι στην Πυρηνική Εποχή*, σελ. 789.

Το ευτύχημα ήταν ότι, των εκκαθαρίσεων επιβίωσε ο Γκεόργκι Ζούκωφ⁵¹, μελλοντικός στρατάρχης του Κόκκινου Στρατού κατά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ο οποίος είχε εντρυφήσει με ζήλο στις διδαχές του Τουχατσέφσκι και ως διοικητής της 1^{ης} σοβιετικής Στρατιάς στη Μογγολία θα προχωρούσε στην επιτυχή εφαρμογή τους στην αναμέτρηση με την Ιαπωνία. Συγκεκριμένα, το καλοκαίρι του 1939, ιαπωνικές και σοβιετικές δυνάμεις συγκρούστηκαν στο μέτωπο Μαντζουρίας – Μογγολίας, σε μία από τις καθόλου ασυνήθιστες συνοριακές αψιμαχίες μεταξύ των δύο χωρών στη συγκεκριμένη περιοχή, η οποία όμως εξελίχτηκε σε πλήρη πολεμική σύγκρουση. Οι Ιάπωνες εφαρμόζοντας επιθετική τακτική, ασκούσαν πίεση στις σοβιετικές δυνάμεις απειλώντας να διασπάσουν την άμυνά τους. Ο Ζούκωφ όμως, πιστός στις αρχές της βαθιάς μάχης, εξαπέλυσε μία συνδυασμένη μαζική επίθεση πεζικού και πυροβολικού που καθήλωσε τον εχθρό στο κεντρικό μέτωπο, καθώς πανίσχυροι τεθωρακισμένοι σχηματισμοί παρέκαμπταν τα εχθρικά πλευρά και προωθούνταν σε βάθος, περικυκλώνοντας και συντρίβοντας τις ιαπωνικές δυνάμεις, με τις απώλειες τους να ξεπερνούν το 75% της συνολικής τους δύναμης⁵². Οι επιχειρήσεις σε βάθος μόλις είχαν γνωρίσει την πρώτη επιτυχημένη πρακτική εφαρμογή τους, αν και όχι στην έκταση που οραματιζόταν ο Τουχατσέφσκι, καθώς η συγκεκριμένη επιχείρηση δεν συμπεριέλαβε την χρήση αεροπορικών και αερομεταφερόμενων δυνάμεων για την προσβολή ζωτικών σημείων στα εχθρικά μετόπισθεν.

3.4 Η περίοδος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου

Κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ο αντίκτυπος των τεχνολογικών αλλαγών στην διεξαγωγή του πολέμου ήταν πλέον διάχυτος (προηγμένα αεροσκάφη, άρματα μάχης, μηχανοκίνητο πεζικό, αυτοκινούμενο πυροβολικό, ασύρματες επικοινωνίες), παρέχοντας τη δυνατότητα στις στρατιωτικές δυνάμεις να κινούνται με ανεξαρτησία και ευκινησία, προσβάλλοντας τα «νευρικά» κέντρα του εχθρού στα μετόπισθεν,

⁵¹ Γκεόργκι Ζούκωφ (1896 – 1974): Στρατάρχης του Κόκκινου Στρατού και κύριος στρατιωτικός ηγέτης της σοβιετικής αντιπθεσης κατά των Γερμανών στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Διατέλεσε πρώτος στρατιωτικός διοικητής της ρωσικής ζώνης κατοχής στη Γερμανία και μετέπειτα Υπουργός Άμυνας της Σοβιετικής Ένωσης. Αποτελεί μία από τις δημοφιλέστερες προσωπικότητες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, καθώς είναι ένας από τους λίγους Ρώσους, τα αγάλματα του οποίου επιβίωσαν στις νέες Δημοκρατίες και μετά την ανεξαρτητοποίησή τους.

⁵² Δούκας Γαϊτατζής, *Ο Ξεχασμένος Ιαπωνο-Ρωσικός Πόλεμος του 1939* <https://www.proelasi.org/2012/09/17> (πρόσβαση στις 22 Σεπτεμβρίου, 2017).

εκπληρώνοντας τις φιλόδοξες ιδέες μεγάλων στρατηγικών αναλυτών, όπως ο Φούλερ, ο Χαρτ και ο Τουχατσέφσκι.

3.4.1 Το γερμανικό στρατιωτικό δόγμα του κεραυνοβόλου πολέμου.

Οι γερμανικές νίκες κατά την πρώτη φάση του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, κατέδειξαν την ορθότητα της διεξαγωγής των πολεμικών επιχειρήσεων σύμφωνα με τους οραματισμούς των παραπάνω στρατηγιστών. Συγκεκριμένα, ο Χάιντς Γκουντέριαν⁵³, θεωρητικός της στρατιωτικής τέχνης και στρατηγός του γερμανικού στρατού, αφού μελέτησε και μετέφρασε στα γερμανικά τις θεωρητικές εργασίες των Φούλερ και Χαρτ, συγγράφει το 1937 το βιβλίο με τίτλο *«Προσοχή Πάντζερ!»*. Στο εν λόγω έργο ο Γκουντέριαν ουσιαστικά προβαίνει στην προσθήκη της στρατηγικής σύλληψης του Χαρτ περί «επεκτεινόμενου χειμάρρου», δηλαδή της παράκαμψης των ισχυρών εχθρικών γραμμών και της προσβολής των εχθρικών μετόπισθεν που θα προκαλέσει την ψυχολογική αποδιάρθρωση του αντιπάλου⁵⁴, στο *«Σχέδιο 1919 - Στρατηγική Παράλυση ως Αντικειμενικός Σκοπός της Αποφασιστικής Επίθεσης»* του Φούλερ, όπου υιοθετείται η «παράλυση» των εχθρικών ενόπλων δυνάμεων μέσω πληγμάτων του συστήματος διοίκησης και των πηγών ισχύος, με στόχο την κατάρπωση του εχθρικού ηθικού και της θέλησής του για πόλεμο⁵⁵. Κατά αυτό τον τρόπο αναπτύσσει το θεωρητικό υπόβαθρο της τακτικής χρησιμοποίησης ταχυσκίνητων τεθωρακισμένων μονάδων υποστηριζόμενων από την αεροπορία, στο πλαίσιο του «κεραυνοβόλου πολέμου».

Η πρώτη εφαρμογή της θεωρίας του Γκουντέριαν θα πραγματοποιηθεί με λαμπρά αποτελέσματα δύο χρόνια αργότερα, με την γερμανική εισβολή στην Πολωνία, προκαλώντας τη στρατιωτική κατάρρευσή της μέσα σε δεκατέσσερις ημέρες. Ωστόσο, η επικράτηση εναντίον ενός στρατού ιπποκίνητου, χωρίς άρματα μάχης, αντιαρματικά όπλα και αεροπορία, δεν ήταν αρκετή για να καταδείξει από μόνη της την ανωτερότητα της στρατηγικής του «κεραυνοβόλου πολέμου». Η πλήρης

⁵³ Χάιντς Γκουντέριαν (1888 – 1954): Στρατηγός του γερμανικού στρατού κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και εισηγητής της στρατηγικής του κεραυνοβόλου πολέμου. Θεωρείται μια από τις πλέον σημαντικές στρατιωτικές προσωπικότητες, με τη στρατηγική του ικανότητα να πηγάζει από τη βαθειά γνώση τόσο της ιστορίας, όσο και της στρατηγικής ανάλυσης. Μετά το τέλος του πολέμου, δεν συμπεριλήφθη στη δίκη της Νυρεμβέργης για εγκλήματα πολέμου, καθώς δεν ενεργούσε πάντοτε σε στρατιωτικά πλαίσια.

⁵⁴ Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα*, σελ. 222.

⁵⁵ Στο ίδιο, σελ. 213-215.

επιβεβαίωσή της συγκεκριμένης στρατηγικής θα έρθει το Μάιο του 1940, κατά την εισβολή στη Γαλλία. Ο γαλλικός Στρατός διέθετε μεγάλο αριθμό αρμάτων μάχης (υπέρτερων μάλιστα των γερμανικών σε θωράκιση και εξοπλισμό), σημαντικές αεροπορικές δυνάμεις, αντιαρματικά όπλα, πολύ ισχυρό πυροβολικό και την περίφημη αμυντική γραμμή Μαζινό. Όλα αυτά όμως, δεν θα εμποδίσουν την ήττα του, καθώς αιφνιδιάζεται από την ανώτερη γερμανική τακτική του «κεραυνοβόλου πολέμου». Η εφαρμογή της εν λόγω τακτικής επέφερε στο γαλλικό στρατό μια μορφή διάλυσης, καθώς αποκόπηκε το μέτωπο από τα μετόπισθεν και έγινε αδύνατη η επικοινωνία των κέντρων διοίκησης με τις μεγάλες μονάδες. Στην συγκεκριμένη περίπτωση η ανώτερη γερμανική τακτική ήταν αυτή που επέφερε τη γαλλική ήττα περισσότερο από την καθαυτό ισχύ των όπλων⁵⁶.

3.4.2 Βαθιά μάχη και κεραυνοβόλος πόλεμος.

Σε αυτό το σημείο θεωρούμε σκόπιμο να αποσαφηνίσουμε τη σχέση της σοβιετικής «βαθιάς μάχης» με το γερμανικό «κεραυνοβόλο πόλεμο», προτού συνεχίσουμε την αναφορά μας σε ιστορικές περιπτώσεις επιχειρήσεων σε βάθος κατά την διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Είναι αλήθεια ότι, ιδιαίτερο ρόλο στη διαμόρφωση του στρατιωτικού δόγματος των δύο χωρών διαδραμάτισε η στρατιωτική συνεργασία τους, ήδη από το 1922 και εξηγεί ως ένα σημείο τις ομοιότητες στη στρατιωτική τους σκέψη (επιθετικό πνεύμα, επιδίωξη διάσπασης του εχθρικού μετώπου, επιχειρήσεις βαθιά στα μετόπισθεν της εχθρικής διάταξης)⁵⁷. Εντούτοις, παρόλο που δεν εντοπίζεται πληθώρα διαφορών στα δύο στρατιωτικά δόγματα, ιστορικοί, πολιτικοί, στρατιωτικοί και γεωγραφικοί παράμετροι ανάγκασαν τις δύο χώρες να διαφοροποιήσουν μια ενιαία θεώρηση πολέμου και να τη διαμορφώσουν σύμφωνα με τις ανάγκες τους.

Οι περισσότεροι στρατηγικοί αναλυτές συναινούν στις παρακάτω διαφοροποιήσεις για τα δύο στρατιωτικά δόγματα. Καταρχάς, η σοβιετική στρατηγική, που είχε «αποκρυσταλλωθεί» νωρίτερα από την αντίστοιχη γερμανική, αντιπροσωπεύει μια ολοκληρωμένη στρατιωτική στρατηγική που βασίζεται σε ένα

⁵⁶ Βικιπαίδεια, *Χάιντς Γκουντέριαν* <https://el.wikipedia.org/wiki> (πρόσβαση στις 23 Σεπτεμβρίου, 2017).

⁵⁷ Παναγιώτης Μαυρόπουλος, *Επιχειρησιακό Επίπεδο Πολέμου: Πραγματικότητα ή Ψευδαίσθηση*; (πρόσβαση στις 23 Σεπτεμβρίου, 2017).

σαφές σύνολο αρχών που περιλαμβάνει τόσο επιθετικές όσο και αμυντικές επιχειρήσεις⁵⁸ για την επίτευξη των σκοπών του πολέμου, ενώ η αντίστοιχη γερμανική εστιάζει αποκλειστικά σε επιθετικές επιχειρήσεις σε τακτικό και επιχειρησιακό επίπεδο. Επιπλέον, το σοβιετικό δόγμα της βαθιάς μάχης τόνιζε την ανάγκη πολλαπλών σημείων διάρρηξης σε όλο το εύρος του μετώπου με ποσοτικές επιθέσεις, ενώ το γερμανικό δόγμα του κεραυνοβόλου πολέμου εστίαζε τη δράση του σε ποιοτικές επιθέσεις εναντίον στενού μετώπου (συνήθως 1-4 χιλιομέτρων και ποτέ πάνω από 10-12 χιλιόμετρα) για την επίτευξη της αποφασιστικής διάσπασης της εχθρικής διάταξης (εικόνα 3)⁵⁹. Τέλος, άλλο ένα σημείο που διαφοροποιούσε τα δύο δόγματα επιχειρήσεων, ήταν οι τακτικές παραπλάνησης και παραλλαγής των σοβιετικών, που επρόκειτο να συνδεθούν με το σύνολο των τακτικών που σχετίζονταν με την βαθιά μάχη, όχι όμως και με τον κεραυνοβόλο πόλεμο⁶⁰.

Σε κάθε περίπτωση, τόσο η σοβιετική βαθιά μάχη, όσο και ο γερμανικός κεραυνοβόλος πόλεμος, αποτελούν τις νέες επαναστατικές μορφές πολέμου που θα εφαρμοσθούν κατά την διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου καταδεικνύοντας την σημασία των επιχειρήσεων σε βάθος μέσω της προσβολής, δια του επίγειου και εναέριου ελιγμού των εχθρικών μετόπισθεν, προσβάλλοντας τη δομή υποστήριξης και την συνοχή των εχθρικών δυνάμεων, καθώς και την επιθυμία και την ικανότητά τους να διεξάγουν πόλεμο. Παρακάτω θα αναφερθούμε σε χαρακτηριστικές περιπτώσεις τέτοιων επιχειρήσεων σε βάθος κατά την διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

3.4.3 Επιχειρήσεις Ομάδων Ερήμου Μακράς Ακτίνας Δράσης.

Αρχικά, θα αναφερθούμε στις επιχειρήσεις που διεξήγαγαν τα Περίπολα Μακράς Ακτίνας Δράσης (LRP: Long Range Patrol) στο μέτωπο της Βορείου

⁵⁸ Η αμυντική σύλληψη της βαθιάς μάχης αναφέρεται στον εντοπισμό των κρίσιμων φίλιων στρατηγικών στόχων και στην εξασφάλισή τους από εχθρική επίθεση. Επιπρόσθετος στόχος της άμυνας στην έννοια του βάθους ήταν η απορρόφηση της μαχητικής ισχύος των εχθρικών δυνάμεων, προκαλώντας τους εξάντληση και εξουθένωση, προτού εκδηλωθεί η φίλια επιθετική επιχείρηση σε βάθος (Πολυχρόνης Ναλμπάντης, *Η Εξέλιξη της Σοβιετικής Επιχειρησιακής Στρατιωτικής Σκέψης*).

⁵⁹ Πολυχρόνης Ναλμπάντης, *Η Εξέλιξη της Σοβιετικής Επιχειρησιακής Στρατιωτικής Σκέψης* (πρόσβαση στις 23 Σεπτεμβρίου, 2017).

⁶⁰ Αλέξανδρος Μπουφέσης, *Blitzkrieg ή Βαθεία Μάχη; Οι δύο θεωρίες πολέμου, που σημάδεψαν τα μεγαλύτερα θέατρα επιχειρήσεων στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο* http://alexandrosboufesis.blogspot.gr/2011/02/normal-0-false-false-false-en-gb-x-none_09.html#/2011/02/normal-0-false-false-false-en-gb-x-none_09.html (πρόσβαση στις 24 Σεπτεμβρίου, 2017).

Αφρικής (εικόνα 4). Η ίδρυση των συγκεκριμένων περιπόλων από τον Βρετανό στρατηγό Άρτσιμπαλντ Ουέιβελ τον Αύγουστο του 1940, είχε ως σκοπό να λειτουργήσουν ως πολλαπλασιαστές ισχύος που θα αντιμετώπιζαν την σημαντική υπεροχή του Άξονα σε προσωπικό, υλικά και μέσα. Οι Ομάδες Ερήμου Μακράς Ακτίνας Δράσης, όπως μετονομάστηκαν, πράγματι δημιούργησαν χάος και ψυχολογική επίδραση στις δυνάμεις του Άξονα σε έκταση εντελώς δυσανάλογη με το μικρό αριθμό τους, ενεργώντας αδιάκοπες καταδρομικές ενέργειες με τρόπο πρωτότυπο και συστηματικό, βαθιά μέσα στο εχθρικό έδαφος, σε θέσεις που απείχαν εκατοντάδες χιλιόμετρα η μία από την άλλη, με ιδιαίτερη έμφαση σε στόχους αεροπορικής και επιμελητειακής υποστήριξης⁶¹. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι, οι συγκεκριμένες ομάδες με τις επιχειρήσεις τους στα εχθρικά μετόπισθεν κατάφεραν να καταστρέψουν 400 γερμανικά και ιταλικά αεροσκάφη στο έδαφος, σημαντικές ποσότητες καυσίμων και πυρομαχικών και μεγάλο αριθμό οχημάτων και τεχνικών εγκαταστάσεων. Το σημαντικότερο όμως αποτέλεσμα της δράσης των εν λόγω ομάδων ήταν η δημιουργία φόβου και αβεβαιότητας που υπέσκαπτε το ηθικό και την αίσθηση ασφαλείας των εχθρικών δυνάμεων στα μετόπισθεν, αναδεικνύοντας με αυτό τον τρόπο τον αποφασιστικό ρόλο που μπορούσαν να διαδραματίσουν οι επιχειρήσεις σε βάθος, ως μέρος μιας καλοσχεδιασμένης εκστρατείας φθοράς του αντιπάλου, την οποία καθιστούσε δυνατή αλλά και αναγκαία η ολοένα και υψηλότερη εκτεχνίκευση του πολέμου⁶².

3.4.4 Επιχείρηση «25».

Η σχεδίαση και διεξαγωγή της επιχείρησης κατάληψης της Γιουγκοσλαβίας από την Βέρμαχτ τον Απρίλιο του 1941, η οποία έλαβε την κωδική ονομασία «Επιχείρηση 25», αποτελεί την επόμενη χαρακτηριστική περίπτωση εφαρμογής της θεωρίας των επιχειρήσεων σε βάθος. Συγκεκριμένα, το γερμανικό σχέδιο ενεργείας προέβλεπε σε πρώτο χρόνο τον σφοδρό βομβαρδισμό της γιουγκοσλαβικής αεροπορικής άμυνας και αεροπορίας και στη συνέχεια την εξάρθρωση του συστήματος διοικήσεως και ελέγχου μέσω προσβολής σημαντικών στρατιωτικών και κυβερνητικών εγκαταστάσεων σε ολόκληρη τη γιουγκοσλαβική επικράτεια. Εντός τριών ωρών από

⁶¹ Richard Hooker, *Ο Πόλεμος των Ελιγμών*, σελ. 419.

⁶² Ηλίας Παπαθανάσης, «SAS Οι Επίλεκτοι του Βρετανικού Στρατού» Μονογραφίες της Στρατιωτικής Ιστορίας (Αθήνα: Γνώμων, 2013), σελ. 27.

την έναρξη των επιχειρήσεων, η γιουγκοσλαβική υποδομή διοικήσεως και ελέγχου - το κεντρικό νευρικό σύστημα των γιουγκοσλαβικών ενόπλων δυνάμεων - είχε πάψει να υπάρχει και η γερμανική αεροπορία μετέφερε το βάρος των επιχειρήσεων στην εγγύς υποστήριξη των επιτιθέμενων χερσαίων δυνάμεων και στην προσβολή των συγκεντρώσεων εχθρικών στρατευμάτων. Οι χερσαίες επιχειρήσεις με τη σειρά τους, βασίστηκαν στην ταχεία και εις βάθος ενέργεια στη γιουγκοσλαβική ενδοχώρα και στην κατάληξη ζωτικών πολιτικών και στρατιωτικών κέντρων διοίκησης (εικόνα 5). Η κατάληψη των κέντρων αυτών έκαμψε τη θέληση των γιουγκοσλαβικών δυνάμεων να προβάλλουν αντίσταση με αποτέλεσμα να εκκαθαριστούν ταχύτατα από τους Γερμανούς. Με αυτό τον τρόπο, η ευρεία διεξαγωγή επιχειρήσεων σε βάθος από γερμανικής πλευράς επέφερε τη στρατηγική παράλυση της ανώτατης γιουγκοσλαβικής διοίκησης και κατέστρεψε τη θέληση του γιουγκοσλαβικού στρατού να πολεμήσει. Τα αποτελέσματα ήταν εκπληκτικά, με τη Βέρμαχτ να επιτυγχάνει σε δώδεκα μέρες να νικήσει ένα στρατό ενός εκατομμυρίου ανδρών με απώλειες μόλις 151 νεκρούς⁶³.

3.4.5 Επιχείρηση «Weserübung».

Η επιχείρηση για την κατάληψη της Νορβηγίας και της Δανίας από τους Γερμανούς, τον Απρίλιο του 1940 με την κωδική ονομασία «Weserübung», αποτελεί άλλο ένα παράδειγμα επιτυχούς εφαρμογής των επιχειρήσεων σε βάθος και μια από τις λαμπρότερες στιγμές της Βέρμαχτ ως στρατιωτικής δύναμης. Η συγκεκριμένη επιχείρηση οδήγησε στην κατάληψη της Δανίας την πρώτη ημέρα των επιχειρήσεων (εικόνα 6) και της Νορβηγίας, παρά την σημαντική εμπλοκή συμμαχικών δυνάμεων, σε λιγότερο από δύο μήνες. Ουσιαστικά μιλάμε για την πρώτη συνδυασμένη επιχείρηση στην οποία συμμετείχαν σημαντικές σε μέγεθος δυνάμεις και των τριών κλάδων των γερμανικών ενόπλων δυνάμεων, με σημαντικό ρόλο να αναλαμβάνει τόσο το γερμανικό πολεμικό ναυτικό, σε ότι αφορά στη μεταφορά στρατευμάτων κατά μήκος ολόκληρης της νορβηγικής ακτής, όσο και η γερμανική αεροπορία με την στρατηγική μεταφορά μεγάλου αριθμού χερσαίων δυνάμεων. Οι τιθέμενοι αντικειμενικοί σκοποί της επιχείρησης στη Νορβηγία οι οποίοι στόχευαν με ακρίβεια τα κέντρα βάρους των νορβηγικών ενόπλων δυνάμεων, ήταν: η πρωτεύουσα της

⁶³ Richard Hooker, *Ο Πόλεμος των Ελλήνων*, σελ. 485-499.

Νορβηγίας Όσλο, το βασικό λιμάνι της χώρας στο νότο και πιθανός χώρος υποδοχής συμμαχικών ενισχύσεων Μπέργκεν, ο βασικός σιδηροδρομικός κόμβος και κλειδί για τον έλεγχο της κεντρικής Νορβηγίας Τροντχάιμ, ο κύριος κόμβος των προερχόμενων από την Σουηδία κοιτασμάτων σιδηρομεταλλεύματος Νάρβικ, οι βορειότερες περιοχές της Νορβηγίας Φίνμαρκ και Τρόμσο, οι έδρες των κέντρων επιστράτευσης (εικόνα 7) και τέλος η υψηλής συμβολικής σημασίας κίνηση σύλληψης του νορβηγού βασιλιά. Το μέγεθος, ο αιφνιδιασμός, η ταχύτητα, η παραπλάνηση και η κλιμάκωση σε βάθος της γερμανικής επιχείρησης, οδήγησε στην άμεση κατάρρευση της Δανίας και στην παράλυση της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας της Νορβηγίας. Χαρακτηριστικό γεγονός αποτελεί η κατάληψη του Όσλο από μερικούς λόχους αεραποβατικών δυνάμεων από το απόγευμα της πρώτης ημέρας επιχειρήσεων και η ουσιαστική αποτυχία ενεργοποίησης των σχεδίων της νορβηγικής επιστράτευσης, καθώς οι περισσότερες αποθήκες υλικών και οπλισμού καταλείφθηκαν εξ αρχής από τους Γερμανούς. Με την επιχείρηση «Weserübung», ο γερμανικός επιχειρησιακός σχεδιασμός απέφυγε τη συστηματική προέλαση διαμέσου του εχθρικού εδάφους και κατάφερε να θέσει τον εχθρό εκτός μάχης με μια σειρά αστραπιαίων πληγμάτων κλιμακούμενων σε βάθος, με ομολογουμένως εντυπωσιακά αποτελέσματα. Ακόμη και όταν οι Γερμανοί βρέθηκαν αντιμέτωποι με σαφή αριθμητική και ποιοτική υπεροχή συμμαχικών δυνάμεων, η ανώτερη επιχειρησιακή τακτική που εφάρμοζαν, οδηγούσε στη συντριβή της θέλησης του αντιπάλου να πολεμήσει ⁶⁴.

3.4.6 Επιχείρηση «Ουρανός».

Η σχεδίαση και η εκτέλεση της επιχείρησης «Ουρανός» από τον Στρατάρχη Ζούκωφ, που αποσκοπούσε στην εκδήλωση αντεπίθεσης για την περικύκλωση και την καταστροφή των δυνάμεων του Άξονα που πολιορκούσαν το Στάλινγκραντ, θα θέσει το πρότυπο της βαθιά μάχης ως οριστικό καθεστώς στη σοβιετική φιλοσοφία πολέμου. Η συγκεκριμένη επιχείρηση ήταν ουσιαστικά ένας ευρύς κυκλωτικός ελιγμός που προέβλεπε τη συνδυασμένη χρησιμοποίηση μεγάλου αριθμού μηχανοκίνητων και τεθωρακισμένων μονάδων σε συντονισμό με την αεροπορία και το πυροβολικό (χρησιμοποιήθηκαν 1.100.000 οπλίτες, 804 άρματα, 13.400 πυροβόλα και πάνω από 1.000 αεροσκάφη), με σκοπό τη βαθιά διείσδυση των σοβιετικών

⁶⁴ Στο ίδιο, σελ. 465-482.

δυνάμεων στα γερμανικά νότα, την περικύκλωση και την τελική καταστροφή τεσσάρων στρατιών του Άξονα (εικόνα 8).

Οι επιτελείς του σοβιετικού αρχηγείου πιστοί στις θεμελιώδεις αρχές της βαθιάς μάχης, εφάρμοσαν μια σειρά τακτικών παθητικής και ενεργητικής παραπλάνησης και απόκρυψης των πραγματικών σοβιετικών προθέσεων. Αυτές περιελάμβαναν την κατασκευή νέων αμυντικών οχυρώσεων, τη μείωση της χρήσης ασύρματων επικοινωνιών, τη μετακίνηση στρατευμάτων σε αντίθετες κατευθύνσεις από την επικείμενη επίθεση, την κατασκευή ομοιωμάτων γεφυρών και στρατιωτικού υλικού, ώστε να συντηρηθεί η εκτίμηση του γερμανικού επιτελείου ότι επίκειται σοβιετική επίθεση μεγάλης κλίμακας εναντίον των γερμανικών δυνάμεων στο κεντρικό τομέα του μετώπου. Η επίθεση όμως, που ξεκίνησε τα ξημερώματα της 19^{ης} Νοεμβρίου 1942, με ογδόντα λεπτά σφοδρού παράζ πυροβολικού από 3.500 πυροβόλα, εκδηλώθηκε εναντίον των υπερεκτεταμένων πλευρών της διάταξης των δυνάμεων του Άξονα, τα οποία φυλάσσονταν κυρίως από ρουμάνικες, ιταλικές και ουγγρικές δυνάμεις, σαφώς μικρότερης μαχητικής ικανότητας από τις αντίστοιχες γερμανικές. Στο τέλος της πρώτης ημέρας οι σοβιετικοί κινούμενοι ταχύτατα σε βάθος αιχμαλώτισαν 27.000 στρατιώτες (αριθμός οπλιτών που αντιστοιχεί σε τρεις μεραρχίες), ενώ παράλληλα η σοβιετική αεροπορία σφυροκοπούσε τους υποχωρούντες που είχαν διαφύγει της αιχμαλωσίας. Οι σοβιετικές μηχανοκίνητες δυνάμεις υπερφαλάγγισαν το εχθρικό μέτωπο, πετυχαίνοντας διεισδύσεις έως και 50 χιλιομέτρων, με τις γερμανικές εφεδρείες να αδυνατούν να τις αποκρούσουν. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι, οι σοβιετικοί λόγω της ταχύτατης προώθησης τους προσέγγισαν το αρχηγείο του διοικητή της 6^{ης} γερμανικής Στρατιάς Φρίντριχ Πάουλους, σε απόσταση μικρότερη των 40 χιλιομέτρων. Η περικύκλωση των γερμανικών δυνάμεων ολοκληρώθηκε στις 22 Νοεμβρίου 1942, εγκλωβίζοντας περισσότερους από 200.000 γερμανούς στρατιώτες, 100 άρματα μάχης, 2.000 πυροβόλα και 10.000 οχήματα μεταφοράς προσωπικού και υλικού⁶⁵.

Η πλήρης εφαρμογή της θεωρία των επιχειρήσεων σε βάθος του Μιχαήλ Τουχατσέφσκι, με την κινητοποίηση και συνδυασμένη χρήση πεζικού, τεθωρακισμένων, αυτοκινούμενου πυροβολικού και αεροπορίας προκειμένου να επιτευχθεί η διάσπαση του μετώπου και η δημιουργία ρήγματος σε τακτικό βάθος και

⁶⁵ Βικιπαίδεια, *Επιχείρηση Ουρανός* https://el.wikipedia.org/wiki/Επιχείρηση_Ουρανός (πρόσβαση στις 30 Σεπτεμβρίου, 2017).

εν συνεχεία, η εκδήλωση ταυτόχρονης ενέργειας μηχανοκίνητων μονάδων που επιχειρούσαν βαθιά διείσδυση καταλαμβάνοντας ζωτικά εδάφη, βομβαρδιστικών αεροσκαφών που έπλητταν τις εφεδρείες του εχθρού φράζοντας τις πιθανές οδούς διαφυγής τους, με κοινή συνισταμένη όλων των προσπαθειών την κύκλωση και την καταστροφή μεγάλων τμημάτων των εχθρικών δυνάμεων, θα επέφερε βαρύτατο πλήγμα στις δυνάμεις του Άξονα.

3.4.7 Επιχείρηση «Μπαγκρατιόν».

Η επιχείρηση όμως, με την οποία οι Σοβιετικοί θα τελειοποιούσαν την βαθιά μάχη ως φιλοσοφία πολέμου, ήταν η επιχείρηση «Μπαγκρατιόν»⁶⁶ που αποτέλεσε και την πιο επιτυχημένη επιχείρηση ολόκληρου του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Ο Κόκκινος Στρατός μέσα από τη δίνη του πολέμου είχε μετατραπεί σταδιακά σε μια ισχυρή στρατιωτική μηχανή με μεγάλη αριθμητική και ποιοτική ισχύ αλλά και με σημαντικές ικανότητες στην ταχυμεταφορά στρατευμάτων, ώστε να δύναται να εκτελέσει βαθιές διεισδυτικές κινήσεις⁶⁷. Η ανώτατη σοβιετική διοίκηση με την επιχείρηση «Μπαγκρατιόν» σχεδίαζε την εκδήλωση μαζικής επίθεσης στο κεντρικό τμήμα του τεράστιου ανατολικού μετώπου με σκοπό την πλήρη αποσάθρωση των δυνάμεων του Άξονα, την ταχεία εκμετάλλευση σε βάθος προς πλήρη ανακατάληψη του κατεχόμενου σοβιετικού εδάφους σε Λευκορωσία και Λιθουανία και εν συνεχεία, την προώθηση εντός του πολωνικού εδάφους. Ένα τόσο φιλόδοξο σχέδιο απαιτούσε τέλειο συγχρονισμό και σημαντικές προπαρασκευαστικές ενέργειες όπως, μια σειρά παραπλανητικών ενεργειών, έγκαιρη συγκέντρωση μεγάλων δυνάμεων κρούσης και εξασφάλιση εφεδρικών δυνάμεων σε περίπτωση αστοχίας του αρχικού σχεδιασμού⁶⁸.

Σε αυτή την κατεύθυνση, η σοβιετική διοίκηση εκτέλεσε ένα σχέδιο παραπλάνησης που περιελάμβανε κινήσεις στρατευμάτων με απόλυτη μυστικότητα, πειθαρχία ασύρματων εκπομπών και εικονικές μεταφορές δυνάμεων, πετυχαίνοντας

⁶⁶ Πιοτρ Ιβάνοβιτς Μπαγκρατιόν (1765-1812): Ένας από τους πλέον διακεκριμένους στρατηγούς της εποχής του. Με αριστοκρατική καταγωγή, καθώς ήταν ο τελευταίος απόγονος της γεωργιανής δυναστείας των Βαγρατιδών, διακρίθηκε στους ρωσοτουρκικούς πολέμους και στις εκστρατείες κατά του Ναπολέοντα.

⁶⁷ Παντελής Καρύκας, «Επιχείρηση BAGRATION 1944. Το Βατερλώ του Χίτλερ στο Ανατολικό Μέτωπο» Μεγάλες Μάχες της Στρατιωτικής Ιστορίας (Αθήνα: Γνώμων, 2011), σελ. 15.

⁶⁸ Flame History, *Επιχείρηση BAGRATION. Η Μεγαλύτερη Ήττα του Γερμανικού Στρατού σε Πεδίο Μάχης του Β' ΠΠ* <http://flamehistory.blogspot.gr/2009/04/bagrati.html> (πρόσβαση στις 30 Οκτωβρίου, 2017).

να παραπλανήσει τις γερμανικές μυστικές υπηρεσίες για τον τομέα εκδήλωσης της επίθεσης, με αποτέλεσμα οι γερμανικές δυνάμεις να είναι προσανατολισμένες στην αντιμετώπιση σοβιετικής επίθεσης στο νότιο τμήμα του ανατολικού μετώπου, αφήνοντας το κεντρικό με ανεπαρκείς δυνάμεις⁶⁹. Επιπλέον, κατάφερε να κινητοποιήσει συνολικά 1.250.000 άνδρες, 2.715 άρματα μάχης, 1.355 τεθωρακισμένα οχήματα, 22.077 πυροβόλα, 2.306 ρουκετοβόλα και 6.334 αεροσκάφη (2.318 καταδιωκτικά, 179 αναγνωριστικά και 3.837 βομβαρδιστικά)⁷⁰ σε μια γιγαντιαία επιχείρηση που φιλοδοξούσε να επιφέρει θανάσιμο πλήγμα στις δυνάμεις του Άξονα στο Ανατολικό μέτωπο. Αυτό το τεράστιο στράτευμα όμως, απαιτούσε μια αντίστοιχη αλυσίδα τροφοδοσίας για τη μεταφορά, τη συντήρηση και τον εφοδιασμό σε πυρομαχικά, τρόφιμα, καύσιμα, φαρμακευτικό υλικό και ανταλλακτικά. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι, δύο μήνες πριν την εκτέλεση της επιχείρησης, για τη μεταφορά των στρατευμάτων και των αρχικών εφοδίων χρειάστηκαν 4.150 δρομολόγια τρένων (περίπου 70 διαδρομές τρένων ημερησίως), ενώ κατά τη διάρκεια της επιχείρησης, το βάρος των μεταφερόμενων υλικών σε ημερήσια βάση ξεπερνούσε τους 135.000 τόνους⁷¹.

Τέσσερις μέρες πριν την εκδήλωση της σοβιετικής επίθεσης υλοποιήθηκαν εκτεταμένες δολιοφθορές από τους Παρτιζάνους της Λευκορωσίας σε σιδηροδρομικές γραμμές, αποθήκες, γέφυρες και γερμανικά φυλάκια, προετοιμάζοντας το έδαφος για την επερχόμενη επίθεση⁷². Η σοβιετική επίθεση εκδηλώθηκε με μεγάλη σφοδρότητα τα ξημερώματα της 22^{ης} Ιουνίου 1944, με ένα πρωτοφανές μπαράζ πυροβολικού, σε συνδυασμό με μαζικές αεροπορικές προσβολές που ξεπέρασαν τις 1.000 εξόδους αεροσκαφών την πρώτη ημέρα των επιχειρήσεων⁷³. Παρά την αρχική επιτυχή αντίσταση των γερμανικών δυνάμεων, οι σοβιετικές χερσαίες δυνάμεις πέτυχαν τη διάρρηξη του μετώπου και με ένα ευρύ κυκλωτικό ελιγμό εν είδη λαβίδας, που έκλεισε στην πρωτεύουσα της Λευκορωσίας το Μινσκ στις 3 Ιουλίου 1944, παγίδεψαν 3 γερμανικές στρατιές που συγκροτούσαν τη γερμανική Ομάδα Στρατιών «Κέντρο»

⁶⁹ Παντελής Καρύκας, *«Επιχείρηση BAGRATION 1944. Το Βατερλώ του Χίτλερ στο Ανατολικό Μέτωπο*, σελ. 5 και 19.

⁷⁰ Flame History, *Επιχείρηση BAGRATION. Η Μεγαλύτερη Ήττα του Γερμανικού Στρατού σε Πεδίο Μάχης του Β' ΠΠ*, (πρόσβαση στις 30 Οκτωβρίου, 2017).

⁷¹ Στο ίδιο.

⁷² Παντελής Καρύκας, *«Επιχείρηση BAGRATION 1944. Το Βατερλώ του Χίτλερ στο Ανατολικό Μέτωπο*, σελ. 19.

⁷³ Γιάννης Βαρσαμής, *«Επιχείρηση BAGRATION 1944. Το Βατερλώ του Χίτλερ στο Ανατολικό Μέτωπο»* Μεγάλες Μάχες της Στρατιωτικής Ιστορίας (Αθήνα: Γνώμων, 2011), σελ. 68.

εγκλωβίζοντας 105.000 γερμανούς στρατιώτες⁷⁴. Η απόλυτη επιτυχία της πρώτης φάσης της επιχείρησης «Μπαγκρατιόν» με την κατάρρευση της γερμανικής Ομάδας Στρατιών «Κέντρο», ενεργοποίησε τη δεύτερη φάση της επιχείρησης (5 Ιουλίου έως 29 Αυγούστου 1944) που αποσκοπούσε στην απώθηση των γερμανικών δυνάμεων πέραν των παλαιών σοβιετοπολωνικών συνόρων. Οι σοβιετικές δυνάμεις ξεχύθηκαν προς τη Βαλτική καταλαμβάνοντας το Βίλνιους, την πρωτεύουσα της Λιθουανίας στις 13 Ιουλίου 1944 και συνεχίζοντας την προέλασή τους κατέλαβαν την ανατολική Πολωνία έως τον ποταμό Βιστούλα στις παρυφές της Βαρσοβίας⁷⁵. Συνολικά, οι σοβιετικές δυνάμεις προωθήθηκαν σε ένα βάθος 900 χλμ από τις αρχικές τους θέσεις έως την ανατολική Πρωσία (εικόνα 9), προκαλώντας συνολικές απώλειες 670.000 ανδρών στις δυνάμεις του Άξονα⁷⁶, ανοίγοντας έτσι το δρόμο για την τελική συμμαχική επίθεση και επικράτηση εντός του γερμανικού εδάφους.

3.5 Η περίοδος μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο έως σήμερα

Η διεξαγωγή των σύγχρονων πολέμων, μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου έως τις μέρες μας, χαρακτηρίζεται από την προσπάθεια μέγιστης εκμετάλλευσης των δυνατοτήτων των τεχνολογικά προηγμένων οπλικών συστημάτων, καθώς και από την επιδίωξη επίτευξης των σκοπών του πολέμου με τις μικρότερες δυνατές απώλειες στο συντομότερο χρόνο. Για την επίτευξη των συγκεκριμένων επιδιώξεων, η χρησιμοποίηση των επιχειρήσεων σε βάθος φαντάζει ως η πλέον ενδεδειγμένη μέθοδος δράσης, όπως θα αποδειχθεί από την αναφορά των παρακάτω ιστορικών περιπτώσεων πολεμικών αναμετρήσεων της εξεταζόμενης περιόδου.

3.5.1 Ο πόλεμος της Κορέας.

Ο πόλεμος της Κορέας υπήρξε ένα καθοριστικό γεγονός, το οποίο σημάδεψε ολόκληρη την περίοδο μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Σε αυτόν ενεπλάκησαν για τρία χρόνια (εικόνα 11), με τεράστιες απώλειες εκατέρωθεν, όχι μόνο τα δύο κράτη της κορεατικής χερσονήσου, αλλά και στρατιωτικές δυνάμεις των

⁷⁴ Στο ίδιο, σελ. 71.

⁷⁵ Στο ίδιο, σελ. 72.

⁷⁶ Βικιπαίδεια, *Επιχείρηση Μπαγκρατιόν* <https://el.wikipedia.org/wiki> (πρόσβαση στις 30 Οκτωβρίου, 2017).

δύο αντίπαλων συνασπισμών Ανατολής και Δύσης (παρά τη μη ενεργή συμμετοχή της Σοβιετικής Ένωσης, η οποία απέφυγε να εμπλακεί επίσημα στη διένεξη)⁷⁷.

Η εισβολή των Βορειοκορεατών στις 25 Ιουνίου 1950 αιφνιδίασε πλήρως τις νοτιοκορεατικές και αμερικανικές δυνάμεις, καθόσον στην πλειοψηφία τους δεν μπόρεσαν να προβάλουν παρά ελάχιστη αντίσταση. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα οι βορειοκορεατικές δυνάμεις να εισχωρήσουν ταχύτατα, να καταλάβουν την πρωτεύουσα Σεούλ στις 28 Ιουνίου 1950 και να προελάσουν μέχρι το νοτιανατολικό άκρο της χερσονήσου, γύρω από το λιμάνι του Πουσάν, απειλώντας με ολοκληρωτική καταστροφή τις στρατιωτικές δυνάμεις νοτιοκορεατών και αμερικανών⁷⁸.

Ο αμερικανός Στρατηγός Ντάγκλας Μακ Άρθουρ⁷⁹, ο οποίος είχε οριστεί ανώτατος διοικητής των δυνάμεων του ΟΗΕ⁸⁰, απορρίπτοντας την εισήγηση του επιτελείου του για την εκδήλωση αντεπίθεσης από τον θύλακα του Πουσάν προς τα προπολεμικά σύνορα, προετοίμασε ένα ριψοκίνδυνο σχέδιο, το οποίο αποτελεί μία από τις πλέον κλασσικές επιχειρήσεις σε βάθος στα πολεμικά χρονικά. Συγκεκριμένα, υλοποίησε στα μέσα Σεπτεμβρίου 1950 μια παράτολμη αμφίβια επιχείρηση στην Ιντσόν, 150 χιλιόμετρα πίσω από τις βορειοκορεατικές γραμμές και μόλις 35 χιλιόμετρα νοτιοδυτικά της Σεούλ (εικόνα 10), με την συμμετοχή 70.000 ανδρών του συνασπισμού δυνάμεων του ΟΗΕ. Η επιχείρηση αιφνιδίασε πλήρως τις βορειοκορεατικές δυνάμεις, οι οποίες αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν μαζικά, με μεγάλες απώλειες σε νεκρούς και αιχμαλώτους (τουλάχιστον τρεις μεραρχίες διαλύθηκαν με δυσβάστακτο κόστος σε έμψυχο δυναμικό και εξοπλισμό). Οι δυνάμεις του ΟΗΕ μέχρι τα τέλη Σεπτεμβρίου 1950, χάρη στην συγκεκριμένη επιχείρηση, θα

⁷⁷ Πάνος Σπαγόπουλος, «Ο Πόλεμος της Κορέας και η Ελληνική Συμμετοχή», Πόλεμος & Ιστορία, τεύχος 212, Σεπτέμβριος 2017, σελ. 4-7.

⁷⁸ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002* (Αθήνα: Ποιότητα, 2012), σελ. 91-93.

⁷⁹ Ντάγκλας Μακ Άρθουρ (1880 - 1964): Αμερικανός Στρατάρχης και σπουδαίος στρατιωτικός ηγέτης. Πρωτοστάτησε στον πόλεμο του Ειρηνικού κατά της Ιαπωνίας, της οποίας διετέλεσε κατοχικός διοικητής μετά το τέλος του Β' ΠΠ και διοικητής των δυνάμεων του ΟΗΕ κατά τον Πόλεμο της Κορέας, πριν το τέλος του οποίου απαλλάχτηκε των καθηκόντων του και αποστρατεύτηκε. Παρά την θριαμβευτική επιστροφή του στην Αμερική και την αποθεωτική υποδοχή του από την συντριπτική πλειοψηφία των αμερικανών πολιτών δεν ακολούθησε πολιτική καριέρα.

⁸⁰ Μετά την βορειοκορεατική επίθεση και κατόπιν αμερικανικού αιτήματος, ο ΟΗΕ με ομόφωνο ψήφισμά του αποφάσισε η διεθνής κοινότητα να αντιταχθεί στον επεκτατισμό της Βόρειας Κορέας (σημειώνεται ότι η σοβιετική αντιπροσωπεία απείχε από το Συμβούλιο Ασφαλείας και δεν προέβαλε βέτο, καθόσον ο Στάλιν επιθυμούσε την αποφυγή σοβιετικής εμπλοκής σε ένα πόλεμο στην Άπω Ανατολή).

είχαν ανακαταλάβει την πρωτεύουσα Σεούλ και θα είχαν αποκαταστήσει τα προπολεμικά σύνορα, με ελάχιστες απώλειες⁸¹.

Μέσα σε ελάχιστο χρονικό διάστημα λοιπόν, ο Μακ Άρθουρ είχε κατορθώσει να αντιστρέψει τη στρατιωτική κατάσταση και να απελευθερώσει τη Νότια Κορέα, εφαρμόζοντας πλήρως τις διδαχές των επιχειρήσεων σε βάθος, διεισδύοντας και προσβάλλοντας τα μετόπισθεν του εχθρού, πλήττοντας παράλληλα καίρια τη συνοχή των εχθρικών δυνάμεων και την ικανότητά τους να διεξάγουν πόλεμο, εξασφαλίζοντας έτσι σημαντικό πλεονέκτημα για τη συνέχεια των επιχειρήσεων. Μάλιστα, η συγκεκριμένη επιχείρηση σε βάθος και τα καταλυτικά αποτελέσματά της, θα είχαν επιφέρει την ολοκληρωτική ήττα της Βόρειας Κορέας, εάν δεν μεσολαβούσε στη συνέχεια η μαζική στρατιωτική επέμβαση της Κίνας.

3.5.2 Ο πόλεμος των 6 ημερών.

Μετά τον αραβοϊσραηλινό πόλεμο του 1956, οι ισραηλινές ένοπλες δυνάμεις προχώρησαν σε ριζικές αλλαγές στο δόγμα επιχειρήσεων και στο τακτικό τρόπο σκέψης τους. Λόγω της ανάγκης αντιμετώπισης αντιπάλων σε περισσότερα του ενός μέτωπα, της έλλειψης στρατηγικού βάθους στην άμυνα και της αδυναμίας διεξαγωγής επιχειρήσεων μεγάλης διάρκειας, οι ισραηλινές ένοπλες δυνάμεις θα έπρεπε να είναι ικανές να διεξάγουν ταχύτατες επιχειρήσεις μεταφέροντας τον πόλεμο στο έδαφος του αντιπάλου. Αποφασίστηκε λοιπόν, η αλλαγή του επιχειρησιακού δόγματος με ένα νέο, το οποίο θα έδινε έμφαση στον αιφνιδιασμό, στο επιθετικό πνεύμα, στην ταχυκινήσια, στην ευκαμψία και στην ισχύ πυρός, προβλέποντας τη βαθιά διείσδυση τεθωρακισμένων σχηματισμών στα μετόπισθεν του εχθρού, σε συνδυασμό με την προσβολή σε βάθος εχθρικών στόχων από την αεροπορία, προκαλώντας τελικά την καταστροφή του εχθρικού συστήματος διοίκησης και ελέγχου και την κατάρρευση του εχθρού⁸².

Ο τρίτος αραβοϊσραηλινός πόλεμος ξέσπασε στις 5 Ιουνίου 1967, με την εμπλοκή από την πλευρά των Αράβων της Αιγύπτου, της Συρίας και της Ιορδανίας (συμμετείχαν επίσης με δυνάμεις και μέσα, χωρίς να εμπλακούν επίσημα στον πόλεμο, το Ιράκ, η Σαουδική Αραβία, η Αλγερία και το Κουβέιτ) και περατώθηκε

⁸¹ Πάνος Σπαγόπουλος, *Ο Πόλεμος της Κορέας και η Ελληνική Συμμετοχή*, σελ. 10-13.

⁸² Βασίλειος Παπαδόπουλος, *«Ο Πόλεμος των 6 Ημερών»* Μεγάλες Μάχες της Στρατιωτικής Ιστορίας (Αθήνα: Γνώμων, 2012), σελ. 12-13.

εντός 6 ημερών. Η στρατιωτική ηγεσία του Ισραήλ πιστή στο νέο επιχειρησιακό δόγμα είχε καταλήξει στο συμπέρασμα ότι, η επικράτηση έναντι των τριών αντιπάλων στρατευμάτων, θα εξασφαλιζόταν μόνο στην περίπτωση που το Ισραήλ πετύχαινε τον αιφνιδιασμό των Αράβων και αναλάμβανε την πρωτοβουλία των επιχειρήσεων. Το γενικό σχέδιο ενεργείας των Ισραηλινών λοιπόν, προέβλεπε αστραπιαία και αιφνιδιαστική αεροπορική προσβολή του συστήματος έγκαιρης προειδοποίησης, των πολεμικών αεροσκαφών και των διαδρόμων των κυριότερων αεροδρομίων των αντιπάλων αραβικών κρατών. Για τις χερσαίες επιχειρήσεις είχε σχεδιαστεί ορμητική και ταχεία επίθεση τεθωρακισμένων σχηματισμών κατά των αιγυπτιακών δυνάμεων στο Σινά, με σκοπό την κατάληψη της ομώνυμης χερσονήσου, ενώ στα μέτωπα Ιορδανίας και Συρίας η επιθετική ενέργεια αποσκοπούσε στην κατάληψη της δυτικής κοιλάδας του ποταμού Ιορδάνη και του υψιπέδου του Γκολάν, αντίστοιχα⁸³.

Το ξημέρωμα της 5^{ης} Ιουνίου 1967, εξαπολύθηκε η αεροπορική επιχείρηση «Εστίαση», η οποία ανέτρεψε τα στρατιωτικά δεδομένα στη Μέση Ανατολή, αποτελώντας έκτοτε πρότυπο για τις επιχειρήσεις σε βάθος. Πρόκειται για την ενέργεια της ισραηλινής αεροπορίας να προσβάλει αιφνιδιαστικά τις σημαντικότερες αεροπορικές βάσεις των αντιπάλων της, καταστρέφοντας την πλειοψηφία των αραβικών αεροσκαφών στο έδαφος, αποκτώντας σχεδόν απόλυτη αεροπορική υπεροχή και προδικάζοντας έτσι και την επιτυχή εξέλιξη των χερσαίων επιχειρήσεων⁸⁴.

Εκείνη την ημέρα το σύνολο σχεδόν της ισραηλινής αεροπορίας που αριθμούσε 206 μαχητικά και βομβαρδιστικά αεροσκάφη, απογειώθηκε από τις βάσεις του και χρησιμοποιώντας μεθόδους παραπλάνησης (αρχική πορεία προς την Μεσόγειο, χαμηλό ύψος πτήσης) και μεθόδους παρεμβολής των εχθρικών ραντάρ, προσέβαλλε από μη αναμενόμενες κατευθύνσεις, σε τέσσερα διαδοχικά κύματα, τις εχθρικές αεροπορικές βάσεις. Τα δύο πρώτα κύματα της επίθεσης κατευθύνθηκαν εναντίον της αιγυπτιακής αεροπορίας, που ήταν μακράν η μεγαλύτερη και η πιο σύγχρονη πολεμική αεροπορία μεταξύ των αραβικών δυνάμεων, με συνολικά 450 πολεμικά αεροσκάφη. Η επιτυχία της επίθεσης ξεπέρασε ακόμη και τις πιο αισιόδοξες προβλέψεις των Ισραηλινών. Οι Αιγύπτιοι αιφνιδιάστηκαν απόλυτα, με αποτέλεσμα δεκαέξι αιγυπτιακές βάσεις, από την περιοχή της διώρυγας του Σουέζ μέχρι το Κάιρο

⁸³ Στο ίδιο, σελ.15.

⁸⁴ Γιάννης Βαρσάμης, «Ο Πόλεμος των 6 Ημερών» Μεγάλες Μάχες της Στρατιωτικής Ιστορίας (Αθήνα: Γνώμων, 2012), σελ. 60.

και από το Λούξορ μέχρι την Ερυθρά Θάλασσα να τεθούν εκτός μάχης. Έως το μεσημέρι της πρώτης μέρας και με την ολοκλήρωση και του δεύτερου κύματος της ισραηλινής αεροπορικής επίθεσης, είχε καταστραφεί ουσιαστικά ολόκληρη η αιγυπτιακή πολεμική αεροπορία χωρίς καν να προλάβει να απογειωθεί, με ελάχιστες ισραηλινές απώλειες. Πάνω από 300 αιγυπτιακά αεροσκάφη καταστράφηκαν, 100 Αιγύπτιοι πιλότοι σκοτώθηκαν, 23 θέσεις ραντάρ και αντιαεροπορικών συστοιχιών έπαψαν να λειτουργούν. Τα άλλα δύο κύματα της ισραηλινής αεροπορικής επίθεσης, το απόγευμα της πρώτης μέρας, κατευθύνθηκαν εναντίον των αεροπορικών βάσεων της Ιορδανίας, της Συρίας και του Ιράκ. Με το τέλος της επίθεσης η ιορδανική αεροπορία είχε καταστραφεί ολοκληρωτικά (αριθμούσε περίπου 50 αεροσκάφη, από τα οποία διασώθηκαν 4), η συριακή αεροπορία είχε απωλέσει τα 2/3 των αεροσκαφών της (περίπου 60 από τα 100 αεροσκάφη της), ενώ είχε καταστραφεί και μία αεροπορική βάση του Ιράκ. Στο τέλος της πρώτης ημέρας, συνολικά περισσότερα από 400 αραβικά αεροσκάφη είχαν καταστραφεί, με ελάχιστες ισραηλινές απώλειες (υπολογίζονται σε 26 αεροσκάφη)⁸⁵.

Η επιχείρηση «Εστίαση», ουσιαστικά καθόρισε την έκβαση του πολέμου από τις πρώτες ώρες διεξαγωγής του. Οι χερσαίες δυνάμεις του Ισραήλ επιτέθηκαν υπό πλήρη αεροπορική υπεροχή, αρχικά εναντίον της Αιγύπτου και στη συνέχεια εναντίον της Ιορδανίας και της Συρίας, εκμηδενίζοντας τους αντιπάλους τους και στο έδαφος. Με το τέλος των επιχειρήσεων, η Αίγυπτος είχε απωλέσει τη χερσόνησο του Σινά και τη λωρίδα της Γάζας, η Ιορδανία τη δυτική όχθη του Ιορδάνη και την ανατολική Ιερουσαλήμ και η Συρία τα υψώματα του Γκολάν, με το Ισραήλ να έχει τριπλασιάσει την επικράτειά του (εικόνα 12), κερδίζοντας τον ζωτικό χώρο που χρειαζόταν⁸⁶.

Αυτό το τόλμημα της απόλυτης καταστροφής των αντιπάλων αεροπορικών δυνάμεων στο έδαφος με αιφνιδιαστική επίθεση ήταν κάτι που δεν είχε επιχειρήσει καμιά πολεμική αεροπορία του κόσμου μέχρι τότε και αποτέλεσε πρότυπο για μεταγενέστερες επιχειρήσεις σε βάθος. Δεν είναι υπερβολή να ειπωθεί ότι, η συγκεκριμένη επιχείρηση έκρινε την έκβαση του πολέμου, επιτυγχάνοντας απόλυτα τον πρωταρχικό σκοπό των επιχειρήσεων σε βάθος που είναι η «παράλυση» του αντιπάλου και η κάμψη της θέλησής του για πόλεμο. Επιπλέον, απέδειξε emphatically ότι, οι επιχειρήσεις σε βάθος δεν είναι αποκλειστικό προνόμιο του ισχυρότερου, αλλά

⁸⁵ Στο ίδιο, σελ. 61-75 και Βικιπαίδεια, *Πόλεμος των Έξι Ημερών* https://el.wikipedia.org/wiki/Πόλεμος_των_Έξι_Ημερών (πρόσβαση στις 4 Οκτωβρίου, 2017).

⁸⁶ Βασίλειος Παπαδόπουλος, *Ο Πόλεμος των 6 Ημερών*, σελ. 20.

αποτελούν την απάντηση στην αναζήτηση από τον αδύνατο, ποιοτικής στρατιωτικής στρατηγικής και τακτικής ανωτερότητας, που θα ικανοποιεί την απαίτησή του για αντιμετώπιση αριθμητικά υπέρτερου αντιπάλου.

3.5.3 Ο πόλεμος του Κοσσυφοπεδίου.

Ο πόλεμος του Κοσσυφοπεδίου είχε διάρκεια από τις 28 Φεβρουαρίου 1998 μέχρι τις 11 Ιουνίου 1999 και βρήκε αντιμέτωπες τις δυνάμεις της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας (που τότε περιελάμβανε το Μαυροβούνιο και τη Σερβία), με τις αλβανικές δυνάμεις του Απελευθερωτικού Στρατού του Κοσόβου (UCK), μια σύγκρουση με μεγάλο ιστορικό υπόβαθρο και για τις δύο πλευρές. Μετά την αποτυχία εξεύρεσης διπλωματικής λύσης μεταξύ των αντιμαχομένων, το ΝΑΤΟ υπό την ηγεσία των ΗΠΑ, παρενέβη για την αποτροπή ανθρωπιστικής κρίσης⁸⁷.

Συγκεκριμένα, την 24^η Μαρτίου 1999 εκκίνησε η επιχείρηση της Βορειοατλαντικής συμμαχίας με την κωδική ονομασία «Συμμαχικές Δυνάμεις». Η εν λόγω επιχείρηση αποτέλεσε μια αεροπορική εκστρατεία η οποία στα αρχικά της στάδια στοχοποίησε και προσέβαλε την σερβική αεράμυνα και τις σερβικές ένοπλες δυνάμεις στο έδαφος του Κοσόβου, με την προοπτική ότι οι Σέρβοι θα υποχωρούσαν έπειτα από ολιγοήμερους βομβαρδισμούς. Η παράμετρος όμως, που είχε τεθεί από την πολιτική ηγεσία των ΗΠΑ για μηδενικές συμμαχικές απώλειες, επέβαλε επιχειρησιακούς περιορισμούς στα νατοϊκά αεροσκάφη. Έτσι, με τους βομβαρδισμούς να πραγματοποιούνται από ύψη μεγαλύτερα των 15.000 ποδιών, σε συνδυασμό με την επιτυχημένη διασπορά και απόκρυψη των σερβικών δυνάμεων, η πρώτη φάση των αεροπορικών επιχειρήσεων επέφερε πενιχρά αποτελέσματα⁸⁸.

Γι' αυτό το λόγο η μεταβολή των στόχων της επιχείρησης και ο επαναπροσανατολισμός της κρίθηκε επιβεβλημένος. Το νέο επιχειρησιακό πλάνο είχε ως κεντρική στόχευση κέντρα διοικήσεως και ελέγχου, βιομηχανικές μονάδες υποστήριξης, συγκοινωνιακούς κόμβους (εικόνα 14) που υποστήριζαν τη διοικητική μέριμνα των σερβικών δυνάμεων, αποθήκες οπλισμού και καυσίμων, ηλεκτροπαραγωγικές μονάδες καθώς και την ίδια τη σερβική πολιτική και

⁸⁷ Βικιπαίδεια, *Πόλεμος του Κοσσυφοπεδίου* <https://el.wikipedia.org/wiki> (πρόσβαση στις 7 Οκτωβρίου, 2017).

⁸⁸ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική πολιτική: 1945-2002*, σελ. 399.

στρατιωτική ηγεσία (εικόνα 13)⁸⁹. Είχαμε δηλαδή, τον προσανατολισμό των νατοϊκών επιχειρήσεων στην κατεύθυνση της πρόκλησης στρατηγικών πληγμάτων κατά του σερβικού πολιτικού καθεστώτος και κατά της ικανότητας των σερβικών στρατιωτικών δυνάμεων να διεξάγουν πόλεμο, με σκοπό να κάμψουν την θέλησή τους για τη συνέχισή του. Χαρακτηριστικό της παραπάνω στόχευσης των νατοϊκών επιχειρήσεων είναι το γεγονός ότι, οι συμμαχικές αεροπορικές επιθέσεις μιας μόνο ημέρας (της 22^{ας} Μαΐου 1999) κατά των μονάδων ηλεκτροπαραγωγής συνέβαλαν στην κατάρρευση του 70% του συνολικού δυναμικού παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας της Σερβίας, ενώ το επόμενο δεκαήμερο άλλα εννέα εργοστάσια παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας είχαν προσβληθεί και μεγάλος αριθμός μετασχηματιστών ισχύος είχε καταστραφεί ολοσχερώς. Ο σερβικός λαός κλονίστηκε και προς τα τέλη Μαΐου εκδηλώθηκαν οι πρώτες διαδηλώσεις σε βάρος της πολιτικής του ηγεσίας. Λίγες μέρες αργότερα, στις 11 Ιουνίου 1999, ο σέρβος πρόεδρος Μιλόσεβιτς αποδέχτηκε τους συμμαχικούς όρους και τερμάτισε τον πόλεμο του Κοσόβου⁹⁰.

Ο καθηγητής Παπασωτηρίου υπογραμμίζει ότι, οι λόγοι που οδήγησαν τον Μιλόσεβιτς σε συμβιβασμό με το NATO ήταν, η τελευταία φάση των αεροπορικών βομβαρδισμών με έμφαση σε μη στρατιωτικούς στόχους, η ενότητα της νατοϊκής συμμαχίας, η αδυναμία της Ρωσίας να υποστηρίξει πολιτικά τη Σερβία, η αποτυχία των σερβικών δυνάμεων να προκαλέσουν απώλειες στις συμμαχικές δυνάμεις που θα μπορούσαν να επηρεάσουν αρνητικά τη δυτική κοινή γνώμη (κατάρριψη μόνο 2 αμερικανικών αεροσκαφών, χωρίς ανθρώπινες απώλειες) και τέλος, η προοπτική χερσαίας συμμαχικής επέμβασης⁹¹. Είναι προφανές λοιπόν, ότι σε στρατιωτικό επίπεδο η προσήλωση στο σκοπό των επιχειρήσεων σε βάθος που δεν είναι άλλος από την προσβολή της δομής υποστηρίξεως και της συνοχής των δυνάμεων του αντιπάλου καθώς και της επιθυμίας του να διεξάγει πόλεμο, οδήγησαν στην συνθηκολόγηση των Σέρβων, καθώς οι υπόλοιποι λόγοι εκφεύγουν των ορίων της στρατιωτικής στρατηγικής και αφορούν διπλωματία, συμμαχίες και πιθανές προθέσεις των αντιπάλων.

⁸⁹ Benjamin S. Lambeth, *NATO's Air War for Kosovo: A Strategic and Operational Assessment* (Santa Monica: RAND Corporation, 2001), σελ. 25-27.

⁹⁰ Stephen T. Hosmer, *Why Milosevic Decided to Settle When he did* (Santa Monica: RAND Corporation, 2001), σελ. 65-76.

⁹¹ Haralambos Papasotiriou, *The Kosovo War: Kosovar Insurrection, Serbian Retribution and NATO Intervention*, *Journal of Strategic Studies*, vol. 25, 2002, σελ. 39-62.

Για πρώτη φορά μια στρατιωτική δύναμη νίκησε σε πολεμική σύρραξη με μηδέν απώλειες, κάνοντας επίδειξη των τεχνολογικών ικανοτήτων της, που επέτρεπαν την προσβολή στόχων σε οποιοδήποτε σημείο της αντίπαλης επικράτειας με βάση ολοκληρωμένα οπλικά συστήματα δορυφορικής πλοήγησης και υψηλής ακρίβειας, αλλά και βομβαρδιστικά μακράς εμβέλειας που είχαν ως σημείο εκκίνησης βάσεις χιλιάδες μίλια μακριά⁹². Επιπλέον, η κάμψη της θέλησης της σερβικής ηγεσίας να συνεχίσει τον πόλεμο έλαβε χώρα χωρίς να σημειωθεί άξια λόγου καταστροφή των ενόπλων δυνάμεων της χώρας⁹³.

Η σύγχρονη εφαρμογή των επιχειρήσεων σε βάθος μόλις είχε γεννηθεί. Θα ακολουθήσει τα επόμενα χρόνια η περαιτέρω μετεξέλιξή τους με έμφαση στην πλήρη και συνεχή εξασφάλιση της πληροφορίας με στόχο τη διάλυση της «ομίχλης» του πολέμου, στην ανάπτυξη όπλων ακριβείας και στρατιωτικών συστημάτων υψηλής τεχνολογίας και στη δημιουργία μικρότερων, ταχύτερων, και φονικότερων σε ισχύ πυρός δυνάμεων που θα διεισδύουν βαθιά στα εχθρικά μετόπισθεν επιτυγχάνοντας περισσότερα και καλύτερα αποτελέσματα. Η σύγχρονη εφαρμογή των επιχειρήσεων σε βάθος όμως, θα μας απασχολήσει στο επόμενο κεφάλαιο.

⁹² Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική πολιτική: 1945-2002*, σελ. 400.

⁹³ Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα*, σελ. 250.

Κεφάλαιο τέταρτο: Η σύγχρονη εφαρμογή των επιχειρήσεων σε βάθος

Στο παρόν κεφάλαιο θα γίνει ανάλυση της εφαρμογής των επιχειρήσεων σε βάθος στο σύγχρονο επιχειρησιακό περιβάλλον, παρουσιάζοντας τις αρχές του πολέμου που τυγχάνουν εφαρμογής κατά την διεξαγωγή τους, τους κανόνες και τις επιχειρησιακές απαιτήσεις που πρέπει να ικανοποιούνται για την απόφαση υλοποίησής τους, τα βασικά χαρακτηριστικά των δυνάμεων που τις διεξάγουν και τέλος τις σύγχρονες τάσεις οργάνωσης, σχεδίασης, εκτέλεσης και υποστήριξης αυτών⁹⁴.

4.1 Μορφές των σύγχρονων επιχειρήσεων

Το σημερινό επιχειρησιακό περιβάλλον, εντός του οποίου καλούνται να ενεργήσουν οι χερσαίες, ναυτικές και αεροπορικές δυνάμεις, περιλαμβάνει επιχειρήσεις που διεξάγονται σε όλο το βάθος και το πλάτος ενός θεάτρου επιχειρήσεων⁹⁵ ή πολέμου. Σύμφωνα με το σχετικό εγχειρίδιο εκστρατείας του Ελληνικού Στρατού⁹⁶, οι μορφές των σύγχρονων επιχειρήσεων (εικόνα 2) διακρίνονται σε:

1. **Επιχειρήσεις σε βάθος**, όπως αυτές ορίσθηκαν στο δεύτερο κεφάλαιο της παρούσης εργασίας.
2. **Άμεσες ή εγγύς επιχειρήσεις**, που αφορούν στην εμπλοκή των χερσαίων, ναυτικών και αεροπορικών δυνάμεων των αντιπάλων επί της γραμμής του μετώπου αντιπαράθεσης.
3. **Επιχειρήσεις προστασίας μετόπισθεν**, που αφορούν στην εξασφάλιση και διατήρηση των φίλιων δυνατοτήτων διεξαγωγής πολέμου, μέσω της προστασίας

⁹⁴ Τα στοιχεία που παρατίθενται στο συγκεκριμένο κεφάλαιο αποτελούν συγκερασμό των σχετικών διαλαμβανομένων στα στρατιωτικά εγχειρίδια ΓΕΣ *ΕΕ 100-1 Επιχειρήσεις Χερσαίων Δυνάμεων*, Headquarters Department of the Army *FM 3-0 Operations*, Headquarters Department of the Army *ATP 3-94.2 Deep Operations*, καθώς και της άποψης που διαμόρφωσε ο συγγραφέας από την συνολική μελέτη της βιβλιογραφίας της παρούσης εργασίας και της προσωπικής εμπειρίας επί του θέματος, λόγω επαγγέλματος.

⁹⁵ Θέατρο επιχειρήσεων: Είναι εκτεταμένος γεωγραφικός χώρος που αναγκαίοι για τη συγκέντρωση, τη διοικητική μέριμνα, την ανάπτυξη και τον ελιγμό στρατιωτικών δυνάμεων, που τελούν υπό ενιαία διοίκηση και είναι ικανές να επιτύχουν στρατηγικούς αντικειμενικούς σκοπούς. Το θέατρο πολέμου περιλαμβάνει ένα ή περισσότερα θέατρα επιχειρήσεων. (Department of Defense, *Dictionary of Military and Associated Terms*, σελ 233).

⁹⁶ ΓΕΣ, *ΕΕ 100-1 Επιχειρήσεις Χερσαίων Δυνάμεων*, σελ. 13-14.

εφεδρειών, στρατηγείων, περιοχών διοικητικής μέριμνας, γραμμών συγκοινωνιών, πλουτοπαραγωγικών πηγών, βιομηχανικών γραμμών, πηγών ανεφοδιασμού, καθώς και πολιτικών στόχων συμβολικής και ψυχολογικής σημασίας.

Οι παραπάνω μορφές επιχειρήσεων διεξάγονται ταυτόχρονα και αναφέρονται και στους τρεις κλάδους των ενόπλων δυνάμεων, με τη σχετική σπουδαιότητα και έμφαση της κάθε μίας να εναλλάσσεται, καθώς εξελίσσεται η πολεμική αναμέτρηση. Οι επιχειρήσεις σε βάθος όμως, είναι οι μόνες που επιδρούν καταλυτικά στην επιτυχία όλων των μορφών επιχειρήσεων, καθώς ως μέθοδο δράσης εμποδίζουν τις εχθρικές δυνάμεις να αναπτύξουν τις δυνατότητες διεξαγωγής αποτελεσματικών επιχειρήσεων και των τριών μορφών.

Η παραπάνω διαπίστωση οδήγησε στην ολοένα και σε μεγαλύτερη κλίμακα χρησιμοποίηση των επιχειρήσεων σε βάθος, ως της πλέον ενδεδειγμένης μεθόδου δράσης στο σύγχρονο επιχειρησιακό περιβάλλον, η οποία δύναται να εκμεταλλευτεί στο μέγιστο τις τεχνολογικές καινοτομίες και να επιτύχει τους σκοπούς του πολέμου με τις μικρότερες δυνατές απώλειες στο συντομότερο χρόνο, αποδεικνύοντας ότι οι εν λόγω επιχειρήσεις αποτελούν σημαντική συνιστώσα της στρατιωτικής στρατηγικής στις μέρες μας.

4.2 Η εφαρμογή των αρχών του πολέμου στις επιχειρήσεις σε βάθος

Οι αρχές του πολέμου, σύμφωνα με τον καθηγητή Κολιόπουλο, είναι βασικές αρχές που θεωρείται ότι έχουν οδηγήσει σε επιτυχία κατά την διεξαγωγή των μαχών και των πολέμων ανά τους αιώνες. Επομένως, η ορθή εφαρμογή των αρχών αυτών αποτελεί βασικό παράγοντα για τη σχεδίαση, διεύθυνση και την ορθή διεξαγωγή των επιχειρήσεων, χωρίς βέβαια να αποτελούν μια αλάνθαστη μαθηματική φόρμουλα για την επίτευξη της νίκης⁹⁷. Παρακάτω αναλύονται οι παράμετροι που θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την εφαρμογή των αρχών του πολέμου στις επιχειρήσεις σε βάθος, ώστε να επιτυγχάνεται το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα.

1. **Αντικειμενικός σκοπός.** Στις επιχειρήσεις σε βάθος πρέπει να γίνεται επακριβής καθορισμός του σκοπού, ο οποίος πρέπει να είναι πραγματοποιήσιμος και ανάλογος με τα χαρακτηριστικά και τις δυνατότητες των δυνάμεων που τις διεξάγουν,

⁹⁷ Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα*, σελ. 27-30.

καθότι οι εν λόγω δυνάμεις είναι, όχι μόνο περιορισμένες και δυσαναπλήρωτες, αλλά και ιδιαίτερης μαχητικής και οικονομικής αξίας. Επιπλέον, ο αντικειμενικός σκοπός που θα επιλεγεί, θα πρέπει να είναι υψηλής αξίας και αποφασιστικής σημασίας οδηγώντας κατευθείαν στην επίτευξη επιχειρησιακών και στρατηγικών αποτελεσμάτων.

2. **Επιθετικό πνεύμα.** Το επιθετικό πνεύμα είναι κεφαλαιώδους σημασίας λόγω των χαρακτηριστικών των χρησιμοποιούμενων δυνάμεων και της δράσης τους βαθιά εντός του εχθρικού εδάφους. Με το επιθετικό πνεύμα διευκολύνεται ο αιφνιδιασμός, αποκτάται και διατηρείται η πρωτοβουλία κινήσεων και μειώνονται οι πιθανότητες του αντιπάλου για επιτυχή αντίδραση, συμβάλλοντας αποφασιστικά στην αίσια έκβαση των επιχειρήσεων σε βάθος.

3. **Συγκέντρωση.** Προκειμένου οι επιχειρήσεις σε βάθος να επιτύχουν αποφασιστικό αποτέλεσμα, πρέπει να συγκεντρώνουν το μέγιστο της ισχύος σε επιλεγμένες περιοχές και σε κρίσιμους, αποφασιστικούς και κατάλληλους χρόνους. Με τη συγκέντρωση στην περιοχή του στόχου αιφνιδιαστικά, μιας ισχυρής και επιλεγμένης δύναμης, ανώτερου ηθικού, ανώτερης τακτικής, εξοπλισμένης με όπλα μεγάλης ισχύος πυρός και ανώτερης τεχνολογίας, επαυξάνεται η υπεροχή έναντι του αντιπάλου. Η ορθή εφαρμογή της αρχής της συγκέντρωσης οδηγεί σε ένα από τα μεγαλύτερα πλεονεκτήματα των επιχειρήσεων σε βάθος, που είναι η δυνατότητα αριθμητικά υποδεέστερες του αντιπάλου δυνάμεις να επιτυγχάνουν αποφασιστικά αποτελέσματα.

4. **Οικονομία δυνάμεων.** Λαμβάνοντας ως δεδομένο ότι, οι δυνάμεις διεξαγωγής επιχειρήσεων σε βάθος είναι περιορισμένες και δυσαναπλήρωτες, δεν πρέπει να χρησιμοποιούνται σε στόχους ή αποστολές δευτερευούσης σημασίας, αλλά σε σημαντικούς και υψηλής ανταποδοτικής σημασίας στόχους. Επομένως, η οικονομία δυνάμεων είναι κρίσιμη για την επιτυχή διεξαγωγή αυτών των επιχειρήσεων και υλοποιείται με την πλήρη μελέτη, σχεδίαση και οργάνωση της κάθε λεπτομέρειας της επιχείρησης, την κατάλληλη προετοιμασία, συγκέντρωση και σύζευξη των απαραίτητων δυνάμεων και την ικανότητα επιλογής του κατάλληλου χρόνου και τόπου, ώστε να επιτευχθεί ο αιφνιδιασμός.

5. **Ελιγμός.** Ο ελιγμός είναι καθοριστικός για τις επιχειρήσεις σε βάθος, προκειμένου να εκμεταλλευτούμε την ευκαμψία, την ταχύτητα αντίδρασης και την ευελιξία των δυνάμεων που τις διεξάγουν, προσβάλλοντας τον εχθρό όπου και όταν

είναι περισσότερο ευάλωτος. Επιβάλλεται λοιπόν, ο ελιγμός στις επιχειρήσεις σε βάθος να σχεδιάζεται με τρόπο που να εκμεταλλεύεται τις δυσμενείς καιρικές συνθήκες και το σκότος της νύχτας, να εκλέγει μη αναμενόμενες κατευθύνσεις και μεθόδους προσβολής και να διατηρεί την ελευθερία κινήσεως των δυνάμεων, προκειμένου να μειωθεί η τρωτότητα και να αυξηθεί η αποτελεσματικότητά τους. Επιπλέον, θα πρέπει να επιδιώκεται η εκμετάλλευση των υψηλής τεχνολογίας μέσων διείσδυσης, στοχοποίησης και προσβολής που διαθέτουν οι δυνάμεις επιχειρήσεων σε βάθος για την επίτευξη αποτελεσματικού ελιγμού.

6. **Ενότητα διοικήσεως.** Οι επιχειρήσεις σε βάθος απαιτούν ενότητα διοικήσεως ώστε να ενταχθούν και να συντονισθούν σε λεπτομέρεια με το γενικό σχέδιο ενεργείας, με σκοπό την επίτευξη της μέγιστης απόδοσης των δυνάμεων και του επιδιωκόμενου κάθε φορά αποτελέσματος, με την αποφυγή επικάλυψης προσπάθειών. Επομένως, απαιτείται η αλυσίδα διοικήσεως να μην περιπλέκεται από επιπρόσθετα στρατηγεία και ενδιάμεσα κλιμάκια, αλλά οι δυνάμεις και τα μέσα να τελούν υπό την επιχειρησιακή διοίκηση ενός διοικητή, ο οποίος θα υπάγεται στην ανώτερη δυνατή βαθμίδα διοικήσεως. Επιπλέον, η ενότητα διοικήσεως συνδράμει στην επίτευξη οικονομίας δυνάμεων, στην εξασφάλιση αμοιβαίας υποστήριξης και στην αποφυγή αμοιβαίων παρεμβολών.

7. **Ασφάλεια.** Χωρίς ασφάλεια μία επιχείρηση σε βάθος είναι καταδικασμένη να αποτύχει, καθώς είναι ζωτικό μέρος όλων των φάσεων της επιχείρησης και βασικός παράγοντας επίτευξης επιβιωσιμότητας των δυνάμεων που την διεξάγουν. Κατά συνέπεια, ο σχεδιασμός και η εκτέλεση μιας τέτοιας επιχείρησης πρέπει να θέτει υψηλά επίπεδα ασφαλείας, ώστε να προστατευθούν οι δυνάμεις που πρόκειται να δράσουν βαθιά εντός της εχθρικής επικράτειας, αποδεχόμενος βέβαια ένα αποδεκτό επίπεδο ρίσκου και επικινδυνότητας για την επιτυχία της αποστολής.

8. **Αιφνιδιασμός.** Ο αιφνιδιασμός αποτελεί το κλειδί για την επιτυχή διεξαγωγή των επιχειρήσεων σε βάθος. Στην σημερινή εποχή όμως, είναι ιδιαίτερα δύσκολο να τηρηθεί ο εχθρός σε πλήρη άγνοια για το τι σχεδιάζεται. Επομένως, επιδίωξη πρέπει να είναι να το αντιληφθεί τόσο αργά, ώστε να μην προλάβει ή να μη δύναται να αντιδράσει αποτελεσματικά. Ο αιφνιδιασμός επιτυγχάνεται κυρίως με την παραπλάνηση, την μυστικότητα στην προπαρασκευή και εκτέλεση, τα αποτελεσματικά μέτρα ασφαλείας, την αφάνεια, την ταχύτητα ενεργείας, τις ακριβείς πληροφορίες, τη χρησιμοποίηση κάθε φορά νέων πρωτότυπων μεθόδων, την

εκμετάλλευση της τεχνολογίας, την τόλμη, την εκμετάλλευση των δυσμενών καιρικών συνθηκών, την πλήρη γνώση του εχθρικού εδάφους και των εχθρικών τρόπων ενεργείας.

9. **Απλότητα.** Οι επιχειρήσεις σε βάθος μπορεί να απαιτούν εξεζητημένες και συχνά ανορθόδοξες μεθόδους δράσης και πολύπλοκο εξοπλισμό, όμως τα σχέδια επιχειρήσεων που οδηγούν στην εκτέλεσή τους πρέπει να είναι απλά, σαφή, πλήρη, κατανοητά και συμβατά με τα χαρακτηριστικά και τις δυνατότητες των δυνάμεων. Η απλότητα πρέπει να εφαρμόζεται επίσης στην οργάνωση, τις μεθόδους, τις διαδικασίες και τα μέσα, ώστε να αποφεύγεται η σύγχυση που μπορεί να προκληθεί στο σύγχρονο θέατρο επιχειρήσεων. Η ύπαρξη βασικών οδηγιών επιχειρήσεων και κοινών τυποποιημένων διακλαδικών διαδικασιών, είναι πρωταρχικής σημασίας και ενισχύουν την απλότητα.

10. **Ηθικό.** Το ηθικό αποτελεί για τις δυνάμεις που διεξάγουν επιχειρήσεις σε βάθος πολλαπλασιαστή ισχύος. Προωθεί το επιθετικό τους πνεύμα και ενδυναμώνει τη θέληση τους ώστε να συνεχίσουν την αποστολή τους κάτω από οποιοσδήποτε συνθήκες με πίστη και αφοσίωση για την τελική επιτυχία.

4.3 Κανόνες επιχειρήσεων σε βάθος

Πλέον των αρχών πολέμου που αναπτύχθηκαν παραπάνω και αναλύθηκε η εφαρμογή τους στην διεξαγωγή των επιχειρήσεων σε βάθος, υπάρχουν και κανόνες που πρέπει επίσης να τυγχάνουν ιδιαίτερης προσοχής στα πλαίσια αυτών των επιχειρήσεων. Οι κανόνες αυτοί πρέπει να ερμηνεύονται και να εφαρμόζονται σύμφωνα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, δυνατότητες και περιορισμούς των δυνάμεων που συμμετέχουν στις επιχειρήσεις σε βάθος. Επιπλέον, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τόσο κατά την σχεδίαση και προετοιμασία, όσο και κατά την διεξαγωγή των επιχειρήσεων σε βάθος. Οι επιπλέον κανόνες, στους οποίους βασίζεται η διεξαγωγή των επιχειρήσεων σε βάθος είναι:

1. **Ενότητα προσπάθειας.** Με την ανάθεση ενός αντικειμενικού σκοπού σε βάθος πρέπει να υπάρχει ενότητα προσπάθειας, συντονισμός και συνεργασία μεταξύ όλων των συμμετεχόντων δυνάμεων για την επίτευξη της επιθυμητής τελικής κατάληξης της επιχείρησης. Η ενότητα της προσπάθειας επιτρέπει ολοκληρωμένη και αποφασιστική χρησιμοποίηση της στρατιωτικής ισχύος, με τελικό σκοπό την επίτευξη

της μέγιστης απόδοσης των δυνάμεων. Επιπλέον, η ενότητα της προσπάθειας για τις δυνάμεις επιχειρήσεων σε βάθος επιτυγχάνεται καλύτερα όταν η κατανομή του δυναμικού, ο καθορισμός των προτεραιοτήτων, η γενική σχεδίαση και ο έλεγχος των επιχειρήσεων, ασκούνται συγκεντρωτικά από ένα και μόνο διοικητή που υπάγεται στο υψηλότερο δυνατό επίπεδο διοίκησης.

2. **Ευκαμψία.** Τα σχέδια επιχειρήσεων σε βάθος πρέπει να χαρακτηρίζονται από ευκαμψία, ώστε να επιτρέπουν στις δυνάμεις να προσαρμόζονται στις ταχέως μεταβαλλόμενες καταστάσεις που προκύπτουν κατά την εκτέλεση μιας τέτοιας επιχείρησης στο σύγχρονο επιχειρησιακό περιβάλλον και να αναπτύσσουν πρωτοβουλία αντιδρώντας κατάλληλα στις ενέργειες του αντιπάλου, εκμεταλλευόμενες κάθε φορά τις παρουσιαζόμενες ευκαιρίες. Τα παραπάνω απαιτούν κατανόηση των προθέσεων του προϊσταμένου, ευρύτητα σκέψης, ταχεία λήψη απόφασης, καλή οργάνωση, αξιόπιστες επικοινωνίες και δυνατότητες μετακίνησης.

3. **Συντονισμός - Συγχρονισμός.** Οι επιχειρήσεις σε βάθος, στην συντριπτική τους πλειοψηφία, είναι διακλαδικές επιχειρήσεις και επομένως ο συντονισμός και ο συγχρονισμός μεταξύ των κλάδων των ενόπλων δυνάμεων, είναι κρίσιμο ζητούμενο. Μόνο με την επίτευξη της ικανότητας εκτέλεσης πολλαπλών δράσεων στον ίδιο χώρο και χρόνο, επιτυγχάνεται το μέγιστο της συνδυασμένης προσπάθειας και η από κοινού δράση, ώστε να είναι δυνατή η επίτευξη των τεθέντων αντικειμενικών σκοπών μιας τέτοιας επιχείρησης. Επιπλέον, ο σωστός συγχρονισμός των επιχειρήσεων σε βάθος παρουσιάζει πολλαπλά διλήμματα για τον εχθρό, καθώς περιορίζει την ελευθερία δράσεως, την ευκαμψία και την αντοχή του, μεταβάλλοντας το σχεδιασμό και τη δυνατότητά του να προβάλει την μαχητική ισχύ του.

4. **Συγκεντρωτικός έλεγχος και αποκεντρωτική εκτέλεση.** Βασικό κανόνα των επιχειρήσεων σε βάθος, αποτελεί ο συγκεντρωτικός έλεγχος και η αποκεντρωτική εκτέλεση. Η εφαρμογή αυτού του κανόνα πρέπει να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη κατά τη σχεδίαση και διεξαγωγή των επιχειρήσεων σε βάθος, καθόσον επιτρέπει την ορθή κατεύθυνση των δυνάμεων για την επίτευξη του κύριου αντικειμενικού σκοπού, βοηθά στην ορθολογική κατανομή του δυναμικού και παρέχει μεγάλη ευκαμψία κατά τη χρησιμοποίηση της στρατιωτικής ισχύος.

5. **Ορμητικότητα – Ταχύτητα.** Η ταχύτητα και η ορμητικότητα αποτελούν ουσιαστικούς παράγοντες επιτυχίας των επιχειρήσεων σε βάθος. Επιτυγχάνονται με την εξασφάλιση επαρκών πληροφοριών, τη λήψη ταχέων

αποφάσεων που να ανταποκρίνονται προς την εκάστοτε δημιουργούμενη κατάσταση και την αποφασιστική και κεραυνοβόλο ενέργεια.

6. **Μυστικότητα.** Η μυστικότητα αποτελεί πρωταρχική επιδίωξη για τις επιχειρήσεις σε βάθος. Με την μυστικότητα αποφεύγεται η απόκτηση από τον αντίπαλο κρίσιμων πληροφοριών για τον τύπο, τις μεθόδους και τις δυνατότητες των φίλιων δυνάμεων, συμβάλλοντας στην επίτευξη του αιφνιδιασμού.

4.4 Επιχειρησιακές απαιτήσεις επιχειρήσεων σε βάθος

Για να εξασφαλισθεί ότι οι δυνάμεις επιχειρήσεων σε βάθος θα χρησιμοποιηθούν σύμφωνα με τις αρχές και τους κανόνες που αναλύθηκαν παραπάνω, αλλά και με βάση τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους που θα αναλύσουμε στη συνέχεια, θα πρέπει να ικανοποιούνται οι ακόλουθες βασικές επιχειρησιακές απαιτήσεις:

1. **Αμοιβαία υποστήριξη - Διαλειτουργικότητα.** Είναι η ικανότητα συστημάτων, μονάδων ή δυνάμεων να παρέχουν και να δέχονται υπηρεσίες, από άλλα συστήματα μονάδες ή δυνάμεις, χρησιμοποιώντας τις υπηρεσίες που ανταλλάσσονται με αυτό τον τρόπο, προκειμένου να καθίστανται ικανές να επιχειρούν αποτελεσματικά και από κοινού, αποτελώντας τον πλέον κρίσιμο παράγοντα για την αποτελεσματική χρησιμοποίηση των δυνάμεων που διεξάγουν επιχειρήσεις σε βάθος, λόγω της προέλευσής τους από διαφορετικούς κλάδους των ενόπλων δυνάμεων. Για να επιτευχθεί η απαίτηση αυτή, πρέπει να αναπτυχθούν συνεργαζόμενα συστήματα διοικήσεως και ελέγχου, συμβατά δίκτυα συλλογής και επεξεργασίας πληροφοριών και να ανταλλάσσονται σύνδεσμοι μεταξύ μονάδων και επιτελείων των κλάδων των ενόπλων δυνάμεων τόσο κατά τη σχεδίαση, όσο και κατά την διεξαγωγή των εν λόγω επιχειρήσεων.

2. **Προηγμένες επικοινωνίες.** Οι δυνάμεις επιχειρήσεων σε βάθος δρώντας σε απόλυτα εχθρικό περιβάλλον χρειάζονται απαραίτητα προηγμένες επικοινωνίες για την άσκηση αποτελεσματικής διοίκησης και ελέγχου. Επομένως, επιβάλλεται να υποστηρίζονται από ένα ευέλικτο, εύχρηστο, ασφαλές, βιώσιμο και ανθεκτικό στις υποκλοπές και παρεμβολές σύστημα επικοινωνιών, ώστε να ανταπεξέρχονται στο εχθρικό ηλεκτρονικό περιβάλλον και να επιχειρούν αποτελεσματικά. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με την απλοποίηση των διαδικασιών

επικοινωνίας, τη χρησιμοποίηση προηγμένης τακτικής, την εκπαίδευση του προσωπικού και τον εξοπλισμό με σύγχρονα μέσα επικοινωνιών και αντιμετώπισης ηλεκτρονικού πολέμου.

3. **Ικανότητα επιβίωσης.** Με δεδομένο το δυσαναπλήρωτο των δυνάμεων επιχειρήσεων σε βάθος και το υψηλού κινδύνου επιχειρησιακό περιβάλλον στο οποίο ενεργούν, η ικανότητα επιβίωσης αποτελεί βασικότερη επιχειρησιακή απαίτηση. Για να επιτευχθεί η απαίτηση αυτή, πρέπει να πραγματοποιείται ρεαλιστική εκπαίδευση και να υφίσταται κατάλληλος εξοπλισμός σύγχρονων μέσων αυτοπροστασίας και αντιμετώπισης απειλών.

4. **Ετοιμότητα ανάληψης αποστολής.** Οι δυνάμεις επιχειρήσεων σε βάθος απαιτείται να διατηρούν υψηλά επίπεδα ετοιμότητας και δυνατότητες ακαριαίας αντίδρασης για ανάληψη αποστολής. Ο χρόνος και η ακαριαία εκμετάλλευση των πληροφοριών είναι καθοριστικοί παράγοντες στο σύγχρονο πεδίο της μάχης για την επιτυχία μιας επιχείρησης εντός της εχθρικής επικράτειας.

5. **Επιχειρησιακή ικανότητα.** Η επιχειρησιακή ικανότητα των δυνάμεων που διεξάγουν επιχειρήσεις σε βάθος συνδέεται άμεσα με την επιτυχή εκπλήρωση της αποστολής τους. Η ικανότητα του προσωπικού θα πρέπει να επιτυγχάνεται, να συντηρείται και να βελτιώνεται με τη συνεχή εκπαίδευση και εξάσκηση, εξασφαλίζοντάς του την μέγιστη μαχητική ικανότητα στο απόλυτα εχθρικό περιβάλλον που θα κληθεί να επιχειρήσει. Επιπλέον, η επιχειρησιακή ικανότητα των δυνάμεων πρέπει να είναι τέτοια που να επιτρέπει την εκμετάλλευση αποφασιστικών παραγόντων όπως, οι δυσμενείς καιρικές συνθήκες, η έλλειψη φωτός, ο μη αναμενόμενος χρόνος, τόπος και τρόπος προσβολής για την επιτυχία της επιχείρησης.

6. **Ακριβής, αξιόπιστη και έγκαιρη πληροφόρηση.** Η ακριβής, αξιόπιστη και έγκαιρη απόκτηση πληροφοριών σχετικά με τα χαρακτηριστικά, τις δυνατότητες, τη δομή και τον τρόπο δράσης των εχθρικών δυνάμεων είναι κρίσιμη επιχειρησιακή απαίτηση των επιχειρήσεων σε βάθος. Για την απόκτηση των παραπάνω πληροφοριών απαιτούνται συστήματα και μέσα τα οποία δύνανται να συλλέγουν και να διανέμουν τις πληροφορίες σε πραγματικό χρόνο, παρέχοντας τη δυνατότητα καθορισμού επιτευξίμων αντικειμενικών σκοπών και εμπλοκής κατάλληλων δυνάμεων, κατά τη σχεδίαση της επιχείρησης.

4.5 Δυνάμεις επιχειρήσεων σε βάθος

Οι δυνάμεις που δύνανται να διεξάγουν επιχειρήσεις σε βάθος, έχουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, δυνατότητες και περιορισμούς που τις διαφοροποιούν από τις δυνάμεις που εκτελούν εγγύς επιχειρήσεις ή επιχειρήσεις προστασίας μετόπισθεν.

4.5.1 Χαρακτηριστικά δυνάμεων επιχειρήσεων σε βάθος.

Τα βασικά χαρακτηριστικά των δυνάμεων επιχειρήσεων σε βάθος, διακρίνονται σε χαρακτηριστικά δομής - εκπαίδευσης και σε επιχειρησιακά χαρακτηριστικά.

1. Χαρακτηριστικά δομής - εκπαίδευσης.

α. **Υψηλή μαχητική ικανότητα και χρησιμοποίηση ειδικού υλικού.** Οι δυνάμεις επιχειρήσεων σε βάθος είναι πλήρως επανδρωμένες, άριστα εκπαιδευμένες και χρησιμοποιούν ειδικό εξοπλισμό και τεχνολογικά εξελιγμένο οπλισμό, ώστε να είναι σε θέση να διατηρούν την υψηλή επιχειρησιακή τους ετοιμότητα και να επιτυγχάνουν τους απαιτητικούς σκοπούς της αποστολής τους στο σύγχρονο περιβάλλον επιχειρήσεων.

β. **Δυσαναπλήρωτο προσωπικό και υλικό.** Στελεχώνονται από πεπειραμένο και άριστα εκπαιδευμένο προσωπικό, με εξειδίκευση προσαρμοσμένη στις ιδιαιτερότητες των αποστολών που θα εκτελέσουν, ενώ παράλληλα χειρίζονται πανάκριβο εξοπλισμό και υλικό αιχμής, καθιστώντας έτσι τόσο το προσωπικό όσο και το υλικό δυσαναπλήρωτα.

γ. **Άριστο ηθικό - Επιθετικό πνεύμα.** Είναι το βασικό χαρακτηριστικό των δυνάμεων επιχειρήσεων σε βάθος. Πηγάζει από την επίπονη και απαιτητική εκπαίδευση, το αίσθημα υπεροχής έναντι των λοιπών συμβατικών δυνάμεων, την χρησιμοποίηση ειδικού εξοπλισμού και υλικών τεχνολογικά εξελιγμένων και τη μέγιστη μαχητική ικανότητα που τις διακρίνει.

2. Επιχειρησιακά χαρακτηριστικά.

α. **Ανεξαρτησία έναντι χρονικών, εδαφικών και καιρικών περιορισμών - Ευκινησία.** Η ικανότητα ταχείας ανάληψης αποστολής και η χρησιμοποίηση τεχνολογικά εξελιγμένου εξοπλισμού (αεροσκάφη, κατευθυνόμενα

βλήματα κτλ) περιορίζουν στο ελάχιστο τις αποστάσεις, το χρόνο και τους εδαφικούς περιορισμούς, αυξάνοντας κατακόρυφα την ευκινησία των δυνάμεων.

β. **Μαζική ενέργεια.** Η μαζική ενέργεια έναντι του αντιπάλου επιτυγχάνεται με τη συγκέντρωση του μέγιστου της ισχύος σε επιλεγμένες περιοχές και σε κρίσιμους, αποφασιστικούς και κατάλληλους χρόνους, προκειμένου να επιτευχθεί το αποφασιστικό αποτέλεσμα.

γ. **Μεγάλη εμβέλεια δράσης.** Εξ' ορισμού σημαντικό χαρακτηριστικό των δυνάμεων επιχειρήσεων σε βάθος είναι η μεγάλη εμβέλεια δράσης, καθώς καλούνται να επιχειρήσουν μακριά από τις βάσεις τους και βαθιά εντός της εχθρικής διάταξης, σε ταχέως εξελισσόμενες επιχειρήσεις.

4.5.2 Δυνατότητες δυνάμεων επιχειρήσεων σε βάθος.

Οι δυνάμεις επιχειρήσεων σε βάθος διαθέτουν εξαιρετικές δυνατότητες, η ορθή εκμετάλλευσή των οποίων αποδίδει σημαντικά επιχειρησιακά πλεονεκτήματα, όπως παρακάτω:

1. **Ταχεία αντίδραση.** Εκφράζεται ως η ικανότητα των δυνάμεων να διατηρούνται σε υψηλά επίπεδα ετοιμότητας για την ανάληψη αποστολής.
2. **Ισχύς πυρός.** Κατοχή όπλων μεγάλης ισχύος πυρός και ανώτερης τεχνολογίας, ώστε συγκεντρώνοντας το μέγιστο της ισχύος των συγκεκριμένων όπλων στην περιοχή του στόχου να επιφέρουν αποφασιστικό αποτέλεσμα.
3. **Επίτευξη αιφνιδιασμού.** Η ταχύτητα ενεργείας, η εκμετάλλευση της τεχνολογίας, η τόλμη, η ανεξαρτησία έναντι χρονικών, εδαφικών και καιρικών περιορισμών, και η ευκινησία των δυνάμεων αυτών συμβάλουν στον αιφνιδιασμό του αντιπάλου.
4. **Επίτευξη αποφασιστικού αποτελέσματος.** Η κατάλληλη εν τόπο και χρόνο χρησιμοποίηση των δυνάμεων επιχειρήσεων σε βάθος, δύναται να αποτελέσει το μέσον, χάρη στο οποίο θα καθοριστεί η εξέλιξη των επιχειρήσεων ή θα επιτευχθεί το αποφασιστικό αποτέλεσμα.

4.5.3 Περιορισμοί δυνάμεων επιχειρήσεων σε βάθος.

Οι δυνάμεις επιχειρήσεων σε βάθος όμως, εκτός από τις δυνατότητες που διαθέτουν, υπόκεινται και σε περιορισμούς, ως κάτωθι:

1. **Δυσκολία στην άμεση αναπλήρωση – αντικατάσταση.** Αδυναμία να αναπληρωθούν, αντικατασταθούν, αλλά και να δημιουργηθούν νέες δυνάμεις επιχειρήσεων σε βάθος, με ανάλογες δυνατότητες σε σύντομο χρονικό διάστημα, καθώς όπως αναλύσαμε παραπάνω το προσωπικό και τα μέσα τους είναι δυσαναπλήρωτα.

2. **Τρωτότητα.** Εσφαλμένη χρησιμοποίηση τους σε ακατάλληλους στόχους, σε αποστολές πέραν των δυνατοτήτων τους ή σε αποστολές υπερβολικά υψηλού ρίσκου, παρουσιάζουν υψηλό βαθμό τρωτότητας και υποθάλπουν τον κίνδυνο άμεσης καταστροφής τους, καθόσον καλούνται να δράσουν σε απόλυτα εχθρικό περιβάλλον, μακριά από τις φίλιες γραμμές.

3. **Δυσχερής υποστήριξη διοικητικής μέριμνας.** Ο σχεδιασμός και οι ενέργειες που θα εκδηλωθούν σε μια επιχείρηση σε βάθος καθίστανται δέσμιες των δυνατοτήτων υποστήριξης, κυρίως σε αναπληρώσεις προσωπικού και ανεφοδιασμό καυσίμων και πυρομαχικών.

4. **Αυξημένες απαιτήσεις ορθής αρχικής σχεδίασης.** Το πλήθος των λεπτομερειών μίας επιχείρησης σε βάθος και η εμπλοκή αρκετών επιτελείων και μονάδων κατά τη σχεδίαση και εκτέλεση, συνδυαζόμενο πολλές φορές με την έλλειψη επαρκών πληροφοριών, δημιουργούν αυξημένες απαιτήσεις για την ορθή αρχική σχεδίαση και το συντονισμό της επιχείρησης.

5. **Τεχνολογική εξάρτηση.** Ο εξοπλισμός με σύγχρονα μέσα που ενσωματώνουν τεχνολογίες αιχμής, καθιστά τις δυνάμεις επιχειρήσεων σε βάθος σχεδόν αποκλειστικά δέσμιες από την ορθή λειτουργία των τεχνολογικά προηγμένων οπλικών συστημάτων που χρησιμοποιούν.

4.5.4 Αποστολές δυνάμεων επιχειρήσεων σε βάθος.

Πριν από την ανάθεση αποστολών στις δυνάμεις επιχειρήσεων σε βάθος πρέπει να λαμβάνονται πάντοτε σοβαρά υπόψη, οι αρχές χρησιμοποίησής τους, τα

χαρακτηριστικά, οι δυνατότητές και οι περιορισμοί τους, το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα και η επεξεργασία της επικινδυνότητας της αποστολής. Οι αποστολές που αναλαμβάνονται από αυτές τις δυνάμεις, αφού συνυπολογιστούν οι παραπάνω προϋποθέσεις, είναι οι ακόλουθες:

1. **Αποστολές αναγνώρισης και συλλογής πληροφοριών.** Είναι αποστολές που διεξάγονται εντός της εχθρικής ενδοχώρας για απόκτηση ή επιβεβαίωση πληροφοριών στρατηγικής και επιχειρησιακής σημασίας που σχετίζονται με τις ικανότητες, δραστηριότητες και προθέσεις του εχθρού.

Για την εκτέλεση αυτών των αποστολών χρησιμοποιούνται προηγμένες τεχνικές και εξοπλισμός αναγνώρισης, επιτήρησης και συλλογής πληροφοριών, όπως φωτοαναγνωριστικά αεροσκάφη, μη επανδρωμένα αεροχήματα και δορυφορικά συστήματα. Επιπλέον, χρησιμοποιείται προσωπικό ειδικών επιχειρήσεων σε αποστολές ειδική επιτήρηση - αναγνώριση, καθώς ακόμη και σήμερα, παρά τα σύγχρονα μέσα συλλογής πληροφοριών, κάποιες πληροφορίες μπορούν να ληφθούν μόνο με τη φυσική παρουσία προσωπικού και την ανθρώπινη παρατήρηση στην περιοχή του στόχου.

Οι αποστολές αναγνώρισης και συλλογής πληροφοριών μπορούν να περιλαμβάνουν:

α. Στοχοποίηση εχθρικών συστημάτων διοικήσεως και ελέγχου, συγκεντρώσεων στρατευμάτων, ευαίσθητων εγκαταστάσεων, ειδικού οπλισμού - υλικού, γραμμών επικοινωνιών - εφοδιασμού και άλλων στρατιωτικών ή πολιτικών στόχων μεγάλης σημασίας.

β. Συλλογή κρίσιμων πληροφοριών για τις κινήσεις στρατευμάτων και σημαντικών οπλικών συστημάτων, ώστε να αποκαλυφθούν οι εχθρικές προθέσεις και να αποφευχθεί ο αιφνιδιασμός.

γ. Εγγύς αναγνώριση στόχου, ώστε να εξετασθεί ο στόχος και να εξαχθούν οι κατάλληλες πληροφορίες για την επιλογή των όπλων που θα χρησιμοποιηθούν για την προσβολή του και το μέγεθος της δύναμης που θα ακολουθήσει για να ολοκληρώσει την καταστροφή του.

δ. Επιθετική αναγνώριση για την αποκάλυψη της εχθρικής διάταξης, την αναγνώριση - εντοπισμό στόχων ευκαιρίας και την εκδήλωση επιθέσεων εναντίων τους.

ε. Εκτίμηση ζημιών μάχης, με σκοπό τη συλλογή πληροφοριών σχετικών με τα αποτελέσματα μιας προσβολής κατά εχθρικού στόχου.

2. **Αποστολές επιθετικών ενεργειών.** Οι αποστολές αυτές αφορούν επιθετικές ενέργειες, μέσω χειρσαίων και αερομεταφερόμενων επιδρομών και προσβολών πυροβολικού και αεροπορίας, που λαμβάνουν χώρα βαθιά στην εχθρική ενδοχώρα με σκοπό την καταστροφή ευαίσθητων στόχων, στρατηγικής ή επιχειρησιακής σημασίας και περιλαμβάνουν:

α. Καταστροφή συστημάτων Διοικήσεως, Ελέγχου, Επικοινωνιών, Πληροφορικής, Πληροφοριών, Επιτήρησης και Αναγνώρισης (C4ISR Systems).

β. Ενέργεια κατά σημαντικών συγκοινωνιακών στόχων (γέφυρες, διαβάσεις, συγκοινωνιακοί κόμβοι, γραμμές ανεφοδιασμού), η καταστροφή των οποίων θα επιφέρει σοβαρό πλήγμα στις υποδομές του εχθρού και ανατροπή του σχεδιασμού διοικητικής του μέριμνας.

γ. Προσβολή σταθμών και πηγών ανεφοδιασμού (ναύσταθμοι, αεροδρόμια, λιμάνια, διυλιστήρια, αποθήκες πυρομαχικών, δεξαμενές καυσίμων, εργοστάσια πολεμικής βιομηχανίας, εργοστάσια παραγωγής ενέργειας, πλουτοπαραγωγικές πηγές).

δ. Επίθεση σε συγκεντρώσεις χειρσαίων, ναυτικών και αεροπορικών δυνάμεων στα μετόπισθεν, με σκοπό την επιβράδυνση, αποδιοργάνωση ή καταστροφή τους.

ε. Ενέργεια κατά στόχων συμβολικής και ψυχολογικής σημασίας (προσβολή πολιτικών ηγετών, σύλληψη σημαίνοντος στρατιωτικού προσωπικού, προσβολή πολιτικά ευαίσθητων στόχων).

3. **Αποστολές ανορθοδόξου πολέμου.** Στις αποστολές των δυνάμεων επιχειρήσεων σε βάθος περιλαμβάνονται και αποστολές ανορθοδόξου πολέμου, στο τμήμα των ενεργειών που εκδηλώνονται βαθιά εντός του εχθρικού εδάφους. Γενικά, ο ανορθόδοξος πόλεμος είναι αγώνας που διεξάγεται με ασυνήθης ή μη αναμενόμενη τακτική. Είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθούν πρωτότυπα στρατηγήματα, απίθανα τεχνάσματα, παραπλανητικές ενέργειες, δολιοφθορές, ναρκοθετήσεις, καταστροφές, συλλήψεις σημαντικών προσώπων, καθώς και υπονομευτικές ενέργειες που αποσκοπούν στην επίτευξη στρατιωτικών, οικονομικών, ψυχολογικών και πολιτικών στόχων.

4. Αποστολές υποστήριξης πληροφοριακών και ψυχολογικών επιχειρήσεων. Επιπλέον, οι δυνάμεις επιχειρήσεων σε βάθος, διεξάγουν και αποστολές υποστήριξης πληροφοριακών και ψυχολογικών επιχειρήσεων. Οι ιδιαίτερες δυνατότητες των δυνάμεων αυτών, τους επιτρέπουν να εκμεταλλευθούν, εκτρέψουν, επιβραδύνουν, αποδιοργανώσουν, απαγορεύσουν και καταστρέψουν πληροφοριακά συστήματα και άλλους στόχους σε όλο το φάσμα των πληροφοριακών επιχειρήσεων. Στο τομέα των ψυχολογικών επιχειρήσεων η παρουσία ή η ένδειξη και μόνο της παρουσίας τμημάτων που διεξάγουν επιχειρήσεις σε βάθος εντός του εχθρικού εδάφους ή η απειλή - φήμη χρησιμοποίησης τέτοιων τμημάτων, ασκεί σημαντική ψυχολογική επίδραση τόσο στις εχθρικές δυνάμεις όσο και στον άμαχο πληθυσμό. Επιπλέον, η δράση τους μέσα στο εχθρικό έδαφος, οι ενέργειες προσβολής στόχων υψηλής συμβολικής αξίας και οι λοιπές ενέργειες ψυχολογικού υποβάθρου, επηρεάζουν τη στάση, τις προθέσεις, τη λογική σκέψη και τη συμπεριφορά του εχθρού, επιδρώντας αποφασιστικά στο ηθικό και στο αίσθημα ασφαλείας του.

4.6 Οργάνωση – Σχεδίαση – Εκτέλεση – Υποστήριξη επιχειρήσεων σε βάθος

Η επιτυχής διεξαγωγή των επιχειρήσεων σε βάθος είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ορθή οργάνωση και σχεδίαση της επιχείρησης και την αποτελεσματική υποστήριξη και εκτέλεσή της. Ο γνωστός κύκλος, Παρατήρηση – Προσανατολισμός – Απόφαση – Ενέργεια (ΠΠΑΕ) του Μπόιντ⁹⁸ βρίσκει ιδιαίτερη εφαρμογή στην σχεδίαση και τη διεξαγωγή των επιχειρήσεων σε βάθος, καθόσον οι μεγάλες δυνατότητες συλλογής, αξιολόγησης και μετάδοσης των πληροφοριών σε συνάρτηση με την ταχύτητα λήψης απόφασης και την εκδήλωση αιφνιδιαστικής ενέργειας βαθιά εντός της εχθρικής διάταξης κατά του εχθρικού συστήματος διοίκησης και ελέγχου, δυσχεραίνει και διαταράσσει τη λειτουργία του αντίστοιχου εχθρικού κύκλου⁹⁹.

⁹⁸ Τζον Μπόιντ (1927 - 1997): Αξιωματικός της αμερικανικής πολεμικής αεροπορίας, με πολεμική εμπειρία ως πιλότος μαχητικού αεροσκάφους στον πόλεμο της Κορέας. Διατύπωσε μετά τον Α΄ πόλεμο του Κόλπου μία από τις σύγχρονες θεωρίες αεροπορικής στρατηγικής.

⁹⁹ Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα*, σελ. 246-247.

4.6.1 Οργάνωση επιχειρήσεων σε βάθος.

Κατά την οργάνωση των επιχειρήσεων σε βάθος θα πρέπει να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη η διακλαδικότητα και να αποφεύγεται κατά το δυνατόν η ανάληψη μονοδιάστατων κλαδικών επιχειρήσεων με υποδεέστερα χαρακτηριστικά και οφέλη. Παράλληλα θα πρέπει να συνυπολογίζονται η φύση και οι ιδιαιτερότητες των διατιθέμενων δυνάμεων, ώστε να εξασφαλίζεται στο μέγιστο δυνατό βαθμό η συνάφεια διατιθέμενης δύναμης – αποστολής και να μεγιστοποιούνται οι πιθανότητες επιτυχίας.

Επιπλέον των παραπάνω, οι συγκεκριμένες επιχειρήσεις θα πρέπει να οργανώνονται σε συντονισμό με το γενικότερο σχέδιο ενεργείας και με τις λοιπές επιχειρήσεις, ενεργώντας επ' ωφελείας αυτών. Άλλωστε, οι επιχειρήσεις σε βάθος δεν ανταγωνίζονται, ούτε αντικαθιστούν τις υπόλοιπες επιχειρήσεις, αλλά αποτελούν πολλαπλασιαστική ισχύος αυτών. Γι αυτό το λόγο άλλωστε, η μέχρι τώρα διεθνής εμπειρία έχει δείξει ότι οι δυνάμεις επιχειρήσεων σε βάθος για να δρουν αποτελεσματικά θα πρέπει να τελούν υπό κεντρική διοίκηση και υπάγονται στο ανώτερο δυνατό διοικητικό κλιμάκιο.

Τέλος, η εμπειρία παλαιότερων επιχειρήσεων έχει επανειλημμένα αποδείξει ότι κατά την οργάνωση των επιχειρήσεων σε βάθος σε περιόδους κρίσης ή πολέμου πρέπει να λαμβάνεται μέριμνα για τη συμμετοχή επιστημονικού, νομικού και διπλωματικού προσωπικού για την παροχή εξειδικευμένων γνώσεων στα θέματα αρμοδιότητάς τους, ώστε να δύναται να αντιμετωπισθούν κατάλληλα όλες οι ενδεχόμενες καταστάσεις που μπορεί να προκύψουν στους συγκεκριμένους τομείς.

4.6.2 Σχεδίαση και εκτέλεση των επιχειρήσεων σε βάθος.

Η προσεκτική εκπόνηση ενός αποτελεσματικού σχεδίου επιχειρήσεων, είναι το μυστικό της επιτυχούς εκτέλεσης μιας επιχείρησης σε βάθος. Η σχεδίαση αυτών των επιχειρήσεων διαφέρει από την σχεδίαση των λοιπών επιχειρήσεων λόγω της διακλαδικής τους φύσης, της εξάρτησής τους από άμεσες και έγκυρες πληροφορίες, του μεγάλου ποσοστού συμμετοχής στη σχεδίαση προσωπικού που θα εμπλακεί και στην εκτέλεση της αποστολής, της ειδικής εκπαίδευσης και των ειδικών ικανοτήτων

των εκτελεστών και της μεγάλης εξάρτησής τους από την υψηλή στρατιωτική τεχνολογία. Επιπλέον, οι επιχειρήσεις σε βάθος εκτελούνται σε περιβάλλον μεγάλης επικινδυνότητας, με αποτέλεσμα η επιβίωση των δυνάμεων αλλά και η επιτυχής εκτέλεση της αποστολής, να εξαρτώνται από την προσεκτική, λεπτομερή και επαγγελματική σχεδίαση.

Επειδή λοιπόν, οι δυνάμεις που εκτελούν επιχειρήσεις σε βάθος αποτελούν για τον ανώτερο στρατιωτικό διοικητή, μια μοναδική επιλογή δύσκολα αναπληρώσιμη, εκπαιδευμένων και εξοπλισμένων δυνάμεων, που μπορούν να εκτελέσουν ένα ευρύ φάσμα αποστολών, τα κριτήρια ανάθεσης αποστολής θα πρέπει να είναι ιδιαίτερα αυστηρά, και να πληρούν τις παρακάτω προϋποθέσεις:

1. **Καταλληλότητα.** Η αποστολή θα πρέπει να ανταποκρίνεται στις δυνατότητες και να λαμβάνει υπόψη τους περιορισμούς των δυνάμεων επιχειρήσεων σε βάθος, ενώ παράλληλα θα πρέπει να υποστηρίζει το γενικότερο σχέδιο της ανώτερης διοίκησης, επιλέγοντας την καταλληλότερη από τις διατιθέμενες δυνάμεις για την εκτέλεση της κάθε αποστολής.

2. **Δυνατότητα.** Εξέταση της δυνατότητας εκτέλεσης της αποστολής, με βάση τα επιχειρησιακά δεδομένα και τα διαθέσιμα μέσα για την εκπλήρωσή της.

3. **Σκοπιμότητα.** Διαχείριση του επιχειρησιακού κινδύνου, ώστε σε κάθε περίπτωση το αναμενόμενο αποτέλεσμα να δικαιολογεί τον προς ανάληψη κίνδυνο.

4. **Υποστηριξιμότητα.** Η αποστολή πρέπει να δύναται να υποστηριχθεί από πλευράς επιμελητείας, πληροφοριών και επικοινωνιών.

Εφόσον εκπληρώνονται τα παραπάνω κριτήρια ανάθεσης της αποστολής, ξεκινάει η διαδικασία σχεδίασης της επιχείρησης σε βάθος. Κατά τη σχεδίαση θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη, η εφαρμογή των αρχών του πολέμου αλλά και των κανόνων που βρίσκουν εφαρμογή στις επιχειρήσεις σε βάθος, οι επιχειρησιακές απαιτήσεις που πρέπει να πληρούνται και τα χαρακτηριστικά, οι δυνατότητες και οι περιορισμοί των δυνάμεων επιχειρήσεων σε βάθος, όπως αναλύθηκαν παραπάνω.

Ο σχεδιασμός των επιχειρήσεων σε βάθος είναι μια δραστηριότητα που απαιτεί πολυσυλλεκτικότητα και συνεργασία πολλών διαφορετικών ομάδων εργασίας, υπό ένα ενιαίο διακλαδικό επιτελείο. Συγκεκριμένα, τα τμήματα του εν λόγω συντονιστικού κέντρου επιχειρήσεων που εμπλέκονται στον σχεδιασμό και την

εκτέλεση των επιχειρήσεων σε βάθος, σύμφωνα με το αμερικανική πρακτική ¹⁰⁰, είναι τα κάτωθι:

1. **Τμήμα πληροφοριών και συντονισμού πληροφοριακών επιχειρήσεων.** Το τμήμα πληροφοριών και συντονισμού πληροφοριακών επιχειρήσεων είναι υπεύθυνο για τη σχεδίαση, το συντονισμό και την παρακολούθηση του συνόλου των δραστηριοτήτων που άπτονται των πληροφοριακών επιχειρήσεων. Οι πληροφοριακές επιχειρήσεις καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα αποστολών, με τις κυριότερες αρμοδιότητες του συγκεκριμένου τμήματος να είναι η απόκτηση και η αξιολόγηση όλων των στοιχείων σε σχέση με το θέατρο επιχειρήσεων (πληροφορίες περί εχθρού, καιρού, εδάφους), ο συντονισμός και η αποφυγή αμοιβαίων παρεμβολών μεταξύ πολιτικών και στρατιωτικών πληροφοριακών δραστηριοτήτων, η σχεδίαση και ο συντονισμός ψυχολογικών επιχειρήσεων και επιχειρήσεων Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης καθώς και η αποτελεσματική προσβολή των εχθρικών πληροφοριακών υποδομών.

2. **Τμήμα ελιγμού και επίθεσης.** Το τμήμα ελιγμού και επίθεσης επιδιώκει να εκπληρώσει το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, σύμφωνα με τις κατευθύνσεις σχεδιάσεως. Οι κυριότερες αρμοδιότητες του συγκεκριμένου τμήματος είναι η επιλογή των κρίσιμων και αποφασιστικών στόχων που θα προσβληθούν, ο συντονισμός και ο συγχρονισμός των δυνάμεων, η τελική απόφαση εκτέλεσης ή όχι της αποστολής σύμφωνα με τα κριτήρια που αναλύθηκαν παραπάνω, η ανάπτυξη του τρόπου ενεργείας και τέλος η ανάλυση και αξιολόγηση των αποτελεσμάτων της επιχείρησης σε βάθος.

3. **Τμήμα στοχοποίησης.** Το τμήμα στοχοποίησης είναι υπεύθυνο για όλα τα θέματα που σχετίζονται με τη στοχοποίηση, σε συνεργασία αφενός με το τμήμα ελιγμού και επίθεσης και αφετέρου με το τμήμα πληροφοριών. Έργο του συγκεκριμένου τμήματος αποτελεί ο καθορισμός των δεδομένων επιλογής στόχων, η επιλογή των χρονικά ευαίσθητων στόχων¹⁰¹ και των στόχων υψηλής αξίας¹⁰², η ανανέωση της λίστας υψηλής προτεραιότητας στόχων και η προετοιμασία του

¹⁰⁰ Headquarters Department of the Army, ATP 3-94.2 Deep Operations (Διαθέσιμο στο: <https://fas.org/irp/doddir/army/atp3-94-2.pdf>), σελ. 3-2 – 3-4.

¹⁰¹ Χρονικά ευαίσθητοι στόχοι: Είναι στόχοι υψηλής χρονικής προτεραιότητας, καθόσον αποτελούν άμεση απειλή για τις φίλιες δυνάμεις ή είναι ελκυστικοί κινητοί στόχοι ευκαιρίας. (Department of Defense, *Dictionary of Military and Associated Terms*, σελ 235).

¹⁰² Στόχοι υψηλής αξίας: Είναι στόχοι των οποίων η επιτυχής προσβολή θα συνεισφέρει στην απώλεια μιας σημαντικής εχθρικής δυνατότητας στο πεδίο της μάχης. (Department of Defense, *Dictionary of Military and Associated Terms*, σελ 104).

χρονικού σχεδιασμού των επιθέσεων. Οι κυριότερες αρμοδιότητες του τμήματος στοχοποίησης είναι η ταυτοποίηση των στόχων, ο καθορισμός των μέσων που θα προσβάλουν τους επιλεγέντες στόχους, η παροχή πληροφοριών στοχοποίησης στις δυνάμεις που θα επιχειρήσουν και τέλος η ανάλυση και αξιολόγηση των αποτελεσμάτων των προσβολών.

Ιδιαίτερα σημαντική για την αποτελεσματικότητα της εργασίας του εν λόγω τμήματος, κρίνεται η θεωρία του Γουόρντεν¹⁰³ σύμφωνα με την οποία ο εχθρός μπορεί να θεωρηθεί ως ένα σύστημα πέντε ομόκεντρων κύκλων. Ο κεντρικός κύκλος απαρτίζεται από την πολιτική ηγεσία, ο αμέσως επόμενος από τα οργανικά στοιχεία, ήτοι ενεργειακές υποδομές, παραγωγή τροφίμων και οικονομία, ο τρίτος κύκλος περιλαμβάνει τις υποδομές, οδικό και σιδηροδρομικό δίκτυο, λιμάνια, αεροδρόμια, εργοστάσια, ο τέταρτος κύκλος απαρτίζεται από τον πληθυσμό και ο πέμπτος κύκλος από τις ένοπλες δυνάμεις. Πρωταρχικό στόχο θα πρέπει να αποτελεί η προσβολή του κεντρικού κύκλου, δηλαδή της πολιτικής ηγεσίας και εν συνεχεία η σταδιακή προσβολή των άλλων τεσσάρων κύκλων, ώστε να προκαλέσουμε τη στρατηγική παράλυση του εχθρού και την κάμψη της θέλησης και της δυνατότητάς του να συνεχίσει τον πόλεμο¹⁰⁴.

4. **Τμήμα προστασίας δυνάμεων.** Το τμήμα προστασίας δυνάμεων συντονίζει τις δραστηριότητες και τα συστήματα που προστατεύουν τις φίλιες δυνάμεις, ενώ παράλληλα αξιολογεί τον βαθμό επικινδυνότητας της επιχείρησης. Διαχειρίζεται την επικινδυνότητα της αποστολής λαμβάνοντας προληπτικά μέτρα, όπως για παράδειγμα τη διεξαγωγή ηλεκτρονικού πολέμου και προβαίνει στο λεπτομερή σχεδιασμό έρευνας, διάσωσης και ανάκτησης των δυνάμεων που θα εμπλακούν στην επιχείρηση, εφόσον παραστεί ανάγκη.

5. **Τμήμα υποστήριξης.** Το τμήμα υποστήριξης είναι υπεύθυνο για τον καθορισμό των προτεραιοτήτων υπηρεσιών υποστήριξης σε εφόδια, υλικά, μεταφορές, συντήρηση και αναπληρώσεις, επιμηκύνοντας την ακτίνα δράσης και εξασφαλίζοντας την αντοχή και την αυτάρκεια των δυνάμεων επιχειρήσεων σε βάθος.

Τα παραπάνω τμήματα του συντονιστικού κέντρου επιχειρήσεων σε βάθος αποτελούν τα εχέγγυα για τον συγχρονισμό, την επίτευξη της μέγιστης απόδοσης, την

¹⁰³ Τζον Γουόρντεν (1943 - σήμερα) : Αξιωματικός της αμερικανικής πολεμικής αεροπορίας, με πτητική εμπειρία 30 ετών (1965-1995). Έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην εκπόνηση των επιχειρησιακών σχεδίων κατά τον Α΄ πόλεμο του Κόλπου και θεωρείται ένας από τους κορυφαίους στρατηγικούς στοχαστές της Αμερικής.

¹⁰⁴ John Warden, *The Enemy as a System*, Airpower Journal, vol. 9, 1995.

αποφυγή επικάλυψης προσπαθειών καθώς και για την επιτυχημένη εκτέλεση των επιχειρήσεων. Με την ολοκλήρωση της λεπτομερούς και προσεκτικής συνεργασίας των παραπάνω ομάδων εργασίας και την εκπόνηση του τελικού σχεδίου ενεργείας, αναλαμβάνουν δράση οι δυνάμεις που έχουν επιλεγεί για την εκτέλεση του σχεδίου επιχειρήσεων και την επίτευξη του σκοπού της επιχείρησης σε βάθος.

4.6.3 Υποστήριξη επιχειρήσεων σε βάθος.

Οι επιχειρήσεις σε βάθος λόγω της φύσης τους απαιτούν μεγαλύτερη υποστήριξη από αυτή των εγγύς επιχειρήσεων ή των επιχειρήσεων προστασίας μετόπισθεν. Η επαρκής υποστήριξη τους αποτελεί θεμελιώδη παράγοντα για την αποτελεσματική διεξαγωγή τους και την εκπλήρωση των τεθέντων σκοπών. Καθοριστικοί παράγοντες θεωρούνται η υποστήριξη από πλευράς διοικητικής μέριμνας, η πληροφοριακή υποστήριξη, η υποστήριξη επικοινωνιών και πληροφορικής, η τεχνολογική υποστήριξη και τέλος, η νομική υποστήριξη.

1. **Υποστήριξη διοικητικής μέριμνας.** Η διοικητική μέριμνα επιδρά ιδιαίτερα στην προπαρασκευή, στη σχεδίαση και στον τρόπο εκτέλεσης μιας επιχείρησης σε βάθος. Οι συγκεκριμένες επιχειρήσεις λαμβάνουν χώρα μακριά από τις δομές υποστήριξης διοικητικής μέριμνας, με αποτέλεσμα να παρουσιάζεται μία ποικιλία προκλήσεων υποστήριξης, που αφορούν κυρίως στον κατάλληλο εφοδιασμό και ανεφοδιασμό σε υλικά και εφόδια αλλά και σε διακομιδές τραυματιών και αναπληρώσεις απωλειών. Οι παραπάνω παράμετροι, επιβάλλουν τη λειτουργία ενός ιδιόμορφου αλλά και ευέλικτου συστήματος διοικητικής μέριμνας, το οποίο θα προσαρμόζεται ανάλογα με τις ανάγκες της κάθε επιχείρησης και θα καλύπτει όλο το φάσμα της υποστήριξης προσωπικού, μέσων και υλικών πριν, κατά και μετά την επιχείρηση σε βάθος.

Η εκτιμώμενη χρονική διάρκεια της επιχείρησης, παίζει σπουδαίο ρόλο στον αρχικό εφοδιασμό των δυνάμεων που θα την διεξάγουν. Τα επιχειρησιακά στοιχεία πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να ενεργούν χωρίς ανεφοδιασμό για την περίοδο που σχεδιάσθηκε να διαρκέσει η αποστολή τους, μεταφέροντας τα απαιτούμενα εφόδια ή χρησιμοποιώντας εναλλακτικές μεθόδους ανεφοδιασμού, όπως κρύπτες, εκμετάλλευση επιτόπιων πόρων και ανεφοδιασμό από τον αέρα. Ο ανεφοδιασμός και η υποστήριξη αυτών των τμημάτων, σε απομακρυσμένες ή απαγορευμένες περιοχές,

πρέπει να σχεδιάζεται και να διεξάγεται σαν παράλληλη επιχειρησιακή αποστολή για την υλοποίηση της οποίας απαιτείται η ύπαρξη κατάλληλων μέσων.

Συμπερασματικά, από την έναρξη σχεδίασης μιας επιχείρησης σε βάθος μέχρι και την εκτέλεση της αποστολής, πρέπει να σχεδιάζεται παράλληλα και να οργανώνεται ο τρόπος παροχής υποστήριξης διοικητικής μέριμνας σε όλα τα επίπεδα και από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς.

2. **Πληροφοριακή υποστήριξη.** Θεμελιώδη παράγοντα επιτυχίας των επιχειρήσεων σε βάθος αποτελεί η ύπαρξη λεπτομερών και άμεσων πληροφοριών, ακόμη και επί θεμάτων που άπτονται κοινωνικών, οικονομικών, πολιτικών και πολιτιστικών θεμάτων της περιοχής επιχειρήσεων, ώστε να σχεδιαστεί ορθά η αποστολή και να επιλεγούν κατάλληλα οι εμπλεκόμενες δυνάμεις. Απαραίτητη κρίνεται επίσης η συνεχής τροφοδότηση με πληροφορίες και κατά τη φάση της εκτέλεσης της επιχείρησης, επιβεβαιώνοντας ότι ο αρχικός σχεδιασμός εξακολουθεί να ανταποκρίνεται επακριβώς στις επιχειρησιακές απαιτήσεις της αποστολής.

Γίνεται κατανοητό λοιπόν, ότι οι λεπτομερείς, έγκαιρες και επεξεργασμένες πληροφορίες είναι επιβεβλημένες και καθοριστικής σημασίας για την επιτυχία μιας τέτοιας επιχείρησης. Για την εξασφάλιση αυτών των πληροφοριών απαιτείται η οργάνωση από τον καιρό της ειρήνης κατάλληλων δομών άντλησης, ανάλυσης και παραγωγής πληροφοριών, που θα εκμεταλλεύονται όλες τις δυνατότητες που παρέχουν τα δορυφορικά συστήματα, η διεξαγωγή ειδικών επιχειρήσεων, ο ηλεκτρονικός πόλεμος και ο κυβερνοπόλεμος.

3. **Υποστήριξη επικοινωνιών και πληροφορικής.** Ιδιαίτερα κρίσιμη και απόλυτα αναγκαία για την υποστήριξη των επιχειρήσεων σε βάθος είναι η ύπαρξη αξιόπιστων αυτοματοποιημένων υπηρεσιών επικοινωνιών και πληροφορικής προς υποστήριξη του φίλιου συστήματος διοικήσεως και ελέγχου. Τα συστήματα επικοινωνιών και πληροφορικής που προορίζονται να χρησιμοποιηθούν στις επιχειρήσεις σε βάθος πρέπει να εξασφαλίζουν υψηλή αξιοπιστία, επαρκής και αποτελεσματική υποστήριξη σε περιβάλλον ηλεκτρονικού πολέμου και κυβερνοπολέμου, αλλά και συμβατότητα μεταξύ των συστημάτων όλων των κλάδων των ενόπλων δυνάμεων. Επιπλέον, λόγω του αυξημένου κινδύνου για αμοιβαίες παρεμβολές και απώλεια επικοινωνίας με τα τμήματα που ενεργούν σε μεγάλο βάθος μέσα στην εχθρική τοποθεσία, η διαχείριση του ηλεκτρομαγνητικού φάσματος είναι ζωτικής σημασίας και πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κατά τη φάση της σχεδίασης.

4. **Τεχνολογική υποστήριξη.** Ίσως η σημαντικότερη παράμετρο υποστήριξης των επιχειρήσεων σε βάθος είναι η τεχνολογική υποστήριξη σε ότι αφορά τα μέσα και των εξοπλισμό των δυνάμεων, ο οποίος πρέπει να περιλαμβάνει:

α. Οπλικά συστήματα πιστοποιημένων και υψηλών προδιαγραφών, με δυνατότητες ταχείας σκόπευσης και ακρίβειας προσβολής στόχων ημέρα και νύκτα, μεγάλη ακτίνα δράσης και δυνατότητες βέλτιστης απόδοσης εντός του απαιτητικού και σύγχρονου επιχειρησιακού περιβάλλοντος.

β. Εξειδικευμένα μεταφορικά μέσα και μέσα διεισδύσεως για την ταχεία μεταφορά των δυνάμεων από αέρα, θάλασσα και ξηρά κάτω από οποιεσδήποτε συνθήκες φωτισμού και καιρού.

γ. Σύγχρονο υλικό διαβιβάσεων και πληροφορικής, για την εξασφάλιση των απαιτητικών επικοινωνιών των επιχειρήσεων σε βάθος.

δ. Οποιοδήποτε ειδικό εξοπλισμό υψηλής ποιότητας και λειτουργικότητας, που ενσωματώνει στρατιωτική τεχνολογία αιχμής.

5. **Διπλωματική - νομική υποστήριξη.** Οι επιχειρήσεις σε βάθος σε κάθε περίπτωση πρέπει να διέπονται από το διεθνές δίκαιο και το δίκαιο ενόπλων συγκρούσεων, συμβαδίζοντας με τις παραδεκτές ανθρώπινες αξίες. Είναι πιθανόν όμως, να απαιτηθεί η διεξαγωγή μυστικών ή συγκεκαλυμμένων επιχειρήσεων για την προσβολή πολιτικών και ψυχολογικών στόχων με την αποδοχή ενός βαθμού νομικού και διπλωματικού ρίσκου. Επομένως, από την έναρξη της σχεδίασης μιας επιχείρησης σε βάθος, είναι αναγκαίο να ερευνώνται όλα τα διπλωματικά και νομικά θέματα, να εξετάζεται η νομική κάλυψη της επιχείρησης και να εξαλείφονται τα νομικά σφάλματα και οι δυσμενείς επιπτώσεις που μπορεί να επιφέρει για μια χώρα η διεξαγωγή της επιχείρησης, στο διπλωματικό πεδίο και στις διεθνείς σχέσεις.

Κεφάλαιο πέμπτο: Η σημασία των επιχειρήσεων σε βάθος για το ελληνικό στρατηγικό δόγμα

Στα τέλη της δεύτερης δεκαετίας του 21^{ου} αιώνα, η Ελλάδα και η Κύπρος είναι τα μοναδικά κράτη - μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης που αντιμετωπίζουν ευθεία αμφισβήτηση των κυριαρχικών τους δικαιωμάτων¹⁰⁵ και της εδαφικής τους ακεραιότητας. Την ίδια στιγμή, το διεθνές δίκαιο δείχνει σαφή αδυναμία να επιτελέσει τον ρόλο της παγκόσμιας συνταγματικής αρχής και να γίνει σεβαστό από κάθε μέλος της διεθνούς κοινότητας, με απτά παραδείγματα παραβιάσεών του σχεδόν επί καθημερινής βάσης. Το κάθε κράτος λοιπόν, αναλαμβάνει ακέραια την υποχρέωση να προφυλάξει τον πληθυσμό του και να διατηρεί τη θέση του στο διεθνές σκηνικό¹⁰⁶. Το κατά πόσο η Ελλάδα με ένα στρατιωτικό δόγμα προσανατολισμένο στη διεξαγωγή επιχειρήσεων σε βάθος, μπορεί να πετύχει αποτελεσματικά κάτι τέτοιο, είναι το ερώτημα που θα μας απασχολήσει σε αυτό το κεφάλαιο.

5.1 Ελληνικό στρατηγικό δόγμα και αποτροπή

Ξεκινώντας από τον ορθολογικό σχεδιασμό ενός πολέμου, οδηγούμαστε αναπόφευκτα στη διάκριση του φαινομένου σε επιθυμητό και ανεπιθύμητο, αντίστοιχα. Ανεπιθύμητος πόλεμος είναι αυτός που η πολιτική ηγεσία ενός κράτους είτε δεν τον έχει προκαλέσει, είτε δεν μπορεί να τον αποφύγει λόγω της δεδομένης επιθετικότητας του αντιπάλου¹⁰⁷. Η Ελλάδα, από την στιγμή που έχει διακηρύξει τη σταθερή αποδοχή του status quo στην περιοχή, αλλά παράλληλα γειτνιάζει με την Τουρκία που εκδηλώνει επιθετικές τάσεις και διεκδικήσεις σε βάρος της, μπορεί να εμπλακεί μόνο σε έναν ανεπιθύμητο πόλεμο. Σε αυτή την περίπτωση όπου δεν μπορείς να λύσεις τις διαφορές σου με διάλογο και δεν επιθυμείς να κάνεις πόλεμο,

¹⁰⁵ Κυριαρχικά δικαιώματα: Είναι τα ιδιάζουσας μορφής δικαιώματα που παραχωρούνται σε ένα κράτος για την εξερεύνηση και εκμετάλλευση των φυσικών πόρων στο χερσαίο, εναέριο και θαλάσσιο τμήμα των συνόρων του, συμπεριλαμβανομένων του βυθού και του υπεδάφους της θάλασσας, της ΑΟΖ και της υφαλοκρηπίδας. (ΣΣΕ, *Εγχειρίδιο Διεθνούς Δικαίου*).

¹⁰⁶ Σπυρίδων Λίτσας, *Πόλεμος και Ορθολογισμός: Θεωρητικές Προεκτάσεις και Στρατηγικές Εφαρμογές*, σελ. 61.

¹⁰⁷ Στο ίδιο, σελ. 113.

τότε μόνο η «τρίτη» στρατηγική επιλογή – η αποτροπή, μπορεί να δώσει αξιόπιστη λύση.

Διαχρονικά η Ελλάδα επιδιώκει την κατοχύρωση της εθνικής της ασφάλειας και άμυνας και τη σταθερότητα του πολιτικού, οικονομικού και κοινωνικού της συστήματος, θεωρώντας ως κύρια πολιτικο-στρατιωτική απειλή τον τουρκικό επεκτατισμό - «εξ ανατολών κίνδυνο». Τον επεκτατιστή όμως, δεν τον αντιμετωπίζεις με κατευναστικές χειρονομίες, αλλά με αξιόπιστη στρατηγική αποτροπής, η οποία έχει πάντοτε ως στόχο να αποθαρρύνει την επιθετικότητα του, χωρίς να αποτελεί επιλογή υποταγής ή παθητικότητας. Επομένως, η υιοθέτηση από την Ελλάδα κατάλληλης αποτρεπτικής στρατηγικής και η απόκτηση αντίστοιχων δυνατοτήτων των Ενόπλων Δυνάμεων της, ώστε ο αντίπαλος να γνωρίζει με υψηλό βαθμό βεβαιότητας πως αν επιθεθεί, ενδεχομένως θα χάσει πολύ περισσότερα από όσα υπολογίζει να κερδίσει, δηλαδή οι ζημιές που θα υποστεί θα είναι δυσανάλογα μεγάλες σε σχέση με τα αναμενόμενα κέρδη του, αποτελούν την πλέον ενδεδειγμένη στρατηγική¹⁰⁸.

Στο σημείο αυτό κρίνεται απαραίτητο να αναφερθούμε στη σημασία της διαφύλαξης του γόητρου και της αξιοπιστίας ενός κράτους, ως πρωταρχικού πολιτικού και στρατιωτικού στόχου. Αν το γόητρο και η αξιοπιστία ενός κράτους πληγεί, αυτό συνεπάγεται άμεσα μια σημαντική υποβάθμισή του στη διεθνή κλίμακα ισχύος, με το λαϊκό αίσθημα και την εθνική αυτοπεποίθηση να καταρρακώνονται και την επιθετικότητα αντιπάλων κρατών να μεγιστοποιείται¹⁰⁹. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η ελληνοτουρκική κρίση των Ιμίων στις αρχές του 1996, η οποία ολοκληρώθηκε με το γόητρο και το κύρος της Ελλάδας να έχει πληγεί σημαντικά. Έκτοτε, η τουρκική προκλητικότητα και επιθετικότητα, αλλά και οι τουρκικές αξιώσεις επί των κυριαρχικών μας δικαιωμάτων στο Αιγαίο έχουν αυξηθεί υπέρμετρα. Επιπλέον, ένα κράτος χάνοντας την αξιοπιστία του, αυξάνει κατακόρυφα τις πιθανότητες να οδηγηθεί σε πόλεμο, αφού τόσο η διπλωματική όσο και η αποτρεπτική του ικανότητα έχουν ουσιαστικά ακυρωθεί στο εσωτερικού του άναρχου και ανταγωνιστικού διεθνούς περιβάλλοντος¹¹⁰. Άλλωστε η διαχρονική μελέτη των διακρατικών σχέσεων καταδεικνύει ότι, η διατήρηση της αξιοπιστίας και της

¹⁰⁸ Χρυσανθος Λαζαρίδης, *Αναζητώντας Στρατηγική στην Εξωτερική μας Πολιτική* (Αθήνα: Ποιότητα, 1997), σελ. 21-27.

¹⁰⁹ Hans Morgenthau, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace* (New York: McGraw & Hill, 2005), σελ. 84-98.

¹¹⁰ Robert Gilpin, *Πόλεμος και Αλλαγή στη Διεθνή Πολιτική* (μτφρ. Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, Αθήνα: Ποιότητα, 2004), σελ. 67-68.

πολεμικής ικανότητας μιας χώρας να επιβάλει μεγάλο κόστος σε μια διαδικασία πολεμικής κλιμάκωσης ή γενικευμένου πολέμου, αποτελεί το κυριότερο λόγο που αποτρέπει την εκδήλωση της επεκτατικής πολιτικής των αντιπάλων της με στρατιωτικά μέσα.

Η αποτροπή στο ελληνικό στρατηγικό δόγμα, σύμφωνα με τους καθηγητές Αθανάσιο Πλατιά και Παναγιώτη Ήφαιστο έχει τέσσερις διαφορετικές μορφές, όπως αναφέρονται παρακάτω:

1. **Εθνική αποτροπή.** Η εθνική αποτροπή έχει ως στόχο την ανάπτυξη ανάλογης στρατιωτικής ικανότητας ώστε η Ελλάδα να είναι σε θέση με εθνικά μέσα να προκαλέσει δυσανάλογα μεγάλο κόστος στην Τουρκία σε περίπτωση σύρραξης και τη διακήρυξη της πρόθεσης να χρησιμοποιηθεί αυτή η ικανότητα όποτε και όπου απαιτηθεί.

2. **Διεθνής αποτροπή.** Το κεντρικό στοιχείο της διεθνούς αποτροπής αφορά στην εκμετάλλευση των διεθνών συμμαχιών της Ελλάδας (NATO, ΕΕ) ώστε να αυξηθεί το ρίσκο μιας τουρκικής επίθεσης εναντίον της, εξασφαλίζοντας την πολεμική σύμπραξη ή τουλάχιστον την έμμεση υποστήριξη τρίτων δυνάμεων.

3. **Εκτεταμένη αποτροπή.** Τα εθνικά συμφέροντα της Ελλάδας δεν περιορίζονται εντός των συνόρων της, καθόσον οφείλει βάση συνθηκών να εγγυάται και την ασφάλεια του κυπριακού κράτους. Επομένως, οποιοσδήποτε σχεδιασμός στο ελληνικό αποτρεπτικό στρατηγικό δόγμα θα πρέπει να περιλαμβάνει και τον κυπριακό χώρο, εισάγοντας έτσι την έννοια της εκτεταμένης αποτροπής.

4. **Ενεργητική αποτροπή.** Ενεργητική αποτροπή είναι η στρατηγική που σκοπεύει να πείσει τον αντίπαλο να απέχει από ανεπιθύμητες ενέργειες, με την απειλή ή την χρήση πολιτικών και στρατιωτικών αντιμέτρων¹¹¹.

Επιπλέον, ο Χρυσάνθος Λαζαρίδης ειδικευμένος στα θέματα ανάλυσης διεθνών κρίσεων, οριοθετεί τις πέντε βασικές συνιστώσες για την επιτυχή διεξαγωγή αποτρεπτικής στρατηγικής, ως κάτωθι:

1. **Αξιόπιστη απειλή.** Η αξιοπιστία της απειλής καταλαμβάνει κομβικό ρόλο στην επιτυχία της αποτροπής, καθόσον όποιο κράτος επιθυμεί να αποθαρρύνει την επιθετικότητα του αντιπάλου του πρέπει να έχει την δυνατότητα να του καταφέρει δεινό πλήγμα και επιπλέον να πείθει ότι έχει την βούληση να το πραγματοποιήσει.

¹¹¹ Παναγιώτης Ήφαιστος - Αθανάσιος Πλατιάς, *Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική* (Αθήνα: Παπαζήσης, 1992), σελ. 33-38.

2. **Διακήρυξη προθέσεων.** Η αποτροπή γίνεται διακηρυκτικά. Σε αντίθεση με τις κλασικές στρατηγικές πολέμου που στηρίζονται στη μεγαλύτερη δυνατή μυστικότητα, η αποτροπή στηρίζεται σε μια λεπτή ισορροπία ανάμεσα σε αυτά που διακηρύσσουμε και αυτά που αποκρύπτουμε για λόγους εθνικής ασφάλειας. Επιπλέον, πρέπει να υφίσταται σαφής χάραξη και κοινοποίηση των «κόκκινων γραμμών» στους δυνητικούς αντιπάλους, ώστε να γνωρίζουν με σαφήνεια σε περίπτωση εχθρικής ενέργειας, ποιες θα είναι οι συνέπειες, το εύρος και τη σοβαρότητά τους¹¹².

3. **Δυνατότητα «πρώτου πλήγματος» και δυνατότητα «ανταποδοτικού πλήγματος».** Η επιλογή της αποτρεπτικής στρατηγικής προϋποθέτει τη στρατιωτική δυνατότητα εξαπόλυσης πρώτου πλήγματος ώστε να εξουδετερωθεί μεγάλο μέρος της αντίπαλης ισχύος, αλλά και στην περίπτωση εκδήλωσης αιφνιδιαστικής εχθρικής επιθετικής ενέργειας, να υφίσταται η δυνατότητα επιβιωσιμότητας των φίλιων δυνάμεων, ώστε στη συνέχεια να δύνανται να επιφέρουν σημαντικό ανταποδοτικό πλήγμα.

4. **Σχέση ρίσκου – αξιοπιστίας.** Όπως προαναφέραμε η αξιοπιστία αποτελεί σημαντικότατο παράγοντα επιτυχούς αποτροπής, με συνέπεια όποιος υιοθετεί αποτρεπτική στρατηγική να είναι υποχρεωμένος να αναλαμβάνει το αντίστοιχο ρίσκο απάντησης σε κάθε πρόκληση του αντιπάλου, ακόμη και με κίνδυνο τοπικής ήττας, ώστε να εξακολουθεί να θεωρείται αξιόπιστη απειλή.

5. **Ευελιξία επιλογών.** Για να είναι αποτελεσματική η αποτροπή, πρέπει να υφίσταται ευρύ φάσμα επιλογών, από την τοπική αντιπαράθεση μέχρι την γενικευμένη σύρραξη. Όσο περισσότερα ενδιάμεσα στάδια υπάρχουν, τόσο μεγαλύτερες είναι οι πιθανότητες να σταματήσουν οι εχθροπραξίες με τοπική «νίκη στα σημεία» ή με «ισοπαλία», πριν φτάσουμε στο επίπεδο της πλήρους πολεμικής αντιπαράθεσης και της συνολικής νίκης ή ήττας¹¹³.

Σε ποιο βαθμό όμως, οι επιχειρήσεις σε βάθος εκπληρώνουν τους στόχους των τεσσάρων μορφών αποτροπής του ελληνικού στρατηγικού δόγματος; Επιπλέον, κατά πόσο ικανοποιούν τις πέντε βασικές συνιστώσες για την επιτυχή διεξαγωγή αποτρεπτικής στρατηγικής; Παρακάτω θα επιχειρήσουμε να δώσουμε την απάντηση σε αυτά τα ερωτήματα.

¹¹² Νίκος Κοτζιάς, *Η Εξωτερική Πολιτική της Ελλάδας τον 21^ο Αιώνα* (Αθήνα: Καστανιώτης, 2010), σελ. 272.

¹¹³ Χρύσανθος Λαζαρίδης, *Αναζητώντας Στρατηγική στην Εξωτερική μας Πολιτική*, σελ. 29-31.

5.2 Ελληνική αποτρεπτική στρατηγική και οι επιχειρήσεις σε βάθος

Όπως έγινε αντιληπτό από την προηγηθείσα ανάλυση, η Ελλάδα ως κράτος αυστηρώς προσηλωμένο στη διατήρηση του status quo στην περιοχή και στην αρχή της ειρηνικής επίλυσης των διακρατικών διαφορών επί τη βάση του διεθνούς δικαίου, αλλά έχοντας παράλληλα να αντιμετωπίσει τις συνεχώς αυξανόμενες αμφισβητήσεις και διεκδικήσεις της τουρκικής επεκτατικής εξωτερικής πολιτικής με προφανή στόχο την ανατροπή των εδαφικών δεδομένων, που περιγράφονται στις ισχύουσες διεθνείς συνθήκες, με κεντρικό άξονα τη συνθήκη ειρήνης της Λωζάννης και το νομικό καθεστώς του θαλάσσιου και εναέριου χώρου του Αιγαίου που πηγάζει από το διεθνές δίκαιο και το δίκαιο της θάλασσας¹¹⁴, δεν έχει άλλη επιλογή από την υιοθέτηση μιας ολοκληρωμένης αποτρεπτικής στρατηγικής. Άλλωστε, όπως αναφέρει ο George στο βιβλίο του «Bridging the Gap», η επιλογή της αποτρεπτικής στρατηγικής, σε αντίθεση με την μέθοδο του κατευνασμού, ενδείκνυται για το ασθενέστερο μέρος της αντιπαράθεσης.

Επιπλέον, έχει αποδειχθεί ιστορικά ότι, η εθνική ασφάλεια ούτε κατ' ελάχιστο δεν μπορεί να επαφίεται στην καλή θέληση ενός αντιπάλου με σαφώς απειλητικές διαθέσεις ή να εκμαιεύεται με κινήσεις κατευνασμού. Στις περιπτώσεις ανταγωνιστικών διακρατικών σχέσεων και διμερών διαφορών, η ειρήνη και η σταθερότητα επιτυγχάνεται μέσω της ύπαρξης ικανών στρατιωτικών και πολιτικών μέσων που αποθαρρύνουν τον επεκτατιστή να υλοποιήσει τις προθέσεις του¹¹⁵. Ιδιαίτερα μάλιστα σήμερα, στο άναρχο και ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον, όταν ένα κράτος εμφανίζει ρωγμές στο κύρος και την αξιοπιστία του, αυτομάτως τα υπόλοιπα κράτη μεταφράζουν μια τέτοια ένδειξη ως αδυναμία να προστατεύσει τα συμφέροντά του, μετατρέποντάς το σε εύκολο θύμα. Σε μια τέτοια περίπτωση, οι πιθανότητες πολεμικής αναμέτρησης πολλαπλασιάζονται, καθώς θεωρείται η κατάλληλη στιγμή για τα ανταγωνιστικά κράτη να επωφεληθούν της αδυναμίας του κράτους - εύκολο θύμα και να επιλύσουν τις διαφορές μαζί του¹¹⁶. Υπό το πρίσμα της

¹¹⁴ Ελληνική Δημοκρατία – Υπουργείο Εξωτερικών, *Ζητήματα Ελληνοτουρκικών Σχέσεων*, <http://www.mfa.gr/zitimata-ellinoturkikon-sheseon/> (πρόσβαση στις 25 Οκτωβρίου, 2017).

¹¹⁵ Παναγιώτης Ήφαιστος - Αθανάσιος Πλατιάς, *Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική*, σελ. 128.

¹¹⁶ Σπυρίδων Λίτσας, *Πόλεμος και Ορθολογισμός: Θεωρητικές Προεκτάσεις και Στρατηγικές Εφαρμογές*, σελ. 298-299.

παραπάνω διαπίστωσης, η Ελλάδα δεν θα πρέπει να παγιδευτεί στα στενά πλαίσια της οικονομικής κρίσης και των κοινωνικών επιπτώσεων που αυτή έχει επιφέρει στο εσωτερικό της, στέλνοντας μηνύματα αδυναμίας στο διεθνές περιβάλλον της, αλλά θα πρέπει να αναζητήσει τη βέλτιστη δομή δυνάμεων και να υιοθετήσει ένα δόγμα επιχειρήσεων που θα εκπληρώνει στο ακέραιο τους στόχους του ελληνικού αποτρεπτικού στρατηγικού δόγματος. Σε αυτή την κατεύθυνση οι επιχειρήσεις σε βάθος αποτελούν μια πολλά υποσχόμενη προοπτική, όπως θα αναλύσουμε παρακάτω.

Καταρχάς, οι επιχειρήσεις σε βάθος εξυπηρετούν όλες τις μορφές αποτροπής του ελληνικού στρατηγικού δόγματος που εισηγούνται οι καθηγητές Αθανάσιος Πλατιάς και Παναγιώτης Ήφαιστος, εξαιρώντας τη διεθνή αποτροπή, η οποία εκφεύγει των ορίων της στρατιωτικής στρατηγικής που εξετάζουμε και εντάσσεται στη διάσταση της διπλωματίας. Άλλωστε, είναι κάτι παραπάνω από βέβαιο ότι, η Ελλάδα τα εθνικά της συμφέροντα και την εθνική της ασφάλεια απέναντι στην Τουρκία, θα τα προασπίσει κυρίως μέσα από την δική της ισχύ και συμπληρωματικά μέσω των διεθνών οργανισμών που μετέχει, ιδιαίτερα μάλιστα σε ότι αφορά στο στρατιωτικό επίπεδο¹¹⁷. Πέραν λοιπόν, της διεθνούς αποτροπής, οι επιχειρήσεις σε βάθος υλοποιούν στο μέγιστο δυνατό βαθμό την εθνική και την ενεργητική αποτροπή, καθόσον αποτελούν το καταλληλότερο δόγμα επιχειρήσεων ώστε η Ελλάδα να είναι σε θέση με εθνικά μέσα, να προκαλέσει δυσανάλογα μεγάλο κόστος στην Τουρκία, σε περίπτωση θερμού επεισοδίου ή συνολικής σύρραξης, πείθοντάς την να απέχει από ενέργειες που θα τις επιφέρουν υψηλό στρατιωτικό, οικονομικό και πολιτικό κόστος εντός μάλιστα των συνόρων της. Παράλληλα, οι επιχειρήσεις σε βάθος παρέχουν μοναδική επιχειρησιακή ευελιξία ικανοποιώντας την απαίτηση της εκτεταμένης αποτροπής περιλαμβάνοντας και τον κυπριακό χώρο.

Σε ότι αφορά στις πέντε βασικές συνιστώσες για την επιτυχή διεξαγωγή αποτρεπτικής στρατηγικής, πάλι οι επιχειρήσεις σε βάθος προβάλλουν ως το πλέον ενδεδειγμένο εργαλείο της επιχειρησιακής τέχνης. Αν εξαιρέσουμε την διακήρυξη προθέσεων, που αποτελεί συνιστώσα που έχει γενική εφαρμογή ανεξαρτήτως επιλογής δόγματος επιχειρήσεων, οι υπόλοιπες συνιστώσες, της αξιοπιστίας της αποτροπής, της δυνατότητας είτε «πρώτου πλήγματος» είτε «ανταποδοτικού

¹¹⁷ Η διατύπωση απόψεων ότι, τα κυριαρχικά μας δικαιώματα θα προστατεύονται αέναα από τους διεθνείς οργανισμούς και τις ξένες δυνάμεις και επομένως δεν είναι αναγκαία η διατήρηση μηχανισμών προστασίας και άμυνας του ελληνικού κράτους με «δαπανηρά» εθνικά μέσα, συντελούν στον αποπροσανατολισμό της κοινής γνώμης, στον εθισμό στις εύκολες λύσεις και τελικά στην παράλυση της ελληνικής κοινωνίας.

πλήγματος», της βέλτιστης σχέσης ρίσκου αξιοπιστίας και της ευελιξίας επιλογών, βρίσκουν πλήρη ευόδωση μέσω των επιχειρήσεων σε βάθος.

Το συγκεκριμένο συμπέρασμα συνάγεται από το γεγονός ότι, οι επιχειρήσεις σε βάθος, όπως αυτές ορίστηκαν στο δεύτερο κεφάλαιο, θα επιφέρουν καταστροφικά πλήγματα στην οικονομική, πολιτική και κοινωνική σταθερότητα του τουρκικού καθεστώτος, αλλά και στην ικανότητα των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων να διεξάγουν επιχειρήσεις, αποθαρρύνοντας έτσι την επιθετικότητα του αντιπάλου. Επιπλέον, οι επιχειρήσεις σε βάθος παρέχουν πλήρη δυνατότητα εξάπλωσης πρώτου πλήγματος ώστε να εξουδετερωθεί μεγάλο μέρος της αντίπαλης ισχύος και των δυνατοτήτων του να διεξάγει πόλεμο. Αλλά και στην δυσμενή περίπτωση εκδήλωσης αρχικής εχθρικής επιθετικής ενέργειας, λόγω της διάταξης των δυνάμεων επιχειρήσεων σε βάθος κατά βάση στα φίλια μετόπισθεν, υφίσταται αυξημένη δυνατότητα επιβιωσιμότητάς τους, ώστε στη συνέχεια και σύμφωνα με την ικανότητά τους να διατηρούνται σε υψηλά επίπεδα ετοιμότητας για την ανάληψη αποστολής, να επιφέρουν με ταχεία αντίδραση αποφασιστικό ανταποδοτικό πλήγμα.

Σε ότι αφορά στη σχέση ρίσκου – αξιοπιστίας, οι επιχειρήσεις σε βάθος αποτελούν τη βέλτιστη επιλογή, καθόσον συγκεντρώνουν το μέγιστο της ισχύος σε επιλεγμένες περιοχές με την χρησιμοποίηση επίλεκτων δυνάμεων εξοπλισμένων με όπλα μεγάλης ισχύος πυρός και ανώτερης τεχνολογίας, σε κρίσιμους, αποφασιστικούς και κατάλληλους χρόνους επαυξάνοντας την υπεροχή έναντι του αντιπάλου, ελαχιστοποιώντας συγχρόνως το ρίσκο της επιχείρησης και παρέχοντας παράλληλα τη δυνατότητα αξιοπιστίας αντίδρασης σε κάθε εχθρική επιβουλή. Κατ' αντιστοιχία, σε ότι αφορά στην ευελιξία επιλογών, τα σχέδια επιχειρήσεων σε βάθος χαρακτηρίζονται από μεγάλη ευκαμψία, ώστε να δύνανται να προσαρμόζονται στις ταχέως μεταβαλλόμενες καταστάσεις που προκύπτουν κατά τα ενδιάμεσα στάδια μιας κρίσης, παρέχοντας τη δυνατότητα ευέλικτης απάντησης ανάλογης των περιστάσεων.

Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι, η Ελλάδα στο πλαίσιο μιας αποτελεσματικής, αξιόπιστης και συνεπούς αποτρεπτικής στρατηγικής, οφείλει να στηριχθεί και να υιοθετήσει ως επιχειρησιακό δόγμα τη διεξαγωγή επιχειρήσεων σε βάθος, καθόσον οι εν λόγω επιχειρήσεις ενισχύουν αποφασιστικά την αποτροπή έναντι της τουρκικής επεκτατικότητας, υπό την απειλή μεταφοράς πληγμάτων μεγάλου κόστους στο έδαφος της Τουρκίας, διατηρώντας υψηλά το κύρος και την αξιοπιστία της χώρας στο διεθνές περιβάλλον. Παράλληλα, η Ελλάδα επιτυγχάνοντας με τις εν λόγω επιχειρήσεις τη

στρατιωτική ανάσχεση της Τουρκίας, αυξάνει τις δυνατές επιλογές της σε επίπεδο μακροσκοπικής υψηλής στρατηγικής, άρα και τις πιθανότητες εξασφάλισης των ζωτικών συμφερόντων της εντός του άναρχου και ανασφαλούς διεθνούς περιβάλλοντος.

Κεφάλαιο έκτο: Οι δυνατότητες διεξαγωγής των επιχειρήσεων σε βάθος από τις ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις

Η συμβολή των τριών κλάδων των ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων στις επιχειρήσεις σε βάθος είναι μεν ανάλογη με τις ικανότητες, τις δυνατότητες, τα επιχειρησιακά χαρακτηριστικά, τη σύνθεση, τη δομή οργάνωσης και τα ειδικά χαρακτηριστικά των οπλικών συστημάτων που διαθέτουν, αλλά εξαρτάται άμεσα και από την ανθρώπινη συνιστώσα, που βασιζόμενη σε αρχές και ιδέες, συνδυάζει και συντονίζει χαρακτηριστικά και δυνατότητες προκειμένου να γίνει πράξη κάθε ανατιθέμενος αντικειμενικός σκοπός. Παρακάτω, θα αναπτύξουμε το ρόλο και τις δυνατότητες του κάθε κλάδου ξεχωριστά στις επιχειρήσεις σε βάθος, έχοντας όμως υπόψη μας την καθόλα αποδεκτή διαπίστωση ότι, η από κοινού συλλογική λειτουργία δυνάμεων διαφορετικών κλάδων (διακλαδικότητα), αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για την επίτευξη του βέλτιστου αποτελέσματος. Επιπλέον, θα γίνει περιγραφή των δυνατοτήτων και των γενικών χαρακτηριστικών των Μονάδων και μέσων που έχουν στη διάθεσή τους ο Στρατός Ξηράς, το Πολεμικό Ναυτικό και η Πολεμική Αεροπορία¹¹⁸ για τη διεξαγωγή επιχειρήσεων και την προσβολή στόχων βαθιά μέσα στην εχθρική επικράτεια.

6.1 Οι δυνατότητες διεξαγωγής των επιχειρήσεων σε βάθος από το Στρατό Ξηράς

Η συμβολή του Στρατού Ξηράς στις επιχειρήσεις σε βάθος είναι αποφασιστικής σημασίας καθώς διαθέτει δυνάμεις που έχουν τη δυνατότητα να εκτελέσουν όλο το φάσμα των αποστολών επιχειρήσεων σε βάθος που αναλύσαμε στο τέταρτο κεφάλαιο. Η ύπαρξη των αεροκίνητων και αεραποβατικών σχηματισμών, των επιθετικών και μεταφορικών ελικοπτέρων, των συγχρόνων όπλων υποστήριξης μεγάλου βεληνεκούς

¹¹⁸ Τα στοιχεία των δυνατοτήτων, των γενικών χαρακτηριστικών και του συνολικού αριθμού των Μονάδων και μέσων των ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων που θα παρουσιαστούν σε αυτό το κεφάλαιο δεν περιλαμβάνουν απόρρητα στοιχεία και έχουν συλλεχθεί από τα επίσημα site του Στρατού Ξηράς (<http://www.army.gr/>), του Πολεμικού Ναυτικού (<http://www.hellenicnavy.gr/el/o-stolos-mas.html>), της Πολεμικής Αεροπορίας (<https://www.haf.gr/arsenal/>), από λοιπές διαδικτυακές πηγές, καθώς και από περιοδικές εκδόσεις στρατιωτικού – αμυντικού περιεχομένου.

και ακρίβειας, των δυνάμεων ειδικών επιχειρήσεων και των μη επανδρωμένων αεροχημάτων δημιουργούν προϋποθέσεις διεξαγωγής επιχειρήσεων σε μεγάλο εύρος και βάθος, ημέρα και νύχτα.

1. **Αεροκίνητες - αεραποβατικές δυνάμεις.** Οι αεροκίνητες – αεραποβατικές δυνάμεις δύνανται να ρίπτονται (εικόνα 15) ή να προσγειώνονται (εικόνα 16) στην περιοχή των εχθρικών μετόπισθεν, εκτελώντας αποστολές ευρέως φάσματος, όπως είναι η κατάληψη εχθρικής ζωτικής περιοχής, η προσβολή διοικητικών εγκαταστάσεων και εγκαταστάσεων διοικητικής μερίμνης και η προσβολή συγκεντρώσεων δυνάμεων και εφεδρειών. Από πλευράς κατάλληλων σχηματισμών για την εκτέλεση των παραπάνω αποστολών ο Στρατός Ξηράς διαθέτει μία Ταξιαρχία καταδρομών - αλεξιπτωτιστών και μία αερομεταφερόμενη Ταξιαρχία¹¹⁹.

Οι δυνατότητες των παραπάνω σχηματισμών είναι αλληλένδετες με τις δυνατότητες αεροκίνησης της Αεροπορίας Στρατού και της Πολεμικής Αεροπορίας. Συγκεκριμένα, η Αεροπορία Στρατού διαθέτει 25 ελικόπτερα βαρέων μεταφορών CH-47 DG/SD Chinook (εικόνα 21) και 119 ελικόπτερα τακτικών μεταφορών (20 NH -90, 26 UH-1H Huey, 73 AB-205A/A1)¹²⁰. Για τη συνολική μεταφορική ικανότητα των παραπάνω ελικοπτέρων θα πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη η μειωμένη αξιοπιστία και η μικρή διαθεσιμότητα των ελικοπτέρων UH-1H Huey (εικόνα 17) και AB-205A/A1 λόγω παλαιότητας και η εκκρεμότητα παραλαβής και επιχειρησιακής ένταξης 9 σύγχρονων ελικοπτέρων γενικής χρήσης NH-90 (εικόνα 17). Από την πλευρά της, η Πολεμική Αεροπορία διαθέτει στις Μοίρες Τακτικών Μεταφορών, 15 μεταφορικά αεροσκάφη τύπου C-130 H/B Hercules (εικόνα 18) και 8 C-27J Spartan (εικόνα 19).¹²¹

Οι παραπάνω δυνατότητες αερομεταφοράς από τα ελληνικά εναέρια μέσα κρίνονται περιορισμένες για τη μεταφορά των δύο σχηματισμών που διαθέτει ο Στρατός Ξηράς για επιχειρήσεις αεροκίνησης – αεραπόβασης, ιδιαίτερα αναλογιζόμενοι το γεγονός της μη αποκλειστικής διάθεσης των παραπάνω μέσων για αερομεταφορά στρατευμάτων σε περίοδο επιχειρήσεων, καθώς θα πρέπει να εκτελέσουν πληθώρα άλλων κλαδικών και διακλαδικών αποστολών¹²².

¹¹⁹ Πάνος Σπαγόπουλος, «Αμυντική Βίβλος 2017-2018. Το Ισοζύγιο Ένοπλης Ισχύος Ελλάδας-Τουρκίας-Κύπρου», Ετήσια Έκδοση DNM GROUP, τόμος 20^{ος}, Απρίλιος 2017, σελ. 25.

¹²⁰ Στο ίδιο, σελ. 46.

¹²¹ Στο ίδιο, σελ. 112.

¹²² Ευθύμιος Λάζος, «Ειδικές Δυνάμεις και Εναέρια Μέσα», Άμυνα & Διπλωματία, τεύχος 196, Αύγουστος 2007, σελ. 60-65.

2. **Δυνάμεις ειδικών επιχειρήσεων.** Οι δυνάμεις ειδικών επιχειρήσεων αποτελούν ένα «λεπτό χειρουργικό εργαλείο» μεγάλης ακρίβειας, που μπορεί να επιφέρει αποφασιστικό αποτέλεσμα κατά τη διεξαγωγή των επιχειρήσεων σε βάθος. Είναι δυνάμεις υψηλής επιχειρησιακής ετοιμότητας, με εξασφαλισμένη ποιοτική υπεροχή έναντι των πιθανών αντιπάλων και διαλειτουργικότητα μέσω και διαδικασιών¹²³. Αποτελούν γρήγορα αναπτυσσόμενες και ευέλικτες επιχειρησιακές δυνάμεις (εικόνες 20-21), οι οποίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν αιφνιδιαστικά βαθιά μέσα στην εχθρική επικράτεια, μεταφέροντας το μήνυμα ότι οποιοδήποτε σημείο είναι προσβάσιμο και ότι η ασφάλεια των εχθρικών δυνάμεων ακόμη και στα μετόπισθεν είναι περιορισμένη. Δύνανται να διεξάγουν αποστολές συλλογής πληροφοριών, ψυχολογικές επιχειρήσεις, δολιοφθορές, ανορθόδοξο πόλεμο, αποστολές κατάδειξης στόχων σε αεροσκάφη της Πολεμικής Αεροπορίας (με την χρήση καταδεικτών λείξερ – Ground Laser Target Designators), προκαλώντας μεγάλη σύγχυση, πανικό και πτώση του εχθρικού ηθικού¹²⁴. Οι μονάδες ειδικών επιχειρήσεων του Στρατού Ξηράς αποτελούν σημαντικότερο παράγοντα διεξαγωγής των επιχειρήσεων σε βάθος για τις ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις¹²⁵.

3. **Πυροβολικό μάχης.** Το ελληνικό πυροβολικό μάχης με την απόκτηση εκτοξευτών πυραύλων και των κατάλληλων πυρομαχικών, έχει επαυξήσει κατά πολύ το βεληνεκές και την αποτελεσματικότητά του, προσδίδοντας σημαντικές δυνατότητες στον αγώνα σε βάθος, δυνάμενο να προσβάλλει εγκαταστάσεις διοικητικής μέριμνας, εφεδρείες, συγκεντρώσεις δυνάμεων, σταθμούς διοικήσεως, κέντρα επικοινωνιών, καθώς και οποιοδήποτε άλλο στόχο βρεθεί εντός βεληνεκού του¹²⁶.

Τα κύρια μέσα του ελληνικού πυροβολικού μάχης που έχουν δυνατότητες μακρού πλήγματος είναι τα 36 Συστήματα Πολλαπλών Εκτοξευτών Πυραύλων – M270 MLRS με τους 152 πυραύλους MGM-140 ATACMS (Army TACTical Missile System)¹²⁷, συνδυασμός που αποτελεί αναμφίβολα την τεχνολογική κορυφή στον τομέα των αυτοκινούμενων εκτοξευτών πυραύλων (εικόνα 22). Η απόκτηση τους

¹²³ Απόλλωνας Λεονταρίτης, «Ελληνικές Ειδικές Δυνάμεις», Αμυντικά Θέματα, τεύχος 236, Μάιος 2006, σελ. 60-77.

¹²⁴ Αντώνιος Νομικός, «Ανάπτυξη – Δομή – Αποστολές Ειδικών Δυνάμεων», Στρατιωτική Επιθεώρηση, τεύχος Νοεμβρίου - Δεκεμβρίου 2003, σελ. 55-61.

¹²⁵ Λεωνίδας Μπλαβέρης, «13^η Διοίκηση Ειδικών Επιχειρήσεων», Ελληνική Άμυνα & Τεχνολογία, τεύχος 40, Μάιος 2013, σελ. 38-47.

¹²⁶ Γεώργιος Νέζης, «Φάκελος Πυροβολικό», Αμυντικά Θέματα, τεύχος 236, Μάιος 2006, σελ. 60-77.

¹²⁷ Πάνος Σπαγόπουλος, «Αμυντική Βίβλος 2017-2018. Το Ισοζύγιο Ένοπλης Ισχύος Ελλάδας-Τουρκίας-Κύπρου», σελ. 42.

σηματοδότησε για το ελληνικό πυροβολικό τη δυνατότητα εκπομπής ιδιαίτερα μεγάλου όγκου πυρών σε σύντομο χρονικό διάστημα, κατά στόχων βαθιά στο εχθρικό έδαφος. Συγκεκριμένα, ο κάθε εκτοξευτής έχοντας αυτονομία κίνησης για 480 χλμ δύναται να μεταφέρει και να εκτοξεύσει 2 ημιβαλλιστικούς πύραυλους μακρού βεληνεκού τύπου ATACMS, διαμετρήματος 610 χιλιοστών, βεληνεκού 165 χλμ και δραστικής ακτίνας θραυσμάτων 250 μέτρων, με δυνατότητα χρησιμοποίησης έξυπνων υποπυρομαχικών όπως είναι τα SADARM (Search and Destroy Armor)¹²⁸, αποτελώντας το σημαντικότερο όπλο προσβολής σε βάθος του Στρατού Ξηράς.

4. **Επιθετικά ελικόπτερα.** Τα επιθετικά ελικόπτερα λόγω των ιδιαιτέρων χαρακτηριστικών τους, (δυνατότητα νυχτερινής πτήσης και βολής, πτήση υπό δυσμενείς καιρικές συνθήκες, ευκινησία, ταχυκινησία, ψυχολογικό αποτέλεσμα, ισχύ πυρός, αυτονομία) είναι ικανά να διεξάγουν αποτελεσματικές επιχειρήσεις σε μεγάλο βάθος στην εχθρική περιοχή, να επιτίθενται ημέρα και νύχτα από μη αναμενόμενες κατευθύνσεις και να καταστρέφουν ποικίλους επίγειους, αεροπορικούς και ναυτικούς στόχους. Συγκεκριμένα δύνανται να προσβάλουν συγκεντρώσεις τεθωρακισμένων δυνάμεων, κύρια συστήματα και εγκαταστάσεις επικοινωνιών, δίκτυα έγκαιρης προειδοποίησης, αντιαεροπορικές μονάδες, εγκαταστάσεις διοικητικής μέριμνας, επιθετικά, εξοπλισμένα και μεταφορικά ελικόπτερα καθώς και ναυτικές αποβατικές δυνάμεις¹²⁹.

Η ελληνική Αεροπορία Στρατού είναι εξοπλισμένη με 28 επιθετικά ελικόπτερα¹³⁰, εκ των οποίων τα 19 είναι AH-64 A Apache και τα υπόλοιπα 9 είναι τα πιο προηγμένα AH-64 DHA Apache Longbow (εικόνα 23)¹³¹. Τα ελικόπτερα Apache θεωρούνται τα κορυφαία επιθετικά ελικόπτερα παγκοσμίως, με σημαντικότερα χαρακτηριστικά και δυνατότητες, όπως αυτονομία που φτάνει τα 1900 χλμ, μέγιστη ταχύτητα 365 χλμ και εξοπλισμό που αποτελείται από ένα πυροβόλο M 230 των 30 χιλιοστών που φέρει 1200 βλήματα υψηλής εκρηκτικότητας και 4 εξωτερικά σημεία

¹²⁸ Λαμπρινή Λάσκαρη, «MLRS – Η Καταιγιστική Δύναμη του Πυροβολικού», Αμυντικά Θέματα, τεύχος 268, Μάιος 2009, σελ. 67-70.

¹²⁹ Headquarters Department of the Army FM 1- 112 Attack Helicopters Operations, (Διαθέσιμο στο: <https://www.globalsecurity.org/military/library/policy/army/fm/1-112/fm1-112.pdf>).

¹³⁰ Πάνος Σπαγόπουλος, «Αμυντική Βίβλος 2017-2018. Το Ισοζύγιο Ένοπλης Ισχύος Ελλάδας-Τουρκίας-Κύπρου», σελ. 46.

¹³¹ Ορισμένες από τις τεχνολογικές καινοτομίες της έκδοσης Longbow είναι βελτιωμένα συστήματα αισθητήρων, μεγαλύτερη ακρίβεια οπλικών συστημάτων, κατηγοριοποίηση και προτεραιοποίηση 128 απειλών σε λιγότερο από ένα λεπτό, δυνατότητα μετάδοσης εικόνας σε επιχειρησιακό στρατηγείο, δυνατότητα ανεύρεσης και κατάδειξης στόχων χωρίς αποκάλυψη του ελικοπτέρου.

τοποθέτησης συνολικά 16 αντιαρματικών πυραύλων AGM-114 Hellfire¹³² (εικόνα 23). Για να γίνει αντιληπτή η τρομακτική ισχύ πυρός των συγκεκριμένων ελικόπτρων αναφέρεται η δυνατότητα τεσσάρων Apache να καταστρέψουν με την χρήση πυραύλων Hellfire, πενήντα τεθωρακισμένους ή μηχανοκίνητους στόχους, δηλαδή ένα μηχανοκίνητο τάγμα ή μια επιλαρχία αρμάτων¹³³.

Σημαντικότετη εξέλιξη για την ενίσχυση του στόλου των επιθετικών ελικοπτέρων της Αεροπορίας Στρατού αποτελεί και η πρόσφατη απόφαση για την προμήθεια 70 επιπλέον επιθετικών ελικοπτέρων τύπου OH-58D Kiowa (εικόνα 24), τα οποία θα παραχωρηθούν από το Στρατό των ΗΠΑ έναντι συμβολικού αντιτίμου¹³⁴. Τα συγκεκριμένα οπλικά συστήματα αν και έχουν σαφώς μικρότερες δυνατότητες από τα ελικόπτερα Apache, λόγω των χαρακτηριστικών των επιθετικών ελικοπτέρων που αναλύσαμε παραπάνω, καθίστανται επιχειρησιακά πολύτιμα και σημαντικότετη προσθήκη στο ελληνικό οπλοστάσιο.

Εν κατακλείδι, τα επιθετικά ελικόπτερα αποτελούν σημαντικούς πολλαπλασιαστές ισχύος, συγκεντρώνοντας μεγάλη ισχύ πυρός στον αποφασιστικό χρόνο και τόπο, αλλάζοντας τον συσχετισμό δυνάμεων και επηρεάζοντας αποφασιστικά την εξέλιξη των επιχειρήσεων σε βάθος.

5. **Μη επανδρωμένα αεροχήματα.** Τα μη επανδρωμένα αεροχήματα έχουν ως αποστολή την επιτήρηση και αναγνώριση του πεδίου της μάχης για τον εντοπισμό, την ανάλυση και την παροχή δεδομένων και πληροφοριών πραγματικού χρόνου για την προσβολή στόχων εντός της εχθρικής επικράτειας, όπως επίσης και για την εκτίμηση της κατάστασης του στόχου μετά την προσβολή. Στη συγκεκριμένη κατηγορία οπλικών συστημάτων ο Στρατός Ξηράς διαθέτει 24 μη επανδρωμένα αεροχήματα τύπου Sperwer¹³⁵ (εικόνα 25). Τα συγκεκριμένα συστήματα έχουν τη δυνατότητα κάλυψης περιοχής ενδιαφέροντος σε ακτίνα 200 χλμ ημέρα και νύχτα,

¹³² Τα ελικόπτερα Apache έχουν ποσοστό επιτυχίας προσβολής του στόχου 80% με τη χρήση των πυραύλων Hellfire.

¹³³ Ευθύμιος Λάζος, «Η Νέα Γενιά Apache σε Υπηρεσία στην Αεροπορία Στρατού», Άμυνα & Διπλωματία, τεύχος 226, Μάρτιος 2010, σελ. 46-53.

¹³⁴ Πάνος Σπαγόπουλος, «Αμυντική Βίβλος 2017-2018. Το Ισοζύγιο Ένοπλης Ισχύος Ελλάδας-Τουρκίας-Κύπρου», σελ. 23.

¹³⁵ Στο ίδιο, σελ. 24.

αυξάνοντας σημαντικά τις δυνατότητες του Στρατού Ξηράς τόσο στον τομέα της συλλογής πληροφοριών, όσο και της στοχοποίησης εντός της εχθρικής επικράτειας¹³⁶.

6.2 Οι δυνατότητες διεξαγωγής των επιχειρήσεων σε βάθος από το Πολεμικό Ναυτικό

Ο ρόλος του Πολεμικού Ναυτικού στις επιχειρήσεις σε βάθος είναι περιορισμένος, λόγω της φύσης του ναυτικού όπλου που είναι δέσμιος των θαλασσίων οδών, αλλά και λόγω του επιχειρησιακού περιβάλλοντος του Αιγαίου, όπου η Τουρκία διαθέτει σχεδόν μηδενικό θαλάσσιο βάθος. Επιπλέον, το ελληνικό δόγμα ναυτικών και αμφίβιων επιχειρήσεων, με τις ναυτικές μονάδες επιφανείας, τα υποβρύχια και τις αποβατικές δυνάμεις που περιλαμβάνει, είναι κυρίως προσανατολισμένο στο θαλάσσιο έλεγχο του Αιγαίου, στην προσβολή και καταστροφή του εχθρικού στόλου, στην ταχεία ενίσχυση με την αποστολή και αποβίβαση χερσαίων ενισχύσεων σε ακτή νήσου που απειλείται ή δέχεται επίθεση, καθώς και στη διεξαγωγή αμφίβιων επιχειρήσεων για την ανακατάληψη εθνικού εδάφους¹³⁷.

Επομένως, η εμπλοκή του Πολεμικού Ναυτικού στη διεξαγωγή επιχειρήσεων σε βάθος περιορίζεται στην εκτέλεση αποστολών αμφίβιων επιδρομών από τις ειδικά εκπαιδευμένες ομάδες της Διοίκησης Υποβρυχίων Αποστολών και στη χρησιμοποίηση των κατευθυνόμενων βλημάτων ναυτικής κρούσης Exocet, που δύνανται να πλήξουν στόχους σε βάθος στην εχθρική ενδοχώρα.

1. **Δυνάμεις ανορθόδοξου ναυτικού πολέμου.** Οι επιχειρήσεις ανορθόδοξου ναυτικού πολέμου αναφέρονται σε ένα φάσμα ναυτικών επιχειρήσεων οι οποίες διεξάγονται σε εχθρική περιοχή και περιλαμβάνουν υπονομεύσεις, δολιοφθορές και ψυχολογικές επιχειρήσεις. Το Πολεμικό Ναυτικό έχει τη δυνατότητα εκτέλεσης τέτοιων επιχειρήσεων με τις κατάλληλα εκπαιδευμένες και άρτια εξοπλισμένες ομάδες ανορθόδοξου πολέμου της Διοίκησης Υποβρυχίων Καταστροφών. Οι συγκεκριμένες ομάδες έχουν ως αποστολή τη διείσδυση στο

¹³⁶ Αμυντικά και στρατιωτικά θέματα, UAV:SAGEM Sperwer, <https://defensegr.wordpress.com/2016/03/31/uav-sagem-sperwer/> (πρόσβαση στις 16 Οκτωβρίου, 2017).

¹³⁷ Ευάγγελος Παγώτης και Ιωάννης Νικήτας, «Αμφίβιες Επιχειρήσεις & Ενίσχυση Νήσων στο Αιγαίο», Ελληνική Άμυνα & Τεχνολογία, τεύχος 40, Μάιος 2013, σελ. 48-55.

εχθρικό έδαφος με σκοπό τη συλλογή και τη μετάδοση πληροφοριών, την εξουδετέρωση - καταστροφή εχθρικών ναυτικών μονάδων στις ναυτικές βάσεις τους ή στις θέσεις αγκιστρώσεως τους, τη δολιοφθορά των μέσων υποστηρίξεως – ελλιμενισμού πλοίων και τέλος την εμπλοκή σε ψυχολογικής μορφής επιχειρήσεις για τη δημιουργία πανικού και φθοράς στον αντίπαλο¹³⁸. Τα μέσα διείσδυσης των Ελλήνων βατραχανθρώπων είναι είτε θαλάσσια, με ταχύπλοα σκάφη ανορθοδόξου πολέμου τα οποία δύνανται να μεταφέρουν μια 8μελή επιχειρησιακή ομάδα με ταχύτητες 50 έως 55 κόμβων¹³⁹, είτε υποβρύχια, με άφεση εν καταδύσει από υποβρύχια του Πολεμικού Ναυτικού (εικόνα 26)¹⁴⁰, είτε εναέρια, με ελικόπτερα S-70B6 Aegean Hawk των φρεγατών του Πολεμικού Ναυτικού¹⁴¹.

Η Διοίκηση Υποβρυχίων Καταστροφών δύναται να συμβάλει αποφασιστικά στη διεξαγωγή επιχειρήσεων σε βάθος, ιδιαίτερα στον ψυχολογικό τομέα, καθώς αποτελεί μια από τις πλέον σκληροτράχηλες μονάδες της κατηγορίας της, όχι μόνο στα πλαίσια της Ελλάδας αλλά και σε διεθνές επίπεδο, με υψηλότατο και ιδιαίτερα απαιτητικό επίπεδο εκπαίδευσης.

2. **Κατευθυνόμενα βλήματα Exocet.** Το Πολεμικό Ναυτικό έχει εντάξει στο οπλοστάσιο του τα πλέον αξιόπιστα ναυτικά βλήματα κρούσης παγκοσμίως, την τελευταία έκδοση των βλημάτων Exocet MM 40 Block 3¹⁴², για τον εξοπλισμό τόσο των ταχέων περιπολικών κατευθυνόμενων βλημάτων (εικόνα 27)¹⁴³, όσο και των επάκτιων συστοιχιών κατευθυνόμενων βλημάτων σε νήσους του Ανατολικού Αιγαίου (εικόνα 28)¹⁴⁴. Το συγκεκριμένο πυραυλικό σύστημα διαθέτει μεγάλο δραστικό βεληνεκές 180 χλμ και αυξημένη δυνατότητα προσβολής και καταστροφής κυρίως ναυτικών στόχων και δευτερευόντως χερσαίων στόχων. Φέρει ισχυρότατη πολεμική κεφαλή που περιέχει 120 κιλά εκρηκτικής ύλης και καθοδηγείται προς το στόχο με την βοήθεια ενσωματωμένου δέκτη του συστήματος παγκόσμιας αναφοράς θέσης

¹³⁸ Σωτήριος Σιδέρης, «*Το Παρελθόν, το Παρόν και το Μέλλον του Ναυτικού Ειδικού Πολέμου*», Άμυνα & Διπλωματία, τεύχος 253, Σεπτέμβριος 2012, σελ. 36-43.

¹³⁹ Πάνος Σπαγόπουλος, «*Αμυντική Βίβλος 2017-2018. Το Ισοζύγιο Ένοπλης Ισχύος Ελλάδας-Τουρκίας-Κύπρου*», σελ. 58.

¹⁴⁰ Στο ίδιο, σελ. 53.

¹⁴¹ Στο ίδιο, σελ. 60.

¹⁴² Δημήτριος Μανακανάτας, «*Σύγχρονα Ναυτικά Βλήματα Κρούσης*», Στρατηγική, τεύχος 157, Οκτώβριος 2007, σελ 96-107.

¹⁴³ Πάνος Σπαγόπουλος, «*Αμυντική Βίβλος 2017-2018. Το Ισοζύγιο Ένοπλης Ισχύος Ελλάδας-Τουρκίας-Κύπρου*», σελ. 56.

¹⁴⁴ Στο ίδιο, σελ. 61.

GPS¹⁴⁵ και του ενεργού ερευνητή του ραντάρ του βλήματος¹⁴⁶. Το επιχειρησιακό όφελος για το Πολεμικό Ναυτικό είναι προφανές, καθώς με το συγκεκριμένο οπλικό σύστημα, έχει τη δυνατότητα πραγματοποίησης μακρών πληγμάτων χειρουργικής ακρίβειας εναντίων ναυτικών και χερσαίων στόχων υψηλής αξίας.

6.3 Οι δυνατότητες διεξαγωγής των επιχειρήσεων σε βάθος από την Πολεμική Αεροπορία

Η συμβολή της Πολεμικής Αεροπορίας στις επιχειρήσεις σε βάθος είναι καταλυτική, αποτελώντας τον κλάδο των Ενόπλων Δυνάμεων με τη μεγαλύτερη συμβολή στην εκτέλεση αυτών των επιχειρήσεων. Η επιθετική φύση του αεροπορικού όπλου και η εκμετάλλευση των τεσσάρων βασικών χαρακτηριστικών του, δηλαδή της ταχύτητας, της ευελιξίας, της ακτίνας δράσης, και της δύναμης πυρός, το καθιστούν ιδανικό για την εκτέλεση μεγάλου φάσματος αποστολών και του παρέχουν τη δυνατότητα να επιτυγχάνει στρατηγικά αποτελέσματα προσβάλλοντας τα εχθρικά κέντρα βάρους.

Στα διατιθέμενα μέσα της Πολεμικής Αεροπορίας για την εκτέλεση επιχειρήσεων σε βάθος, τις δυνατότητες και τα χαρακτηριστικά των οποίων θα αναλύσουμε παρακάτω, περιλαμβάνονται μαχητικά αεροσκάφη, όπλα αέρος-εδάφους, δορυφορικά συστήματα συλλογής και αξιολόγησης πληροφοριών, αερομεταφερόμενα συστήματα έγκαιρης προειδοποίησης και ελέγχου, μη επανδρωμένα αεροσκάφη, και δυνάμεις ειδικών επιχειρήσεων.

1. **Μαχητικά Αεροσκάφη.** Το πλέον πολύτιμο στοιχείο της Πολεμικής Αεροπορίας, πέραν των πιλότων της, είναι τα μαχητικά της αεροσκάφη. Σήμερα, η Πολεμική Αεροπορία διατηρεί σε υπηρεσία 234 μαχητικά αεροσκάφη, εκ των οποίων 199 είναι 3ης γενιάς (30 F-16 Block 52+ Advanced, 55 F-16 Block 52+, 25 Mirage 2000-5 Mk2, 38 F-16 Block 50, 32 F-16 Block 30, 19 Mirage 2000 EGM) και 35 είναι

¹⁴⁵ Global Positioning System - GPS: Δορυφορικό σύστημα πλοήγησης το οποίο διαχειρίζεται από το αμερικανικό Υπουργείο Άμυνας, παρέχοντας σε στρατιωτικούς, πολιτικούς και εμπορικούς χρήστες ακριβείς πληροφορίες θέσης, κατεύθυνσης και χρόνου ενός ίχνους. (Department of Defense, *Dictionary of Military and Associated Terms*, σελ 99).

¹⁴⁶ Πενταπόσταγμα Ενημέρωσης, *Exocet block III, Το όπλο Χερσαίας Προσβολής του ΠΝ*, <https://www.pentapostagma.gr/2017/08/exocet-block-iii> (πρόσβαση στις 18 Οκτωβρίου, 2017).

2ης γενιάς (35 F-4E Peace Icarus 2000)¹⁴⁷. Τα παραπάνω αεροσκάφη σε συνδυασμό με τα ηλεκτρονικά συστήματα, τα σύγχρονα όπλα αέρος – εδάφους και τα ατρακτίδια σκόπευσης και ναυτιλίας που διαθέτουν, δύνανται να πετούν ημέρα και νύχτα με οποιοσδήποτε καιρικές συνθήκες, να διεισδύουν βαθιά στην εχθρική ενδοχώρα και να προσβάλλουν με μεγάλη ακρίβεια τους ανατιθέμενους στόχους.

Συγκεκριμένα, τα πιο προηγμένα F-16 Block 52+ (εικόνα 29) σε αποστολές κρούσης με την πλέον «βαριά» διαμόρφωση οπλικού φορτίου και καυσίμων¹⁴⁸ έχουν ακτίνα δράσης 890 χλμ. Αντίστοιχα, τα Mirage 2000 (εικόνα 30), που έχουν επωμιστεί σημαντικότερο ρόλο στην χερσαία και ναυτική κρούση, λόγω της δυνατότητας τους να φέρουν κατά αποκλειστικότητα τα υποστρατηγικά βλήματα SCALP-EG και τα βλήματα αέρος - επιφανείας AM-39 Exocet, έχουν εμβέλεια που κυμαίνεται από 750 έως 850 χλμ αναλόγως διαμόρφωσης. Τέλος, τα F-4E Peace Icarus 2000 (εικόνα 31), αν και παλαιές πλατφόρμες, μετά τον εκσυγχρονισμό που υπέστησαν, διατηρούν πολύ καλές επιδόσεις σε αποστολές αέρος – εδάφους, με ακτίνα δράσης που κυμαίνεται στα 650-700 χλμ αναλόγως διαμόρφωσης¹⁴⁹.

Η πρόσφατη απόφαση για την αναβάθμιση του υφιστάμενου στόλου F-16¹⁵⁰, θα εξασφαλίσει την αύξηση της αποτελεσματικότητας, της διαλειτουργικότητας και της επιβιωσιμότητας των αεροσκαφών αυτών, παρέχοντας υπέρτερες επιχειρησιακές ικανότητες έναντι των εχθρικών του ιδίου τύπου και πλήρη αξιοποίηση των δυνατοτήτων εκτέλεσης δικτυοκεντρικών αεροπορικών επιχειρήσεων¹⁵¹. Με αυτό τον τρόπο η ελληνική αεροπορική ισχύ θα μεταβληθεί και θα προσαρμοστεί στα νέα

¹⁴⁷ Πάνος Σπαγόπουλος, «Αμυντική Βίβλος 2017-2018. Το Ισοζύγιο Ένοπλης Ισχύος Ελλάδας-Τουρκίας-Κύπρου», σελ. 112.

¹⁴⁸ Ενδεικτικές διαμορφώσεις οπλικού φορτίου και καυσίμων είναι δύο βλήματα αέρος – αέρος AIM-120, δύο βλήματα IRIS-T, δύο βόμβες GBU-24 των 2000 λιβρών ή δύο κατευθυνόμενα συστήματα διανομής υποπυρομαχικών JSOW, ή δύο συλλογές καθοδήγησης ακριβείας JDAM, ατρακτίδιο ναυτιλίας και σκοπεύσεως LANTIRN, μία κοιλιακή δεξαμενή καυσίμων 300 γαλονιών, δύο υποπτερυγικές δεξαμενές καυσίμων των 600 γαλονιών και δύο σύμμορφες δεξαμενές καυσίμων CFT (Conformal Fuel Tanks - CFT είναι δεξαμενές καυσίμου που καταλαμβάνουν χώρο στο σημείο της άνωθεν ένωσης των πτερύγων με την άτρακτο του αεροσκάφους. Με την χρήση αυτών των δεξαμενών το μαχητικό Α/Φ μπορεί να μεταφέρει επιπλέον οπλικό φορτίο και δεξαμενές καυσίμων στους υποπτερυγικούς φορείς ή να τους διατηρήσει κενούς για καλύτερες επιδόσεις σε αερομαχίες).

¹⁴⁹ Πάνος Σπαγόπουλος, «ΠΑ – Επιχειρήσεις σε Αιγαίο και Ανατολική Μεσόγειο», Στρατηγική, τεύχος 206, Νοέμβριος 2011, σελ. 38-49.

¹⁵⁰ Η σχεδιαζόμενη αναβάθμιση θα περιλαμβάνει την τοποθέτηση νέου ραντάρ, νέου υπολογιστή αποστολής, νέου συστήματος ζεύξης δεδομένων και νέων ατρακτιδίων σκόπευσης. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι ο νέος υπολογιστής αποστολής διπλασιάζει την ταχύτητα επεξεργασίας, αυξάνει έως 40 φορές την αποθηκευτική ικανότητα και επιτυγχάνει ικανότητα μετάδοσης δεδομένων 1 GB/sec στα άλλα αεροσκάφη του σχηματισμού.

¹⁵¹ Πάνος Σπαγόπουλος, «Αμυντική Βίβλος 2017-2018. Το Ισοζύγιο Ένοπλης Ισχύος Ελλάδας-Τουρκίας-Κύπρου», σελ. 87-88.

τεχνολογικά δεδομένα, με αποτέλεσμα να μπορεί να μάχεται αποτελεσματικότερα και με μεγαλύτερη ευελιξία, προσβάλλοντας τον εχθρό με ακρίβεια και σε βάθος, αποτελώντας ουσιαστικό παράγοντα επικράτησης.

2. **Όπλα Αέρος - Εδάφους.** Μεγάλης, αν όχι πρωταρχικής σημασίας παράγοντα για κάθε πολεμική αεροπορία αποτελεί το οπλοστάσιο της. Αυτό περιλαμβάνει όπλα αέρος – αέρος για αποστολές αεράμυνας και όπλα αέρος – εδάφους για αποστολές κρούσης. Εξετάζοντας τις δυνατότητες εκτελέσεως επιχειρήσεων σε βάθος από την ελληνική Πολεμικής Αεροπορίας και παρόλο που τα όπλα αέρος – αέρος είναι εξίσου σημαντικά στη φάση της διείσδυσης μιας αεροπορικής δύναμης¹⁵² θα εστιάσουμε στα όπλα αέρος – εδάφους που διαθέτει. Συγκεκριμένα, η Πολεμική Αεροπορία διαθέτει ποικιλία οπλικών συστημάτων αέρος – εδάφους¹⁵³, όπως παρακάτω:

α. Διασπορείς βομβιδίων Mk-20 Rockeye, βόμβες γενικής χρήσης M-129 (250 λιβρών), Mk-81 (250 λιβρών), Mk-82 (500 λιβρών - εικόνα 31), M-117 (750 λιβρών), CBU-58 (800 λιβρών), CBU-71 (800 λιβρών), Mk-83 (1000 λιβρών), Mk-84 (2000 λιβρών – εικόνα 29) και BLU-109 (2000 λιβρών). Οι προαναφερθείσες βόμβες δεν καθοδηγούνται προς το στόχο με κάποιο ναυτιλιακό σύστημα, αλλά μόνο αδρανειακά από το βάρος τους, πρόκειται δηλαδή για βόμβες ελεύθερης πτώσης εναντίων στόχων ισχυρής θωράκισης (τεθωρακισμένοι σχηματισμοί, καταφύγια αεροσκαφών, υπόγειες αποθήκες πυρομαχικών-καυσίμων κτλ).

β. Βόμβες GBU-50 Enhanced Paveway II (2000 λιβρών), GBU-24 Paveway III (2000 λιβρών), GBU-10 (2000 λιβρών), GBU 12 (500 λιβρών), GBU 16 (1000 λιβρών), οι οποίες καθοδηγούνται προς τον στόχο με την χρήση ακτίνας laser αυξάνοντας κατακόρυφα την ακρίβεια τους. Δύνανται να αφεθούν σε αποστάσεις 10 έως 20 χλμ από τον στόχο, αναλόγως του ύψους πτήσης και της ταχύτητας του αεροσκάφους αφέσεως (εικόνα 32).

γ. Κατευθυνόμενα βλήματα AGM-65 A/B/G Maverick (εικόνα 29) και GBU-8 HOBOS, ηλεκτροοπτικής καθοδήγησης¹⁵⁴ με εμβέλεια 20 και 10 χλμ

¹⁵² Παναγιώτης Ποτέας, «Όπλα Αέρος – Εδάφους ΙΙΑ», Αμυντική Επιθεώρηση, τεύχος 55, Δεκέμβριος 2006, σελ. 44-52.

¹⁵³ Ηλίας Παπαθανάσης, «Σύγχρονα Όπλα Αέρος – Εδάφους», Αμυντική Επιθεώρηση, τεύχος 46, Φεβρουάριος 2006, σελ. 59-68 και Πολεμική Αεροπορία, *Οπλοστάσιο*, <https://www.haf.gr/arsenal/> (πρόσβαση στις 28 Οκτωβρίου, 2017).

¹⁵⁴ Ηλεκτροοπτική καθοδήγηση: Είναι η καθοδήγηση που επιτυγχάνεται μέσω του ραντάρ του αεροσκάφους και ηλεκτροοπτικών αισθητήρων που φέρει το βλήμα.

αντίστοιχα και δυνατότητες προσβολής ευκολιών αεροδρομίων, ενισχυμένων στόχων, θωρακισμένων οχημάτων ακόμη και πλοίων (στην έκδοση AGM-65 G), με την χρήση laser.

δ. Παθητικής κατεύθυνσης¹⁵⁵ αντι-ραντάρ βλήματα AGM-88 HARM (High speed Anti-Radiation Missile) με ταχύτητα πτήσης 2 Mach και εμβέλεια 150 χλμ για αποστολές καταστολής της εχθρικής αεράμυνας (εικόνα 29).

ε. Βλήματα ναυτικής κρούσης Exocet AM 39 Block 2 (εικόνα 30), με πολεμική κεφαλή 360 λιβρών και δραστικό βεληνεκές 70 χλμ, τα οποία έχουν αποδείξει επανειλημμένως τη μεγάλη επιχειρησιακή τους αξία εναντίων ναυτικών μονάδων επιφανείας σε πραγματικές συνθήκες επιχειρήσεων¹⁵⁶.

στ. Αυτόνομα συστήματα διασποράς ελεύθερης πτήσης (870 λιβρών) - AFDS (Autonomous Free-flight Dispenser System), καθένα από τα οποία περιέχει 24 βομβίδες (εικόνα 29). Χρησιμοποιούνται κυρίως για τη διάνοιξη κρατήρων σε διαδρόμους αποπροσγειώσεως πολεμικών αεροσκαφών. Τα συστήματα αυτά δεν διαθέτουν κινητήρα αλλά μπορούν να καλύψουν με ανεμοπορία 10-30 χλμ ανάλογα με το ύψος και την ταχύτητα άφεσης τους.

ζ. Συλλογές καθοδήγησης ακριβείας GBU-31 JDAM (Joint Direct Attack Munition) οι οποίες τοποθετούνται στις βόμβες γενικής χρήσεως Mk-81, Mk-82, Mk-83, Mk-84 και BLU-109, παρέχοντας υψηλή ακρίβεια και εξαιρετική επιχειρησιακή ευελιξία (εικόνα 33). Τα κατευθυνόμενα βλήματα άμεσης επίθεσης JDAM εξαπολύονται από μέγιστη απόσταση 28 χλμ και η μονάδα ελέγχου του βλήματος¹⁵⁷ παρέχει ακριβή καθοδήγηση προς τον στόχο, με πιθανότητα κυκλικού σφάλματος 13 μέτρων ανεξαρτήτως καιρικών συνθηκών.

η. Κατευθυνόμενα συστήματα διανομής υποπυρομαχικών AGM-154 JSOW (Joint Stand-Off Weapon). Η ένταξη του συγκεκριμένου οπλικού

¹⁵⁵ Παθητική κατεύθυνση: Σύστημα κατεύθυνσης βλήματος μέσω της ακτινοβολίας που εκπέμπει ο στόχος.

¹⁵⁶ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο πόλεμος στα Φώκλαντς, όπου η αεροπορία της Αργεντινής αν και επιχειρούσε με παρωχημένους τύπους μαχητικών αεροσκαφών και ήταν αναγκασμένη να διεξάγει επιχειρήσεις μακριά από τις βάσεις εξορμήσεώς της, επέφερε ισχυρά πλήγματα στις βρετανικές ναυτικές δυνάμεις, βυθίζοντας και θέτοντας εκτός μάχης βρετανικά πολεμικά σκάφη με την χρήση των συγκεκριμένων βλημάτων ναυτικής κρούσης.

¹⁵⁷ Η μονάδα ελέγχου – καθοδήγησης του JDAM συνδυάζει δέκτη δορυφορικής ναυτιλίας GPS και αδρανειακό σύστημα πλοήγησης INS (Inertial Navigation System-INS: Είναι σύστημα πλοήγησης κατά το οποίο το βλήμα αναγνωρίζει ανά πάσα στιγμή την ακριβή θέση, την κατεύθυνση και την ταχύτητα κίνησής του, με την βοήθεια γυροσκοπίων και επιταχυνσιομέτρων, σε συνδυασμό πάντα με τον δέκτη δορυφορικής ναυτιλίας – Department of Defense, *Dictionary of Military and Associated Terms*, σελ 110).

συστήματος στο οπλοστάσιο της Πολεμικής Αεροπορίας αύξησε κατακόρυφα τις επιχειρησιακές ικανότητες στον τομέα των αποστολών κρούσης, καθόσον τα JSOW συνδυάζουν τη μεγάλη ακρίβεια με τη μεγάλη ισχύ πυρός (φέρουν πολεμική κεφαλή 500 λιβρών), δίδοντας παράλληλα στον χειριστή το πλεονέκτημα της άφεσης από ασφαλή απόσταση, μέχρι και 130 χλμ από το στόχο (εικόνα 34).

θ. Βλήματα τύπου cruise SCALP-EG, μακράς εμβέλειας και μέγιστης ακρίβειας (εικόνα 30). Το συγκεκριμένο βλήμα φέρει πολεμική κεφαλή 260 λιβρών, εμβέλεια 300 χλμ και δυνατότητες προσβολής του στόχου με «χειρουργική» ακρίβεια, με μόνη προϋπόθεση την ηλεκτρονική φόρτωση της ακριβούς γεωγραφικής θέσης του στόχου στο σύστημα ναυτιλίας του (εικόνα 35) ¹⁵⁸. Σε αυτό το σημείο γίνεται αντιληπτή η σημασία του ελληνικού δορυφορικού σταθμού εδάφους, ο οποίος εκμεταλλευόμενος τις δυνατότητες του προγράμματος οπτικής παρατήρησης και αναγνώρισης Helios (γίνεται αναφορά παρακάτω), λαμβάνει εικόνες της περιοχής ενδιαφέροντος και επιτυγχάνει την δορυφορική στοχοποίηση προεπιλεγμένων στόχων για τα βλήματα SCALP-EG, καθιστώντας τα πλήρως αξιοποιήσιμα¹⁵⁹. Με το βλήμα αυτό, που είναι ένα από τα πλέον σύγχρονα όπλα κρούσης, η Πολεμική Αεροπορία έχει αποκτήσει για πρώτη φορά έναν πολλαπλασιαστή ισχύος, ικανό να καταστρέψει στρατηγικούς στόχους υψηλής στρατιωτικής, οικονομικής και ψυχολογικής αξίας σε μεγάλο βάθος στην εχθρική ενδοχώρα υπό οποιεσδήποτε καιρικές συνθήκες ημέρα και νύχτα, χωρίς να απαιτείται η βαθιά διείσδυση και η δέσμευση σημαντικού αριθμού αεροσκαφών της¹⁶⁰.

3. **Δορυφορικά συστήματα.** Η Ελλάδα συμμετέχει σε σημαντικά δορυφορικά προγράμματα για την υποστήριξη των επικοινωνιών και των πληροφοριών που απαιτούνται κατά την διεξαγωγή επιχειρήσεων σε βάθος, όπως παρακάτω:

α. Τηλεπικοινωνιακός δορυφόρος Hellas Sat 3-IS. Ο συγκεκριμένος τηλεπικοινωνιακός δορυφόρος, ο οποίος τέθηκε σε τροχιά στις 29 Ιουνίου του τρέχοντος έτους, στην τροχιακή θέση 39 μοίρες ανατολικά, όπου τα δικαιώματα σε συχνότητες ανήκουν σε Ελλάδα και Κύπρο, πέραν των πολιτικών και

¹⁵⁸ Δημήτριος Μανакανάτας, «SCALP-EG – Πόσο Αλλάζει τα Δεδομένα», Στρατηγική, τεύχος 156, Σεπτέμβριος 2007, σελ. 50-61.

¹⁵⁹ Λεωνίδας Μπλαβέρης, «Δορυφορικός Σταθμός Εδάφους στην Τανάγρα», Ελληνική Άμυνα και Τεχνολογία, τεύχος 28, Μάιος 2012, σελ. 38-47.

¹⁶⁰ Δημήτριος Στεργίου, «SCALP-EG και MIRAGE 2000-5 MK 2 – Ο Στρατηγικός Σχηματισμός της ΠΑ», Ελληνική Άμυνα και Τεχνολογία, τεύχος 34, Νοέμβριος 2012, σελ. 28-37.

εμπορικών παροχών του, παρέχει την δυνατότητα αποκλειστικής χρήσης ενός αναμεταδότη σε καιρό ειρήνης και δύο αναμεταδοτών σε περίοδο κρίσης ή πολέμου στο Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, με προφανή οφέλη για την αξιοπιστία των υπηρεσιών επικοινωνιών προς υποστήριξη του συστήματος διοικήσεως και ελέγχου των ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων¹⁶¹.

β. Πρόγραμμα Helios. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα περιλαμβάνει δύο στρατιωτικούς δορυφόρους οπτικής παρατήρησης και αναγνώρισης και το Κέντρο Παρακολούθησης και Λειτουργίας των Δορυφόρων (Satellite Expertise and Operation Centre - CEOS) που αποτελεί την «καρδιά» του συστήματος και βρίσκεται στην Τουλούζ της Γαλλίας. Οι συγκεκριμένοι δορυφόροι είναι εφοδιασμένοι με προηγμένης τεχνολογίας όργανα λήψης εικόνας, υψηλής και πολύ υψηλής ανάλυσης με διακριτική ικανότητα 40 εκατοστών σε πραγματικό χρόνο, ενώ διαθέτουν και δίαυλο υπέρυθρης παρατήρησης για λήψη εικόνων και τη νύχτα¹⁶². Επικεφαλής του εν λόγω προγράμματος είναι η Γαλλία ενώ με ποσοστό 2,5% έκαστος, μετέχουν η Ελλάδα, το Βέλγιο, η Ισπανία και η Ιταλία. Διευκρινίζεται ότι, το κάθε κράτος έχει ξεχωριστούς κωδικούς πρόσβασης στην επιθυμητή περιοχή κατόπτευσης, με δυνατότητες λήψης εικόνων αντίστοιχων του ποσοστού συμμετοχής του στο εν λόγω πρόγραμμα, κατόπιν αιτήματος στο κέντρο παρακολούθησης και λειτουργίας των δορυφόρων στη Γαλλία.

γ. Δορυφορικός σταθμός εδάφους. Τον Οκτώβριο του 2010, τέθηκε σε πλήρη επιχειρησιακή λειτουργία ο δορυφορικός σταθμός εδάφους στην Τανάγρα (εικόνα 36). Ο συγκεκριμένος σταθμός αποτελεί το εθνικό κέντρο αξιοποίησης και επεξεργασίας των εικόνων που συλλέγουν και αποστέλλουν οι δύο ευρωπαϊκοί στρατιωτικοί δορυφόροι οπτικής παρατήρησης και αναγνώρισης του προγράμματος Helios, παράγοντας αξιόπιστους ψηφιακούς χάρτες με πλήρη εδαφικά στοιχεία και την ακριβή θέση προεπιλεγμένων στρατηγικών στόχων, που είναι απαραίτητοι για την αποτελεσματική επιχειρησιακή αξιοποίηση (ενδιάμεση ναυτιλία και προσβολή απόλυτης ακρίβειας) των βλημάτων SCALP-EG της Πολεμικής Αεροπορίας¹⁶³.

¹⁶¹ Πάνος Σπαγόπουλος, «Αμυντική Βίβλος 2017-2018. Το Ισοζύγιο Ένοπλης Ισχύος Ελλάδας-Τουρκίας-Κύπρου», σελ. 99.

¹⁶² Στο ίδιο, σελ. 99.

¹⁶³ Λεωνίδας Μπλαβέρης, «Δορυφορικός Σταθμός Εδάφους στην Τανάγρα», Ελληνική Άμυνα και Τεχνολογία, τεύχος 28, Μάιος 2012, σελ. 38-47.

Επιπλέον, ο δορυφορικός σταθμός εδάφους βρίσκεται σε στενή συνεργασία και με την 140 Σμηναρχία Επιχειρησιακών Πληροφοριών – Ηλεκτρονικού Πολέμου (140 ΣΕΠΗΠ), καθώς αντλεί και επεξεργάζεται τα δεδομένα που συλλέγει η εν λόγω Μοίρα αεροσκαφών¹⁶⁴ και τα οποία αφορούν στην αποκάλυψη, εντοπισμό και αναγνώριση εχθρικών στόχων, με σκοπό τη διαρκή ενημέρωση και επικαιροποίηση των πληροφοριών διάταξης μάχης του αντιπάλου¹⁶⁵.

Η χρησιμότητα των παραπάνω δορυφορικών συστημάτων για τις ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις και κατ' επέκταση για τις επιχειρήσεις σε βάθος είναι σημαντική, καθόσον καλύπτουν μεγάλο φάσμα των επικοινωνιακών και πληροφοριακών αναγκών για την επιτυχή εκπλήρωση αποστολών εντός της εχθρικής ενδοχώρας.

4. **Αερομεταφερόμενα Συστήματα Έγκαιρης Προειδοποίησης και Ελέγχου (ΑΣΕΠΕ).** Τα Αερομεταφερόμενα Συστήματα Έγκαιρης Προειδοποίησης και Ελέγχου – EMB-145H Erieye (εικόνα 37) αποτελούν σημαντικότετους πολλαπλασιαστές ισχύος για τις Ένοπλες Δυνάμεις της χώρας μας. Η αποστολή τους περιλαμβάνει την υποστήριξη διακλαδικών επιχειρήσεων αεράμυνας, τον έλεγχο μαχητικών αεροσκαφών κατά την εκτέλεση αποστολών αναχαίτισης, καταστολής αεράμυνας και κρούσης, την συνεισφορά σε επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης μάχης, την απεικόνιση της ηλεκτρονικής διάταξης μάχης του εχθρού, την υποστήριξη των διαδικασιών ελέγχου εκπομπών (Emission Control-EMCON¹⁶⁶) και τέλος την υποστήριξη χερσαίων και ναυτικών επιχειρήσεων¹⁶⁷.

Η Πολεμική Αεροπορία έχει εντάξει τα 4 δικινητήρια αεροσκάφη EMB-145 της εταιρίας Embraer που διαθέτει στην 380 Μοίρα ΑΣΕΠΕ. Τα τεχνικά χαρακτηριστικά των αεροσκαφών είναι οροφή πτήσης τα 30.000 πόδια, μέγιστη ταχύτητα 0,75 Mach και εμβέλεια ραντάρ 450 χλμ., με αποτέλεσμα το αεροσκάφος χωρίς να εκτεθεί σε άμεσο κίνδυνο, πετώντας στο κέντρο του Αιγαίου να έχει εικόνα βαθιά μέσα στην εχθρική ενδοχώρα (εικόνα 38). Η βέλτιστη όμως, εκμετάλλευση των ΑΣΕΠΕ

¹⁶⁴ Πάνος Σπαγόπουλος, «Αμυντική Βίβλος 2017-2018. Το Ισοζύγιο Ένοπλης Ισχύος Ελλάδας-Τουρκίας-Κύπρου», σελ. 97.

¹⁶⁵ Πολεμική Αεροπορία, *Οργάνωση*, <https://www.haf.gr/structure/ata/140sephp/> (πρόσβαση στις 28 Οκτωβρίου, 2017).

¹⁶⁶ Emission Control - EMCON: Είναι ο συντονισμένος και επιλεκτικός έλεγχος των ηλεκτρομαγνητικών ακουστικών ή άλλων εκπομπών με σκοπό την βελτίωση της διοίκησης και του ελέγχου των φίλιων δυνάμεων σε συνάρτηση με την ελαχιστοποίηση της δυνατότητας του εχθρού να εντοπίζει και να παρεμβάλει τις φίλιες εκπομπές. (Department of Defense, *Dictionary of Military and Associated Terms*, σελ 79).

¹⁶⁷ Λεωνίδας Μπλαβέρης, «Τα Ιπτάμενα Μάτια και Αυτιά της ΠΑ σε Δράση», Ελληνική Άμυνα και Ασφάλεια, τεύχος 46, Δεκέμβριος 2009, σελ. 40-54.

επιτυγχάνεται με την διασύνδεσή τους μέσω συστήματος ζεύξης δεδομένων Link-16 με τις μονάδες του εθνικού συστήματος αεράμυνας, με τα πολεμικά πλοία του στόλου, με τα μαχητικά αεροσκάφη, καθώς και με τα χερσαία στρατηγεία¹⁶⁸. Με το συγκεκριμένο σύστημα ζεύξης δεδομένων (Link-16) επιτυγχάνεται η μετάδοση πληροφοριών σε πραγματικό χρόνο μεταξύ των συμβατών μέσων με παθητικό τρόπο (κλειστά ραντάρ και απόλυτη σιγή ασυρμάτου και εκπομπών), αυξάνοντας αφενός την επιβιωσιμότητα των μέσων και αφετέρου τις πιθανότητες αιφνιδιασμού του εχθρού, λόγω αδυναμίας εντοπισμού τους¹⁶⁹.

Οι παραπάνω δυνατότητες των ΑΣΕΠΕ τα καθιστούν σημαντικότετους παράγοντες αύξησης της μαχητικής ισχύος και της αποτελεσματικότητας των ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων, ενώ παράλληλα βελτιώνουν κατακόρυφα τις δυνατότητες εκτέλεσης αποτελεσματικών επιχειρήσεων σε βάθος.

5. **Μη Επανδρωμένα Αεροσκάφη (ΜΕΑ).** Το Μη Επανδρωμένο Αεροσκάφος – Πήγασος II (εικόνα 39), αποτελεί το πρώτο ελληνικής σχεδίασης και ανάπτυξης ΜΕΑ. Τα συγκεκριμένα συστήματα υπάγονται στην Μοίρα Μη Επανδρωμένων Αεροσκαφών (ΜΜΕΑ/Φ), η οποία και έχει την αποκλειστική ευθύνη επιχειρησιακής αξιοποίησής τους, σε αποστολές επιτήρησης και αναγνώρισης ημέρα και νύχτα, για τον εντοπισμό και την ανάλυση στόχων εντός της εχθρικής επικράτειας καθώς και για την συλλογή πληροφοριών σχετικά με την εχθρική διάταξη μάχης¹⁷⁰. Τα τεχνικά χαρακτηριστικά των 12 ΜΕΑ Πήγασος της Πολεμικής Αεροπορίας είναι μέγιστη ταχύτητα 100 κόμβων, επιχειρησιακή οροφή 16.000 πόδια, δυνατότητα μεταφοράς φορτίου 40 κιλών, αυτονομία πτήσης 6-8 ωρών και εξοπλισμός τριών καμερών υψηλής ευκρίνειας με δυνατότητες ημερήσιας και νυχτερινής καταγραφής¹⁷¹.

Τα μη επανδρωμένα αεροσκάφη αποτελούν χρήσιμα επιχειρησιακά εργαλεία για την επαύξηση των δυνατοτήτων διεξαγωγής επιχειρήσεων σε βάθος από την Πολεμική Αεροπορία, τόσο στον τομέα της παροχής πληροφοριών, όσο και της στοχοποίησης.

¹⁶⁸ Σωτήριος Κωνσταντινίδης, «380 Μοίρα ΑΣΕΠΕ», Αμυντικά Θέματα, τεύχος 257, Ιούνιος 2008, σελ. 44-48.

¹⁶⁹ Department of Defense, *Dictionary of Military and Associated Terms*, σελ 142.

¹⁷⁰ Δημήτριος Στεργίου, «Το Ελληνικό ΜΕΑ – Πήγασος II», Ελληνική Άμυνα και Τεχνολογία, τεύχος 35, Δεκέμβριος 2012, σελ. 40-47.

¹⁷¹ Πάνος Σπαγόπουλος, «Αμυντική Βίβλος 2017-2018. Το Ισοζύγιο Ένοπλης Ισχύος Ελλάδας-Τουρκίας-Κύπρου», σελ. 98.

6. **Δυνάμεις ειδικών επιχειρήσεων αεροπορίας.** Στο σύγχρονο επιχειρησιακό περιβάλλον αποτελεί επιτακτική ανάγκη η δυνατότητα διάσωσης σε καιρό πολέμου του πλέον πολύτιμου δυναμικού μιας πολεμικής αεροπορίας, δηλαδή των πιλότων της, σε περίπτωση που καταρριφθούν πίσω από τις εχθρικές γραμμές. Για την ικανοποίηση της παραπάνω επιχειρησιακής απαίτησης η Πολεμική Αεροπορία συγκρότησε την 31^η Μοίρα Επιχειρήσεων Έρευνας και Διάσωσης (31^η ΜΕΕΔ), με κύρια αποστολή την Έρευνα και Διάσωση Μάχης (Combat Search And Rescue- CSAR)¹⁷². Η συγκεκριμένη Μοίρα όμως, δεν περιορίζεται αποκλειστικά στην παραπάνω αποστολή, καθώς διαθέτει την τυπική οργάνωση, την εκπαίδευση και την υποδομή μονάδας ειδικών επιχειρήσεων. Το προσωπικό της δύναται χρησιμοποιώντας ως κύριο μέσο διείσδυσης τα ελικόπτερα AS 332C1 Super Puma (εικόνα 40), να διεξάγει επιχειρήσεις σε βάθος, όπως επίγεια κατάδειξη στόχου με τη χρήση καταδεικτών laser για τα μαχητικά κρούσης της Πολεμικής Αεροπορίας και δολιοφθορές αεροπορικών εγκαταστάσεων υψηλής επιχειρησιακής αξίας¹⁷³.

Η Πολεμική Αεροπορία με την 31^η ΜΕΕΔ διαθέτει μια Μοίρα για την εκπλήρωση κρίσιμων αποστολών Έρευνας και Διάσωσης Μάχης όπου και όταν απαιτηθεί, ενώ παράλληλα έχει την δυνατότητα πολλαπλών επιλογών σε ειδικές περιπτώσεις που απαιτούν την χρήση ειδικών δυνάμεων βαθιά εντός της εχθρικής ενδοχώρας.

6.4 Προτάσεις αναβάθμισης των δυνατοτήτων διεξαγωγής επιχειρήσεων σε βάθος από τις ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις

Παραπάνω, περιγράψαμε εκτενώς την χρησιμοποίηση, τις δυνατότητες και τα χαρακτηριστικά των Μονάδων και μέσων που έχουν στη διάθεσή τους οι τρεις κλάδοι των ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων για την εκτέλεση επιχειρήσεων σε βάθος. Με βάση αυτή την ανάλυση προκύπτει ότι, παρά τη δημοσιονομική πραγματικότητα που μειώνει συνεχώς τον αμυντικό προϋπολογισμό, οδηγώντας σε μια ριζικά μειωμένη δομή δυνάμεων και περιορίζει τους διατιθέμενους πόρους για εξοπλιστικά προγράμματα, οι ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις εξακολουθούν να διατηρούν

¹⁷² Πολεμική Αεροπορία, *Οργάνωση*, <https://www.haf.gr/structure/gea/31meed/> (πρόσβαση στις 28 Οκτωβρίου, 2017).

¹⁷³ Λεωνίδας Μπλαβέρης, «31 ΜΕΕΔ, Διασώστες – Κομάντος της Πολεμικής Αεροπορίας», *Καταδρομή και Ασφάλεια*, τεύχος 6, Δεκέμβριος 2010- Ιανουάριος 2011, σελ. 16-24.

σημαντικές δυνατότητες εκτέλεσης επιχειρήσεων σε βάθος, στην κατεύθυνση της προσβολής νευραλγικών σημείων του αντιπάλου βαθιά στην ενδοχώρα του, επιφέροντας τη στρατηγική και ψυχολογική «παράλυσή» του και την κάμψη της θέλησής του για πόλεμο.

Η περαιτέρω βελτίωση των δυνατοτήτων διεξαγωγή επιχειρήσεων σε βάθος από τις ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις, ιδιαίτερα σε μια χρονική περίοδο αναπόφευκτων δημοσιονομικών περικοπών, αποτελεί μια σημαντική πρόκληση για το ελληνικό κράτος με ιδιαίτερα ελκυστικά αποτελέσματα στο συσχετισμό κόστους – οφέλους. Η βελτίωση των δυνατοτήτων διεξαγωγής επιχειρήσεων σε βάθος δύναται να επέλθει τόσο με ανέξοδες αλλαγές στη δομή διοίκησης και στην εκπαίδευση των δυνάμεων που εμπλέκονται σε αυτές, όσο και με την ορθολογική χρησιμοποίηση του διατιθέμενου για αμυντικές δαπάνες προϋπολογισμού μέσω της υλοποίησης στοχευμένων εξοπλιστικών προγραμμάτων χαμηλού κόστος αλλά υψηλής επιχειρησιακής αξίας.

Συγκεκριμένα, προς αυτή την κατεύθυνση θα δρούσαν καταλυτικά οι κάτωθι δράσεις:

1. Οργάνωση ενός διακλαδικού στρατηγείου επιχειρήσεων σε βάθος, καθόσον θα πρέπει να αποφεύγεται η ανάληψη μονοδιάστατων κλαδικών επιχειρήσεων και να επιδιώκεται η συνέργεια των διατιθέμενων εθνικών μέσων και των τριών κλάδων επιτυγχάνοντας τη μέγιστη απόδοση και επαυξάνοντας κατακόρυφα τα επιχειρησιακά οφέλη. Το συγκεκριμένο στρατηγείο εν καιρώ κρίσης ή πολέμου θα είναι επιφορτισμένο με τη σχεδίαση, συντονισμό και διεύθυνση επιχειρήσεων σε βάθος, ενώ εν καιρώ ειρήνης θα παρακολουθεί τις διεθνείς εξελίξεις σε θέματα τακτικών και τεχνικών των συγκεκριμένων επιχειρήσεων, προσαρμόζοντας αυτές στις ελληνικές απαιτήσεις και δυνατότητες. Παράλληλα, θα μεριμνά για τον καθορισμό συγκεκριμένων αρχών, διαδικασιών και τρόπων ενεργείας που θα διέπουν τη συντονισμένη δράση των δυνάμεων επιχειρήσεων σε βάθος και των τριών κλάδων, ώστε να είναι δυνατή η πλήρη επιχειρησιακή εκμετάλλευση των δυνατοτήτων τους. Επιπλέον, θα εμπλέκεται ενεργά στα θέματα εκπαίδευσης και υποστήριξης των δυνάμεων επιχειρήσεων σε βάθος, επιτυγχάνοντας σημαντική οικονομία κλίμακας, ως συνέπεια των κοινών τομέων διοικητικής μέριμνας και εκπαίδευσης. Τέλος, θα εντοπίζει τις πραγματικές ελλείψεις σε θέματα υλικών και μέσων και θα προβαίνει σε

αξιολόγηση τους, πριν την τελική πρόταση για την προμήθεια των απολύτως απαραίτητων και κρίσιμων επιχειρησιακά οπλικών συστημάτων.

2. Εντατικοποίηση της συνεκπαίδευσης των δυνάμεων που δύνανται να διεξάγουν επιχειρήσεις σε βάθος, τόσο στο εσωτερικό της χώρας όσο και με διεθνείς συνεργασίες αντίστοιχων δυνάμεων ξένων κρατών, ώστε μέσω της εντατικής εκπαίδευσης υπό ρεαλιστικές συνθήκες σε καιρό ειρήνης, να εντοπίζονται πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα των τακτικών που εφαρμόζονται, να εξασφαλίζεται το απαιτούμενο διακλαδικό πνεύμα, η αμοιβαία υποστήριξη και η διαλειτουργικότητα.

3. Υλοποίηση στοχευμένων κατά κλάδο εξοπλιστικών προγραμμάτων, στα πλαίσια πάντα των περιορισμένων δυνατοτήτων που προκύπτουν από τη δυσμενή δημοσιονομική κατάσταση της χώρας, μέσω δωρεάν παραχώρησης πλεονάζοντος υλικού από τα αμερικανικά αποθέματα, μίσθωσης ή καταβολής συμβολικού αντιτίμου, οπλικών συστημάτων υψηλής επιχειρησιακής αξίας, όπως:

α. Μεταφορικών ελικοπτέρων και ελικοπτέρων ειδικών επιχειρήσεων ώστε να καταστεί δυνατή η απόσυρση των υπέργηρων UH-1H Huey και να αναβαθμιστούν οι δυνατότητες διεξαγωγής επιχειρήσεων αεροκίνησης – αεραπόβασης από το Στρατό Ξηράς.

β. Ναυτικών μονάδων επιφανείας με δυνατότητες εκτόξευσης κατευθυνόμενων βλημάτων μακρού πλήγματος, οι οποίες θα παρέχουν πρωτόγνωρες δυνατότητες διεξαγωγής επιχειρήσεων σε βάθος για τα δεδομένα του Πολεμικού Ναυτικού.

γ. Αεροσκαφών εναέριου ανεφοδιασμού καυσίμων τα οποία θα αυξήσουν κατακόρυφα την ακτίνα δράσης των μαχητικών της Πολεμικής Αεροπορίας και θα επιτρέψουν την πραγματοποίηση πληθώρας επιθετικών αεροπορικών επιχειρήσεων σε πολύ μεγαλύτερο βάθος από ότι σήμερα.

4. Αναβάθμιση των υπαρχόντων μέσων επικοινωνιών για την κάλυψη της μεγάλης εμβέλειας που απαιτείται στις επιχειρήσεις σε βάθος και διεύρυνση της συμμετοχής της χώρας μας σε στρατιωτικά δορυφορικά συστήματα παρατήρησης, καθώς κάτι τέτοιο θα συνεισφέρει σημαντικά στην απόκτηση των απαιτούμενων πληροφοριών για την επιτυχή εκπλήρωση αποστολών εντός της εχθρικής ενδοχώρας.

Η υλοποίηση των παραπάνω προτάσεων για την περαιτέρω βελτίωση και επαύξηση των δυνατοτήτων διεξαγωγής επιχειρήσεων σε βάθος από τους τρεις

κλάδους των Ενόπλων Δυνάμεων, αποτελεί την καλύτερη απάντηση στην εξ' ανατολών στρατιωτική απειλή, δίνοντας τη δυνατότητα στην Ελλάδα, ακόμη και εν μέσω της σημερινής δύσκολης οικονομικής συγκυρίας, να ανασχέσει την τουρκική προκλητικότητα που αμφισβητεί ευθέως τα κυριαρχικά μας δικαιώματα σε ΑΟΖ και Κύπρο.

Συμπεράσματα

Η παρούσα διπλωματική εργασία πραγματεύεται τη διαχρονική σημασία των επιχειρήσεων σε βάθος στη στρατιωτική στρατηγική και τη σύγχρονη εφαρμογή τους τόσο σε διεθνές όσο και σε εθνικό επίπεδο, έχοντας ως σκοπό να εστιάσει στη σπουδαιότητά τους ως μια μέθοδο δράσης που επιτυγχάνει τους σκοπούς του πολέμου αποδοτικότερα και αποτελεσματικότερα στα πλαίσια των σύγχρονων επιχειρησιακών απαιτήσεων, καταδεικνύοντας παράλληλα ότι απαιτείται να αποτελέσουν το βασικό πυλώνα του ελληνικού στρατηγικού δόγματος αποτροπής.

Αφού αρχικά τονίσαμε ότι, οι επιχειρήσεις σε βάθος δεν είναι απλά και μόνο η βαθιά προσβολή στόχων εντός της εχθρικής επικράτειας, αλλά το σύνολο των ενεργειών που επηρεάζουν τις εχθρικές δυνατότητες διεξαγωγής αποτελεσματικών πολεμικών επιχειρήσεων, προσβάλλοντας κυρίως την επιθυμία, τη συνοχή και την ικανότητα του αντιπάλου για συνέχιση του πολέμου, στη συνέχεια παρατέθηκαν τα σημεία εκείνα όπου οι εν λόγω επιχειρήσεις συμβάλουν στην επίτευξη των αποτελεσμάτων που οραματίστηκαν στις πραγματείες τους μεγάλοι θεωρητικοί και στοχαστές της στρατιωτικής στρατηγικής της αρχαιότητας όπως ο Θουκυδίδης και ο Σουν Τσου, αλλά και νεώτεροι στρατηγικοί αναλυτές όπως ο Χανς Ντέλμπρουκ, ο Τζον Φούλερ, ο Λίντελ Χάρτ, ο Τζούλιο Ντουέ, ο Ουίλιαμ Μίτσελ και ο Τζον Γουόρντεν, γεγονός που καταδεικνύει τη σημασία τους. Αλλά και η ίδια η εξελικτική πορεία του φαινομένου του πολέμου, με την καταλυτική επίδραση της τεχνολογίας και τη σύνδεση της θεωρίας του πολέμου με τον ορθολογισμό¹⁷⁴, οδηγούν στην ολοένα και σε μεγαλύτερη κλίμακα χρησιμοποίηση των επιχειρήσεων σε βάθος ως της πλέον ενδεδειγμένης μεθόδου δράσης για την επίτευξη του μεγαλύτερου μέρους των σύγχρονων απαιτήσεων του πολέμου¹⁷⁵, αποδεικνύοντας ότι οι εν λόγω επιχειρήσεις αποτελούν σημαντική συνιστώσα της στρατιωτικής στρατηγικής στις μέρες μας.

¹⁷⁴ Ο ορθολογισμός κατά τις πολεμικές επιχειρήσεις αναφέρεται στην αποτελεσματική χρήση βίας, ώστε να επιτυγχάνονται οι στόχοι που θέτει ένα κράτος που καταφεύγει στον πόλεμο με όσο το δυνατότερο μικρότερο φορτίο φθοράς και μέσα σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα.

¹⁷⁵ Οι σύγχρονες απαιτήσεις του πολέμου αφορούν στην μέγιστη εκμετάλλευση των τεχνολογικών καινοτομιών, στην προσβολή των πολιτικών, διοικητικών και οικονομικών δομών του αντιπάλου και στην επίτευξη των σκοπών του πολέμου με τις μικρότερες δυνατές απώλειες στο συντομότερο δυνατό χρόνο.

Επιπλέον, το ελληνικό στρατιωτικό δόγμα επιβάλλεται να προσανατολιστεί στη διεξαγωγή επιχειρήσεων σε βάθος για την κάλυψη μιας σειράς εθνικών απαιτήσεων. Επειδή οι απαιτήσεις αυτές προκύπτουν για κάθε χώρα μέσα από τις προκλήσεις που αναδύονται στο υπό διαμόρφωση γεωπολιτικό περιβάλλον, σε συνάρτηση με τις ιδιαίτερες συνθήκες, τα εκάστοτε οικονομικά συμφέροντα και τις διεθνείς απειλές που αναπτύσσονται και υπονομεύουν την εθνική κυριαρχία και τη φυσική ασφάλεια των πολιτών, τόσο η πολιτική όσο και η στρατιωτική ηγεσία της χώρας οφείλουν να διασφαλίσουν με τις ενέργειες και τις στρατηγικές τους την εθνική ασφάλεια και άμυνα, καθώς και τη σταθερότητα του πολιτικού, οικονομικού και κοινωνικού συστήματος, από την κύρια πολιτικο-στρατιωτική απειλή, που δεν είναι άλλη από την τουρκική επεκτατική πολιτική. Η δυνατότητα διεξαγωγής αποτελεσματικών επιχειρήσεων σε βάθος αποτελούν σημαντική συνιστώσα της εθνικής στρατηγικής αποτροπής έναντι της τουρκικής απειλής και της επίτευξη των εθνικών μας σκοπών, καθόσον αποτελούν το καταλληλότερο δόγμα επιχειρήσεων ώστε η Ελλάδα να είναι σε θέση με εθνικά μέσα να προασπίζεται τα κυριαρχικά δικαιώματά της, προκαλώντας αν χρειασθεί δυσανάλογα μεγάλο κόστος στην οικονομική, πολιτική και κοινωνική σταθερότητα του τουρκικού καθεστώτος, αλλά και ισχυρό πλήγμα στην ικανότητα των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων να διεξάγουν επιχειρήσεις, αποθαρρύνοντας έτσι την τουρκική επιθετικότητα.

Το συγκεκριμένο συμπέρασμα συνάγεται από το γεγονός ότι, οι επιχειρήσεις σε βάθος, όπως αυτές ορίστηκαν στο δεύτερο κεφάλαιο, παρέχουν πλήρη δυνατότητα εξαπόλυσης πρώτου πλήγματος ώστε να εξουδετερωθεί μεγάλο μέρος της αντίπαλης ισχύος και των δυνατοτήτων του αντιπάλου να διεξάγει πόλεμο, αλλά και δυνατότητα ανταποδοτικού πλήγματος σε περίπτωση εκδήλωσης αιφνιδιαστικής εχθρικής επιθετικής ενέργειας, λόγω της υψηλής ετοιμότητας των δυνάμεων που διεξάγουν επιχειρήσεις σε βάθος και της ικανότητας τους να επιφέρουν με ταχεία αντίδραση αποφασιστικό πλήγμα. Επιπλέον, ικανοποιούν τη σημαντικότερη επιχειρησιακή απαίτηση του ελληνικού αμυντικού δόγματος για εκτεταμένη αποτροπή, που περιλαμβάνει και τον κυπριακό χώρο, μέσω της μοναδικής επιχειρησιακής ευελιξίας και της μεγάλης ακτίνας δράσης των εμπλεκόμενων δυνάμεων και μέσων. Ταυτόχρονα, τα σχέδια επιχειρήσεων σε βάθος χαρακτηρίζονται από μεγάλη ευκαμψία και ποικιλία επιλογών, με αποτέλεσμα να δύνανται να προσαρμόζονται στις ταχέως μεταβαλλόμενες καταστάσεις που προκύπτουν κατά την εξέλιξη μιας κρίσης ή

μιας πολεμικής αναμέτρησης, παρέχοντας τη δυνατότητα ευέλικτης εθνικής απάντησης ανάλογης των περιστάσεων, αποφεύγοντας τις πρακτικές ισοδύναμου τετελεσμένου που κρίνονται ιδιαίτερος αναποτελεσματικές, λόγω του προοδεδικασμένου κόστους για τον επιτιθέμενο.

Ιδιαίτερης μνείας χρήζει η διαπίστωση ότι, η ικανότητα διεξαγωγής επιχειρήσεων σε βάθος αποτελεί συντελεστή σταθερότητας και εξασφάλισης της άμυνας και της ανεξαρτησίας κρατών που υστερούν αριθμητικά έναντι των αντιπάλων τους, όπως η Ελλάδα και επιθυμούν να αποφύγουν την ολοκληρωτική αντιπαράθεση, χωρίς όμως να απολέσουν το γόητρο και την αξιοπιστία τους, στέλνοντας μηνύματα αδυναμίας στο διεθνές περιβάλλον. Οι επιχειρήσεις σε βάθος αποτελούν τη βέλτιστη επιλογή σε αυτές τις περιπτώσεις, καθόσον συγκεντρώνουν σε επιλεγμένες περιοχές και στον κατάλληλο χρόνο το μέγιστο της ισχύος, με την χρησιμοποίηση επίλεκτων δυνάμεων εξοπλισμένων με όπλα μεγάλης ισχύος πυρός και ανώτερης τεχνολογίας, εξασφαλίζοντας τοπική και χρονική υπεροχή έναντι υπέρτερου αντιπάλου, ελαχιστοποιώντας παράλληλα το ρίσκο της επιχείρησης και αυξάνοντας την αξιοπιστία αποτροπή σε κάθε εχθρική επιβουλή. Επιτυγχάνοντας με αυτό τον τρόπο η Ελλάδα τη στρατιωτική ανάσχεση της Τουρκίας, μεγιστοποιεί παράλληλα τις δυνατότητες επιλογών της σε επίπεδο μακροσκοπικής υψηλής στρατηγικής, άρα και τις πιθανότητες εξασφάλισης των ζωτικών συμφερόντων της εντός του άναρχου και ανταγωνιστικού διεθνούς περιβάλλοντος.

Οι τρεις κλάδοι των ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων, παρά τη δημοσιονομική πραγματικότητα που μειώνει συνεχώς τον αμυντικό προϋπολογισμό οδηγώντας σε μια ριζικά μειωμένη δομή δυνάμεων και παράλληλα περιορίζει τους διατιθέμενους πόρους για εξοπλιστικά προγράμματα, εξακολουθούν να διατηρούν σημαντικές δυνατότητες εκτέλεσης επιχειρήσεων σε βάθος, στην κατεύθυνση της προσβολής νευραλγικών σημείων του αντιπάλου βαθιά εντός της ενδοχώρας του, επιφέροντας τη στρατηγική και ψυχολογική «παράλυσή» του και την κάμψη της θέλησής του για πόλεμο, αποτυπώνοντας μια δυναμική που παρέχει σημαντικά πλεονεκτήματα στην άσκηση της εθνικής πολιτικής μας. Μάλιστα, η αναβάθμιση των δυνατοτήτων διεξαγωγής επιχειρήσεων σε βάθος από τις ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις, πάντα εντός του πλαισίου που υπαγορεύουν οι οικονομικές δυνατότητες της χώρας, αποτελεί μια σημαντική πρόκληση για το ελληνικό στρατηγικό δόγμα, με ιδιαίτερα ελκυστικά αποτελέσματα στο συσχετισμό κόστους – οφέλους στο ισοζύγιο της ελληνικής

αμυντικής διπλωματίας. Άλλωστε, σε περιόδους όπου η δημοσιονομική ανεξαρτησία απομειώνεται και οι εθνικοί παράγοντες ισχύος συρρικνώνονται, πρέπει να εντείνεται η προσπάθεια για τη διαφύλαξη του σκληρού πυρήνα της εθνικής αξιοπρέπειας και ακεραιότητας στο στρατιωτικό πεδίο. Η βελτίωση των δυνατοτήτων διεξαγωγής επιχειρήσεων σε βάθος, η οποία δύναται να επέλθει τόσο με οργανωτικές αλλαγές που θα στοχεύουν στη βελτιστοποίηση των διοικητικών δομών και στην αποτελεσματική εκπαίδευση των δυνάμεων, όσο και με την υλοποίηση στοχευμένων εξοπλιστικών προγραμμάτων εντός των διατιθέμενων αμυντικών κονδυλίων του προϋπολογισμού, θα πρέπει να αποτελέσει κυρίαρχο στόχο και δείγμα έντονου δυναμισμού για θετικές και αποτελεσματικές αλλαγές του ελληνικού δόγματος σχεδιασμού των πολεμικών επιχειρήσεων. Οφείλουμε λοιπόν, να μελετήσουμε εντατικά, να στοχαστούμε με ωριμότητα, να βελτιώσουμε περαιτέρω τις πρακτικές και να τηρούμε ετοιμότητα εφαρμογής των επιχειρήσεων σε βάθος ως την πλέον ελπιδοφόρα για τα ελληνικά όπλα μέθοδο διεξαγωγής επιχειρήσεων.

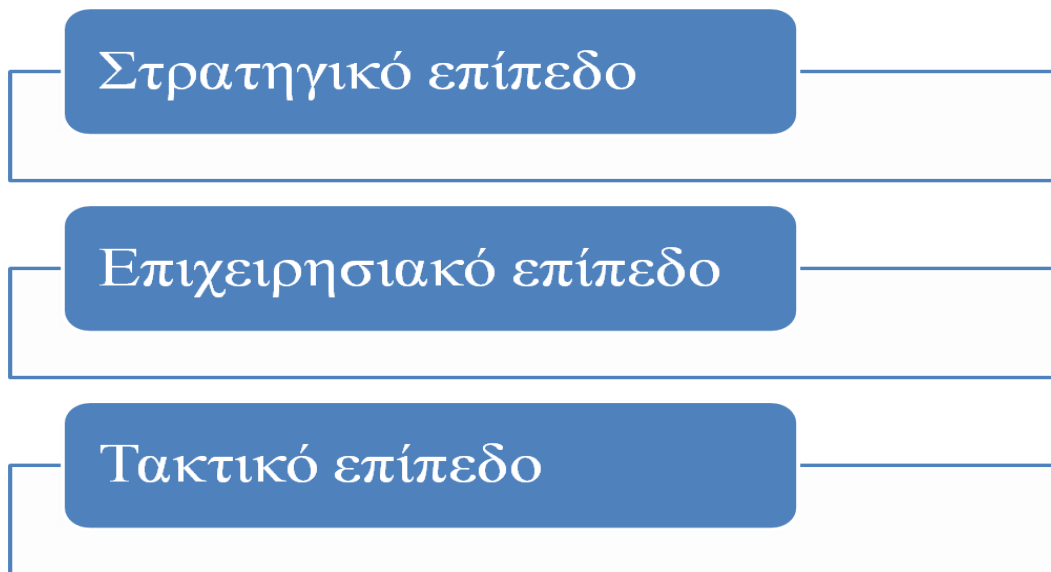
Οι επιχειρήσεις σε βάθος βέβαια, δεν διεκδικούν τις δάφνες ενός αλάθητου στρατιωτικού δόγματος, ούτε η παρούσα εργασία αποσκοπεί να τις κατατάξει στις ρηξικέλευθες θεωρίες διεξαγωγής πολεμικών επιχειρήσεων. Άλλωστε ούτε η «ομίχλη» του πολέμου, παρά την αλματώδη τεχνολογική εξέλιξη των οπλικών συστημάτων, πρόκειται να εξαφανιστεί πλήρως, ούτε από τη φύση του πολέμου πρόκειται να απαλειφθεί η «τριβή», με τα τυχαία και απρόβλεπτα περιστατικά να επενεργούν στην πολεμική δράση και σε κάθε στρατιωτική επιχείρηση, όπως μνημονεύει στο ανυπέρβλητο έργο του «Περί του Πολέμου», ο Κλαούζεβιτς. Αυτό που φιλοδοξούμε να καταδείξουμε είναι ότι, οι επιχειρήσεις σε βάθος αποτελούν την πλέον ενδεδειγμένη μέθοδο δράσης στο σύγχρονο επιχειρησιακό περιβάλλον για τις ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις, αποτελώντας σημαντική συνιστώσα της ελληνικής στρατιωτικής στρατηγικής, αυξάνοντας παράλληλα τη στρατηγική αποτελεσματικότητα της χώρας και επιτρέποντας σε τελική ανάλυση την αντιμετώπιση αριθμητικά υπέρτερου αντιπάλου, ισοσκελίζοντας τη μείωση μεγέθους των ελληνικών δυνάμεων και τις απώλειες σε εξοπλισμούς, λόγω των μεγάλων οικονομικών περικοπών του αμυντικού προϋπολογισμού, σε μια περίοδο μάλιστα που η τουρκική προκλητικότητα αυξάνεται καθημερινά και διακυβεύονται τεράστια εθνικά συμφέροντα σε ΑΟΖ και Κύπρο.

Άλλωστε, η ποιοτική στρατηγική και η τακτική ανωτερότητα ήταν οι δύο αναγκαίες προϋποθέσεις για να καταφέρει διαχρονικά η Ελλάδα να ανταπεξέρχεται την αριθμητική υπεροχή των αντιπάλων της. Σήμερα σε αυτή την κατεύθυνση, οι επιχειρήσεις σε βάθος αποτελούν την πλέον ελπιδοφόρα προσέγγιση για τα ελληνικά όπλα, καθόσον αποσκοπούν πρωτίτως στην κάμψη της θέλησης του αντιπάλου που, από την αρχαιότητα έως την σύγχρονη εποχή, εξακολουθεί να αποτελεί το κλειδί σε κάθε πολεμική αναμέτρηση.

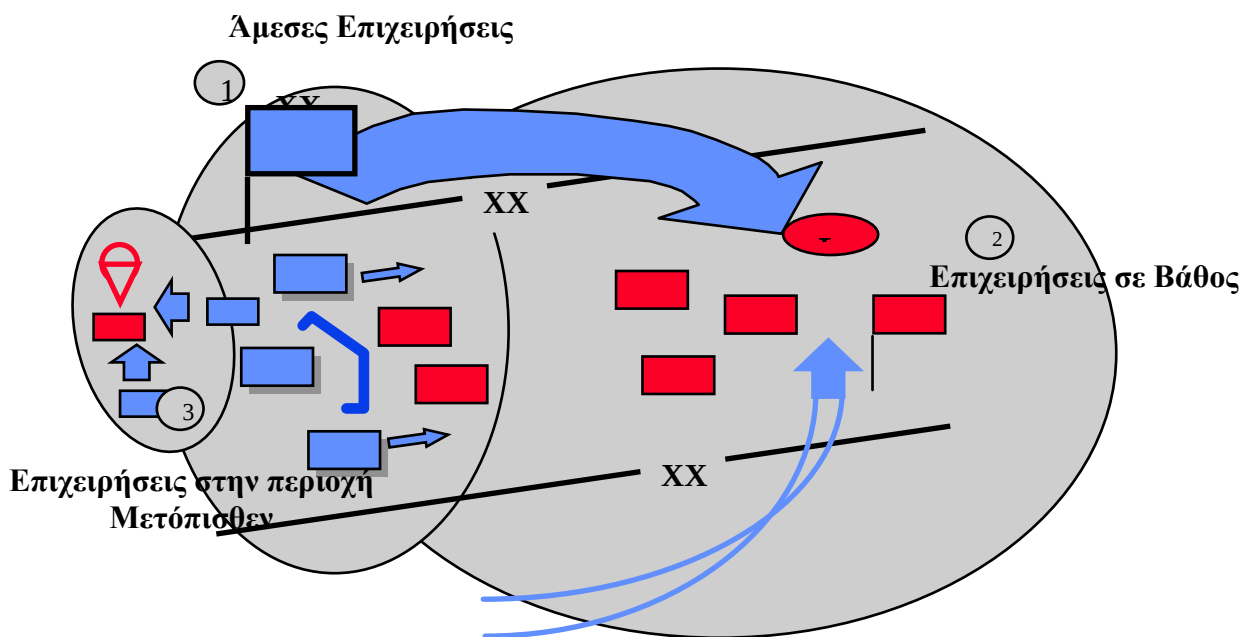
Η έρευνα και η ανάλυση που ακολουθήσαμε, πιστεύουμε να δικαίωσε το επιχείρημά μας, αν και ο μόνος αληθινός κριτής της αποτελεσματικότητας των στρατιωτικών θεωριών διεξαγωγής του πολέμου, είναι ο ίδιος ο πόλεμος.

Παράρτημα

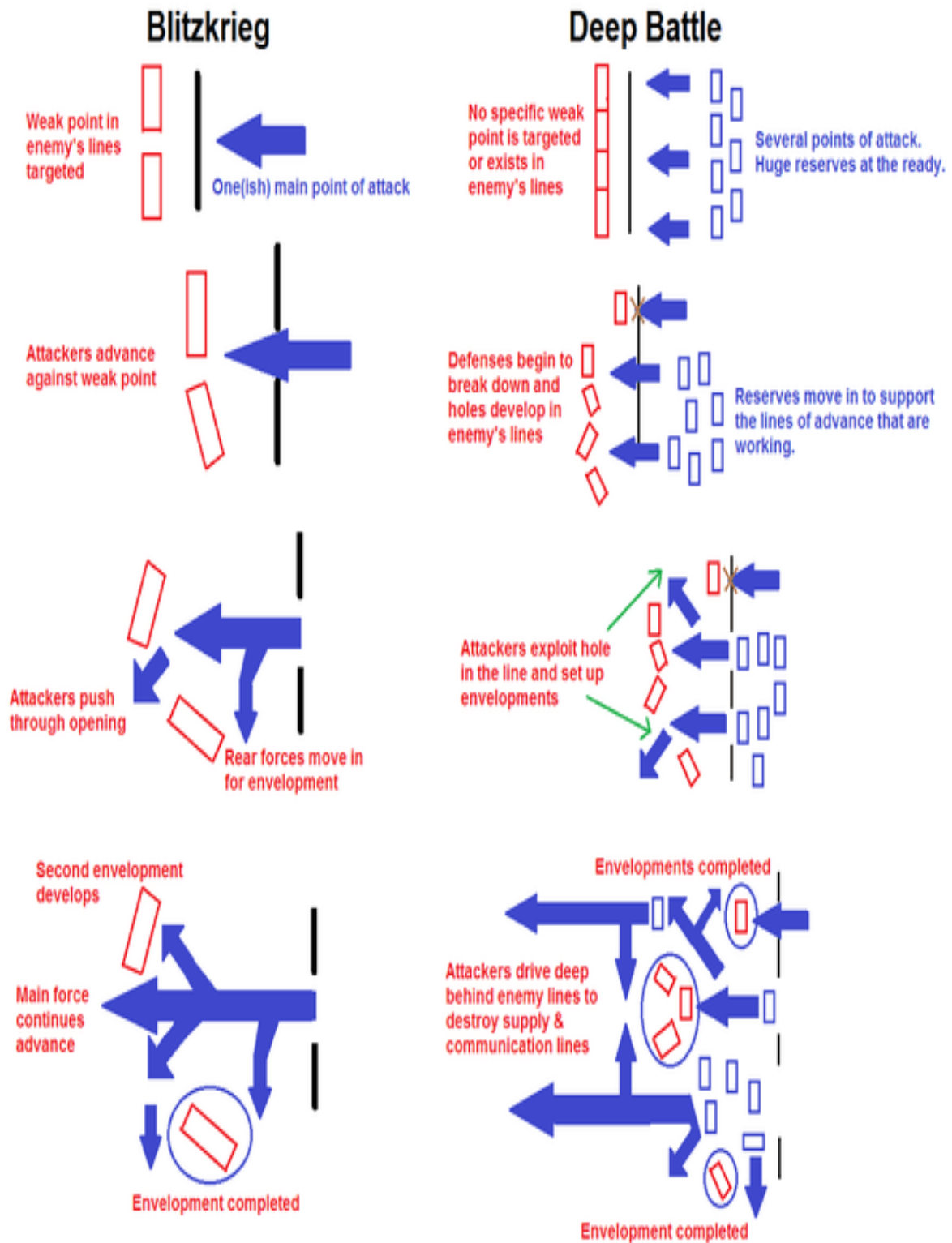
Σχεδιαγράμματα – Σχηματικές παραστάσεις - Φωτογραφίες

Εικόνα 1 Τα επίπεδα του πολέμου

Εικόνα 2 Σχεδιάγραμμα των μορφών επιχειρήσεων στο σύγχρονο επιχειρησιακό περιβάλλον - Επιχειρησιακό πλαίσιο (Πηγή: ΕΕ 100-1, σελ.14)

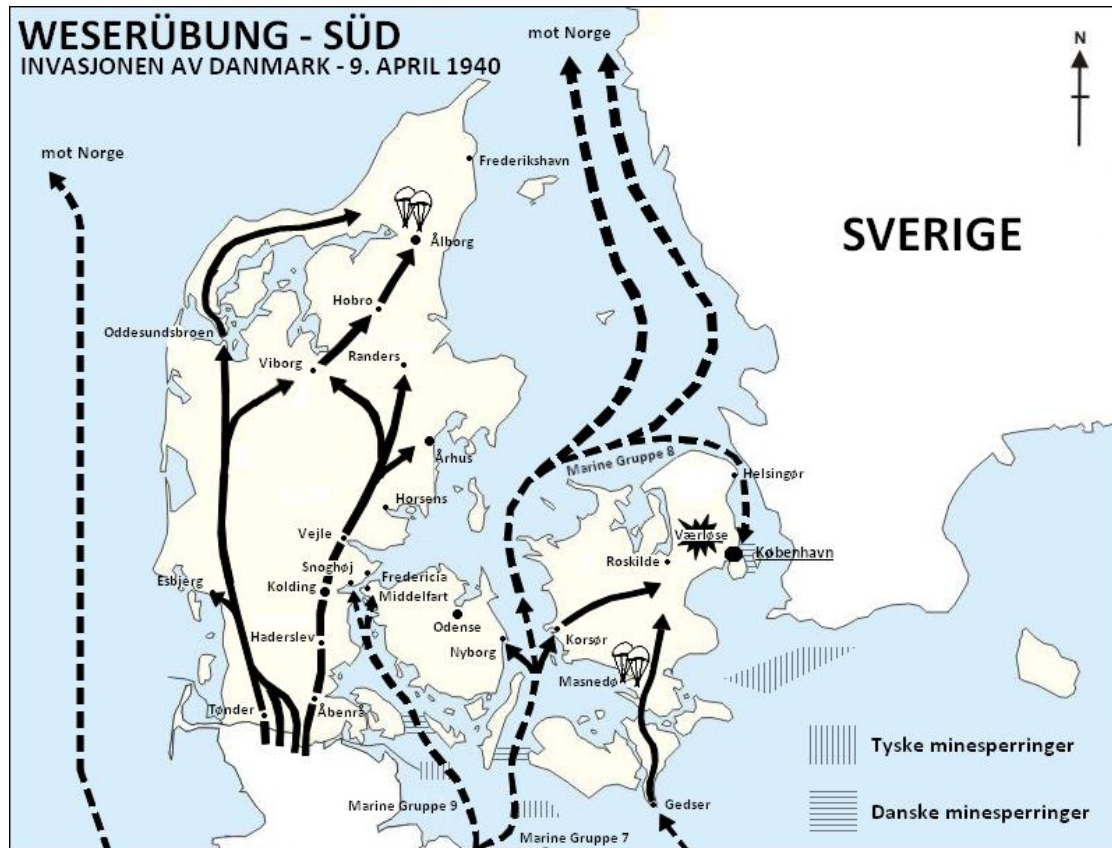
Εικόνα 3 Σχηματική παράσταση κεραυνοβόλου πολέμου και βαθιάς μάχης
(Πηγή: <https://www.google.gr/search>)

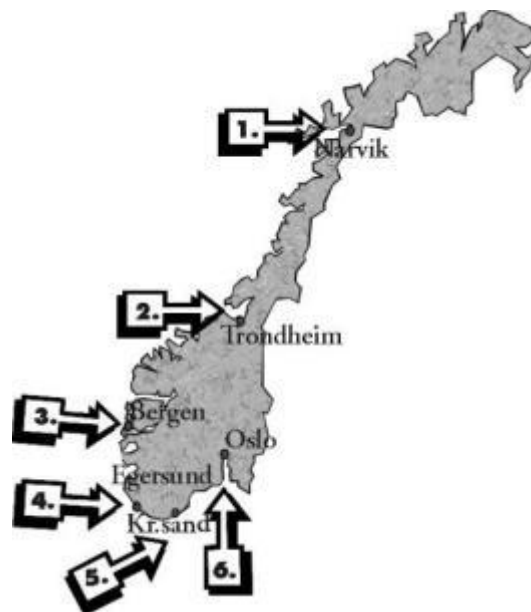
Εικόνα 4 Περίπολο Μακράς Ακτίνας Δράσης (LRP) στο μέτωπο της Βορείου Αφρικής κατά το Β' ΠΠ (Πηγή: <https://www.google.gr/search>)

Εικόνα 5 Σχεδιάγραμμα της επιχείρησης κατάληψης της Γιουγκοσλαβίας από τις δυνάμεις του Άξονα - Επιχείρηση «25» (Πηγή: <https://www.google.gr/search>)

Εικόνα 6 Σχεδιάγραμμα της γερμανικής εισβολής στη Δανία - Επιχείρηση «Weserübung» (Πηγή: <https://www.google.gr/search>)

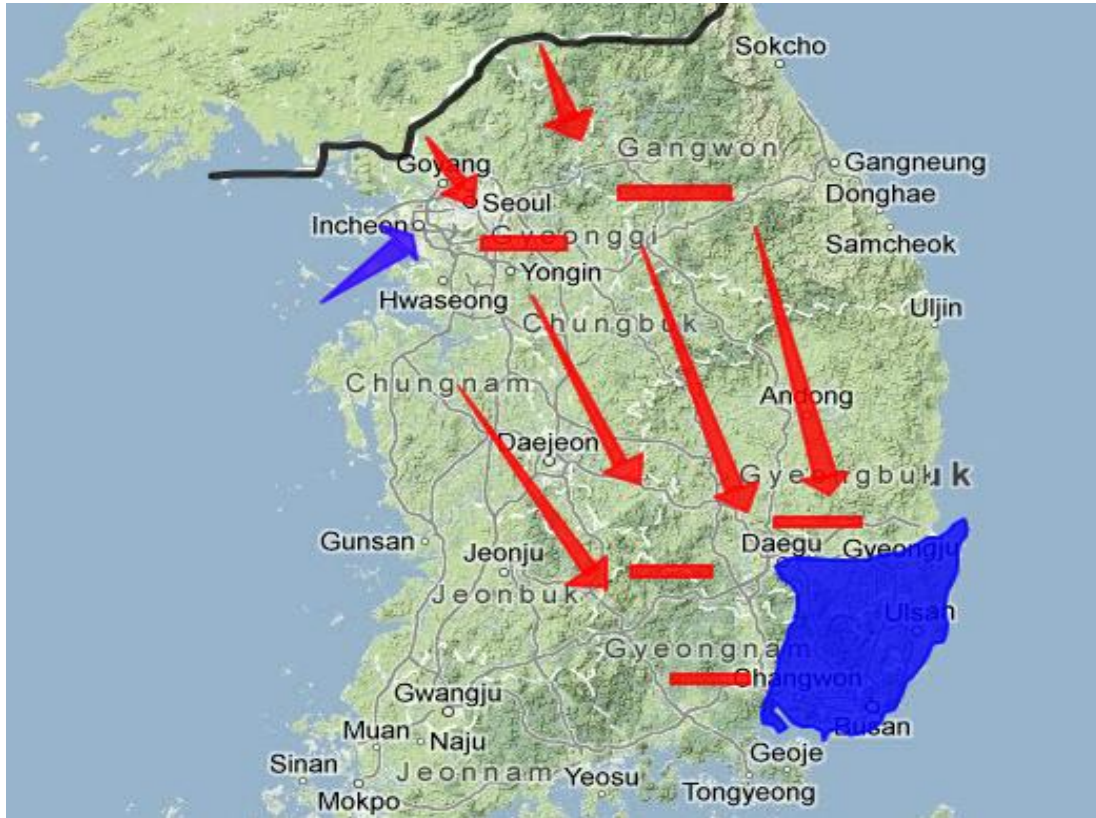
Εικόνα 7 Σχηματική παράσταση των νορβηγικών κέντρων βάρους που στοχοποιήθηκαν από τις γερμανικές δυνάμεις κατά την επιχείρηση «Weserübung» (Πηγή: <https://www.google.gr/search>)

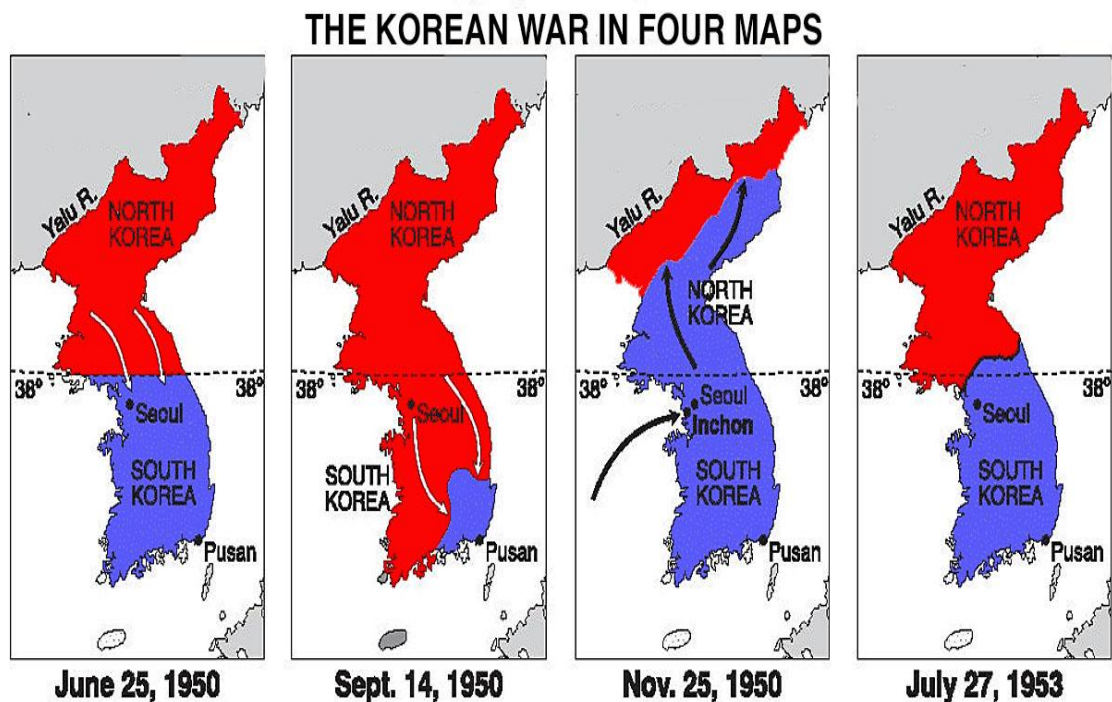
Εικόνα 8 Επιχείρηση «Ουρανός» - Η σοβιετική αντεπίθεση στο Στάλινγκραντ
(Πηγή: <https://www.google.gr/search>)

Εικόνα 9 Επιχείρηση «Bagration» - Η πιο επιτυχημένη επιχείρηση του Β' ΠΠ
(Πηγή: <https://www.google.gr/search>)

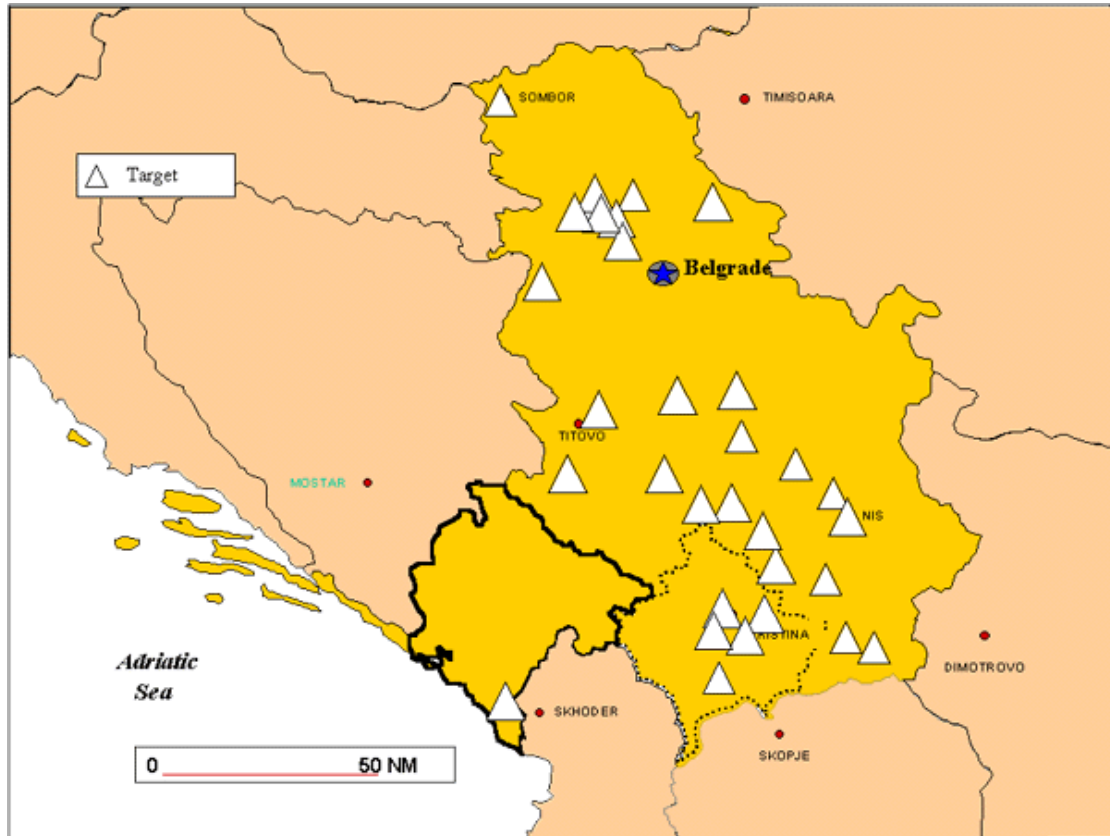
Εικόνα 10 Η παράτολμη αμφίβια επιχείρηση στην Ιντσόν (150 χλμ πίσω από τις βορειοκορεατικές γραμμές) κατά τον πόλεμο της Κορέας (Πηγή: <https://www.google.gr/search>)

Εικόνα 11 Η χρονολογική εξέλιξη του πολέμου της Κορέας (Πηγή: <https://www.google.gr/search>)

Εικόνα 12 Τα εδάφη που προσάρτησε το Ισραήλ κατά τον αραβοϊσραηλινό πόλεμο των 6 ημερών (Πηγή: <https://www.google.gr/search>)

Εικόνα 13 Σχηματική παράσταση στρατιωτικών, οικονομικών, πολιτικών στόχων που προσβλήθηκαν σε όλη την επικράτεια της Σερβίας και του Κοσόβου κατά τη νατοϊκή επιχείρηση «Allied Force» (Πηγή: <https://www.google.gr/search>)

Εικόνα 14 Αποτελέσματα νατοϊκή προσβολή κατά συγκοινωνιακού κόμβου στη σερβική πρωτεύουσα (Πηγή: <https://www.google.gr/search>)

Εικόνα 15 Αεραποβατική ενέργεια (Πηγή: <https://www.google.gr/search>)

Εικόνα 16 Αεροκίνητη ενέργεια (Πηγή: <https://www.google.gr/search>)

Εικόνα 17 Μεταφορικά ελικόπτερα NH-90 και UH-1H Huey της Αεροπορίας Στρατού (Πηγή: <https://www.google.gr/search>)

Εικόνα 18 Μεταφορικά αεροσκάφη C-130 Hercules της Πολεμικής Αεροπορίας (Πηγή: <https://www.google.gr/search>)

*Εικόνα 19 Μεταφορικό αεροσκάφος C-27J Spartan της Πολεμικής Αεροπορίας
(Πηγή: <https://www.google.gr/search>)*

*Εικόνα 20 Διείσδυση ομάδας ειδικών επιχειρήσεων με εκτέλεση άλματος
ελεύθερης πτώσης (Πηγή: <https://www.google.gr/search>)*

*Εικόνα 21 Άφηση ομάδας ειδικών επιχειρήσεων και εξωλέμβιας λέμβου διείσδυσης από ελικόπτερο CH-47 Chinook
(Πηγή: <https://www.google.gr/search>)*

Εικόνα 22 Βολή πυραύλου MGM-140 ATACMS από σύστημα εκτόξευσης πυραύλων MLRS (Πηγή: <https://www.google.gr/search>)

Εικόνα 23 Επιθετικό ελικόπτερο AH-64 DHA Apache Longbow εξοπλισμένο με 16 πυραύλους AGM-114 Hellfire (Πηγή: <https://www.google.gr/search>)

Εικόνα 24 Επιθετικά ελικόπτερα OH-58 Kiowa (Πηγή: <https://www.google.gr/search>)

Εικόνα 25 Μη επανδρωμένο αναγνωριστικό αερόχημα τύπου Sperwer του Στρατού Ξηράς (Πηγή: <https://www.google.gr/search>)

Εικόνα 26 Υποβρύχια διείσδυση ομάδας ανορθόδοξου ναυτικού πολέμου της Διοίκησης Υποβρυχίων Καταστροφών (Πηγή: <https://www.google.gr/search>)

Εικόνα 27 Βολή βλήματος Exocet MM 40 Block 3 από πυραυλάκατο του Πολεμικού Ναυτικού (Πηγή: <https://www.google.gr/search>)

Εικόνα 28 Βολή βλήματος Exocet MM 40 Block 3 από επάκτια συστοιχία κατευθυνόμενων βλημάτων (Πηγή: <https://www.google.gr/search>)

Εικόνα 29 Μαχητικό αεροσκάφος F-16 Block 52 της Πολεμικής Αεροπορίας με ενδεικτικό οπλισμό προσβολής επίγειων στόχων (Πηγή: <https://www.google.gr/search>)

Εικόνα 30 Μαχητικό αεροσκάφος Mirage 2000-5 Mk2 της Πολεμικής Αεροπορίας. Δεξιά και αριστερά της φωτογραφίας διακρίνονται το βλήμα ναυτικής κρούσης Exocet AM 39 Block 2 και το βλήμα τύπου cruise SCALP-EG (Πηγή: <https://www.google.gr/search>)

Εικόνα 31 Μαχητικό αεροσκάφος F-4 Peace Icarus 2000 της Πολεμικής Αεροπορίας κατά τη φάση προσβολής επίγειων στόχων με τη χρήση βομβών γενικής χρήσης (Πηγή:<https://www.google.gr/search>)

Εικόνα 32 Μαχητικό αεροσκάφος F-16 της Πολεμικής Αεροπορίας κατά την άφεση laser guided bomb Paveway (Πηγή:<https://www.google.gr/search>)

*Εικόνα 33 Κατευθυνόμενο βλήμα άμεσης επίθεσης GBU-31 JDAM (Joint Direct Attack Munition) αναρτημένο σε μαχητικό αεροσκάφος F-16
(Πηγή: <https://www.google.gr/search>)*

Εικόνα 34 Κατευθυνόμενο βλήμα διανομής υποπυρομαχικών AGM-154 JSOW (Joint Stand-Off Munition) εν πτήση (Πηγή: <https://www.google.gr/search>)

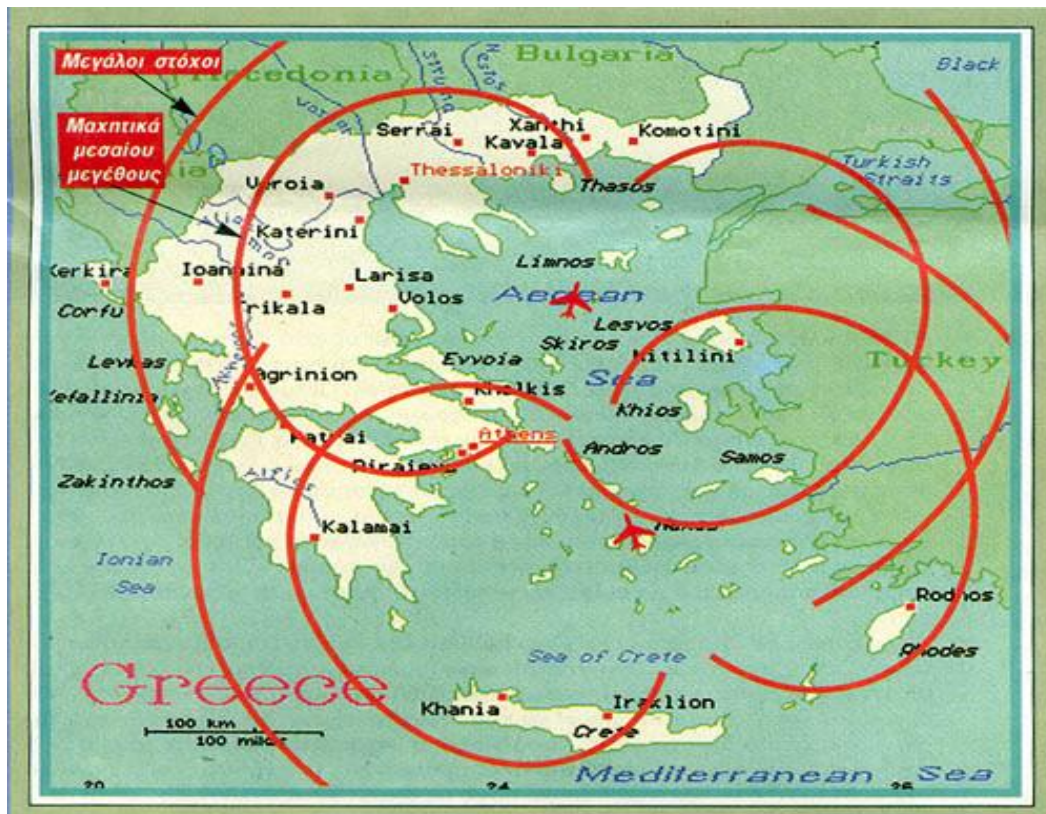
Εικόνα 35 Σχηματική παράσταση της εμβέλειας του βλήματος SCALP-EG
(Πηγή: <https://www.google.gr/search>)

Εικόνα 36 Η κεραία λήψης δορυφορικών εικόνων του δορυφορικού σταθμού
εδάφους στην Τανάγρα (Πηγή: <https://www.google.gr/search>)

Εικόνα 37 Αερομεταφερόμενο Σύστημα Έγκαιρης Προειδοποίησης και Ελέγχου – (ΑΣΕΠΕ) EMB-145H Erieye της Πολεμικής Αεροπορίας
(Πηγή: <https://www.google.gr/search>)

Εικόνα 38 Σχηματική παράσταση της εμβέλειας της επιχειρησιακής εικόνας που λαμβάνουν τα ΑΣΕΠΕ της Πολεμικής Αεροπορίας πετώντας στο κεντρικό Αιγαίο
(Πηγή: <https://www.google.gr/search>)

Εικόνα 39 Μη Επανδρωμένο Αεροσκάφος Πήγασος II της Πολεμικής Αεροπορίας (Πηγή: <https://www.google.gr/search>)

Εικόνα 40 Άφηση ομάδας ειδικών επιχειρήσεων της 31^{ης} ΜΕΕΔ από ελικόπτερο AS 332 C1 Super Puma της Πολεμικής Αεροπορίας (Πηγή: <https://www.google.gr/search>)

Πηγές – Βιβλιογραφία

Πηγές

Α΄ Στρατιωτικά Εγχειρίδια

ΓΕΣ (2008). *ΕΕ 100-1 Επιχειρήσεις Χερσαίων Δυνάμεων*. Αθήνα: ΤΥΕΣ.

ΣΣΕ (1998). *Εγχειρίδιο Διεθνούς Δικαίου*. Βάρη: Τυπογραφείο ΣΣΕ.

North Atlantic Treaty Organization (2010), *AJP-01 NATO Allied Joint Doctrine*.

Διαθέσιμο στο: https://www.fit4russland.com/images/NATO-Kriegsplan_Allied_joint_doctrine_2010.pdf.

North Atlantic Treaty Organization (2013). *AAP-06 NATO Glossary of Terms and Definitions*.

Διαθέσιμο στο: <http://www.dtic.mil/doctrine/doctrine/other/aap6.pdf>.

USA Department of Defense (2017). *Dictionary of Military and Associated Terms*.

Διαθέσιμο στο: http://www.dtic.mil/doctrine/new_pubs/dictionary.pdf.

USA Headquarters Department of the Army (1997) *FM 1- 112 Attack Helicopters Operations*.

Διαθέσιμο στο: <https://www.globalsecurity.org/military/library/policy/army/fm/1-112/fm1-112.pdf>.

USA Headquarters Department of the Army (2010) *FM 3- 60 The Targeting Process*.

Διαθέσιμο στο: <https://fas.org/irp/doddir/army/fm3-60.pdf>.

USA Headquarters Department of the Army (2016) *ATP 3-94.2 Deep Operations*

Διαθέσιμο στο: <https://fas.org/irp/doddir/army/atp3-94-2.pdf>.

USA Headquarters Department of the Army (2017). *FM 3-0 Operations*.

Διαθέσιμο στο: <https://fas.org/irp/doddir/army/fm3-0.pdf>.

USA Joint Chiefs of Staff (2014). *JP 3-05 Special Operations*.

Διαθέσιμο στο: http://www.dtic.mil/doctrine/new_pubs/jp3_05.pdf.

Β΄ Ιστοσελίδες

Αμυντικά και στρατιωτικά θέματα, «UAV:SAGEM Sperwer»
<https://defensegr.wordpress.com/2016/03/31/uav-sagem-sperwer> (πρόσβαση
στις 16/10/2017)

- Βικιπαίδεια, «Βομβαρδιστικό Αεροπλάνο» <https://www.wikipedia.gr/wiki> (πρόσβαση στις 21/9/2017)
- Βικιπαίδεια, «Διεθνείς Σχέσεις» <https://el.wikipedia.org/wiki> (πρόσβαση στις 17/9/2017)
- Βικιπαίδεια, «Επιχείρηση Μπαγκρατιόν» <https://el.wikipedia.org/wiki> (πρόσβαση στις 30/10/2017)
- Βικιπαίδεια, «Επιχείρηση Ουρανός» <https://el.wikipedia.org/wiki> (πρόσβαση στις 30/9/2017)
- Βικιπαίδεια, «Πόλεμος του Κοσσυφοπεδίου» <https://el.wikipedia.org/wiki> (πρόσβαση στις 7/10/2017)
- Βικιπαίδεια, «Πόλεμος των Έξι Ημερών» <https://el.wikipedia.org/wiki> (πρόσβαση στις 4/10/2017)
- Βικιπαίδεια, «Χάιντς Γκουντέριαν» <https://el.wikipedia.org/wiki> (πρόσβαση στις 23/9/2017)
- Βρανάς, Ρ. «Περιττοί πλέον οι αλεξιπτωτιστές;» <http://www.tanea.gr/news/world/article/4432227/?iid=2> (πρόσβαση στις 21/9/2017)
- Γαϊτατζής, Δ. «Ο Ξεχασμένος Ιαπωνο-Ρωσικός Πόλεμος του 1939» <https://www.proelasi.org/2012/09/17> (πρόσβαση στις 22/9/2017)
- Γενικό Επιτελείο Στρατού, «Οργάνωση» <http://www.army.gr/> (πρόσβαση στις 28/10/2017)
- Δημητρίου, Ε. «Ο Πόλεμος των Φώκλαντς» <http://www.militaryhistory.gr/articles/view/155> (πρόσβαση στις 28/10/2017)
- Ελληνική Δημοκρατία – Υπουργείο Εξωτερικών, «Ζητήματα Ελληνοτουρκικών Σχέσεων» <http://www.mfa.gr/zitimata-ellinotourkikon-sheseon> (πρόσβαση στις 25/10/2017)
- Μαυρόπουλος, Π. «Επιχειρησιακό Επίπεδο Πολέμου: Πραγματικότητα ή Ψευδαίσθηση;» <http://www.warandstrategy.gr/stratigiki/stratitiki-stratigiki/46-epixeirisiako-epipedo-poleμου-pragmatikotita-i-psevdesthisi> (πρόσβαση στις 18/9/2017)

- Μπουφέςης, Α. «Blitzkrieg ή Βαθειά Μάχη; Οι δύο θεωρίες πολέμου, που σημάδεψαν τα μεγαλύτερα θέατρα επιχειρήσεων στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο» http://alexandrosboufesis.blogspot.gr/2011/02/normal-0-false-false-false-en-gb-x-none_09.html#!/2011/02/normal-0-false-false-false-en-gb-x-none_09.html (πρόσβαση στις 24/9/2017)
- Ναλμπάντης, Π. «Η Εξέλιξη της Σοβιετικής Επιχειρησιακής Στρατιωτικής Σκέψης» <http://www.geetha.mil.gr/media/1.vima-ell-stratskepsis/2013/sovietiki-epixeirisiakh-strat-skepsi.pdf> (πρόσβαση στις 22/9/2017)
- Πενταπόσταγμα Ενημέρωσης, «Exocet block III, Το όπλο Χερσαίας Προσβολής του ΠΝ» <https://www.pentapostagma.gr/2017/08/exocet-block-iii> (πρόσβαση στις 18/10/2017)
- Πολεμική Αεροπορία, «Οργάνωση - Οπλοστάσιο» <https://www.haf.gr/> (πρόσβαση στις 28/10/2017)
- Πολεμικό Ναυτικό «Ο Στόλος μας» <http://www.hellenicnavy.gr/> (πρόσβαση στις 28/10/2017)
- Flame History, «Επιχείρηση BAGRATION. Η Μεγαλύτερη Ήττα του Γερμανικού Στρατού σε Πεδίο Μάχης του Β΄ Π.Π.» <http://flamehistory.blogspot.gr/2009/04/bagratiion.html> (πρόσβαση στις 30/10/2017)

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Γιαρένης, Ε. (2012). *Οι Έλληνες και ο Πόλεμος*. Αθήνα: Ενάλιος.
- Γρίβας, Κ. (1999). *Ο Πόλεμος στον 21^ο Αιώνα*. Αθήνα: Επικοινωνίες Α.Ε.
- Ήφαιστος, Π., Πλατιάς, Α. (1992). *Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Καρύκας, Π., Βαρσάμης Γ. (2011). «Επιχείρηση BAGRATION 1944. Το Βατερλώ του Χίτλερ στο Ανατολικό Μέτωπο». *Μεγάλες Μάχες της Στρατιωτικής Ιστορίας*. Αθήνα: Γνώμων.
- Καφφές, Γ. (2008). *Τι Είναι Πόλεμος; Κοινωνιολογία της Βίας και του Πολέμου*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Κολιόπουλος, Κ. (2000). *Στρατηγικός Αιφνιδιασμός. Υπηρεσίες Πληροφοριών και Αιφνιδιαστικές Επιθέσεις*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

- Κολιόπουλος, Κ. (2008). *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα*. Αθήνα: Ποιότητα.
- Κονδύλης, Π. (1998). *Θεωρεία του Πολέμου*. Αθήνα: Θεμέλιο.
- Κοτζιάς, Ν. (2010). *Η Εξωτερική Πολιτική της Ελλάδας τον 21^ο Αιώνα*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Κουκουδάκης, Γ. (2016). *Ο Πόλεμος στη Θεωρεία των Διεθνών Σχέσεων & της Στρατηγικής*. Αθήνα: Τουρίκης.
- Κυριακίδης, Κ. (2003). *Αεροπορική Ισχύ και Πόλεμος του Κόλπου*. Αθήνα: Επικοινωνίες Α.Ε.
- Κωνσταντινίδης, Σ. (2008). «380 Μοίρα ΑΣΕΠΕ». *Αμυντικά Θέματα*, τεύχος 257, 44-48.
- Λαζαρίδης, Χ. (1997). *Αναζητώντας Στρατηγική στην Εξωτερική μας Πολιτική*. Αθήνα: Ποιότητα.
- Λάζος, Ε. (2007). «Ειδικές Δυνάμεις και Εναέρια Μέσα». *Άμυνα & Διπλωματία*, τεύχος 196, 60-65.
- Λάζος, Ε. (2010). «Η Νέα Γενιά Apache σε Υπηρεσία στην Αεροπορία Στρατού». *Άμυνα & Διπλωματία*, τεύχος 226, 46-53.
- Λάσκαρη, Λ. (2009). «MLRS – Η Καταιγιστική Δύναμη του Πυροβολικού». *Αμυντικά Θέματα*, τεύχος 268, 67-70.
- Λεονταρίτης, Α. (2006). «Ελληνικές Ειδικές Δυνάμεις». *Αμυντικά Θέματα*, τεύχος 236, 60-77.
- Λίτσας, Σ. (2010). *Πόλεμος και Ορθολογισμός: Θεωρητικές Προεκτάσεις και Στρατηγικές Εφαρμογές*. Αθήνα: Ποιότητα.
- Λυμπέρης, Χ. (1993). *Ελληνική Αμυντική Στρατηγική*. Αθήνα: Αιχμή.
- Λυμπέρης, Χ. (2009). *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων*. Αθήνα: Ποιότητα.
- Μάξης, Ι. (2006). *Γεωπολιτική Προσέγγιση για ένα Νέο Ελληνικό Αμυντικό Δόγμα*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Μανακανάτας, Δ. (2007). «SCALP-EG – Πόσο Αλλάζει τα Δεδομένα». *Στρατηγική*, τεύχος 156, 50-61.
- Μανακανάτας, Δ. (2007). «Σύγχρονα Ναυτικά Βλήματα Κρούσης». *Στρατηγική*, τεύχος 157, 96-107.
- Μπλαβέρης, Λ. (2009). «Τα Ιπτάμενα Μάτια και Αυτιά της ΠΑ σε Δράση». *Ελληνική Άμυνα και Ασφάλεια*, τεύχος 46, 40-54.

- Μπλαβέρης, Λ. (2011). «31 ΜΕΕΔ, Διασώστες – Κομάντος της Πολεμικής Αεροπορίας». *Καταδρομή και Ασφάλεια*, τεύχος 6, 16-24.
- Μπλαβέρης, Λ. (2012). «Δορυφορικός Σταθμός Εδάφους στην Τανάγρα». *Ελληνική Άμυνα και Τεχνολογία*, τεύχος 28, 38-47.
- Μπλαβέρης, Λ. (2013). «13^η Διοίκηση Ειδικών Επιχειρήσεων». *Ελληνική Άμυνα & Τεχνολογία*, τεύχος 40, 38-47.
- Νέζης, Γ. (2006). «Φάκελος Πυροβολικό». *Αμυντικά Θέματα*, τεύχος 236, 60-77.
- Νομικός, Α. (2003). «Ανάπτυξη – Δομή – Αποστολές Ειδικών Δυνάμεων». *Στρατιωτική Επιθεώρηση*, τεύχος 6/2003, 55-61.
- Παγώτσης, Ε., Νικήτας, Ι. (2013). «Αμφίβιες Επιχειρήσεις & Ενίσχυση Νήσων στο Αιγαίο». *Ελληνική Άμυνα & Τεχνολογία*, τεύχος 40, 48-55.
- Παπαδόπουλος, Β., Βαρσάμης, Γ., Παπαδημητρίου, Κ. (2012). «Ο Πόλεμος των 6 Ημερών. Η Σαρωτική Νίκη του Ισραήλ επί των Αράβων (1967)». *Μεγάλες Μάχες της Στρατιωτικής Ιστορίας*. Αθήνα: Γνώμων.
- Παπαθανάσης, Η. (2006). «Σύγχρονα Όπλα Αέρος – Εδάφους». *Αμυντική Επιθεώρηση*, τεύχος 46, 59-68.
- Παπαθανάσης, Η. (2013). «SAS Οι Επίλεκτοι του Βρετανικού Στρατού». *Μονογραφίες της Στρατιωτικής Ιστορίας*. Αθήνα: Γνώμων.
- Παπασωτηρίου, Χ. (1996). *Ο Αγώνας για την Ελληνική Ανεξαρτησία: Πολιτική και Στρατηγική των Ελλήνων και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, 1821-1932*. Αθήνα: Σιδέρης.
- Παπασωτηρίου, Χ. (2011). *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική: 6^{ος} – 11^{ος} Αιώνας*. Αθήνα: Ποιότητα.
- Παπασωτηρίου, Χ. (2012). *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002*. Αθήνα: Ποιότητα.
- Πλατιάς, Α. (1999). *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στο Θουκυδίδη*. Αθήνα: Εστία.
- Ποτέας, Π. (2006). «Όπλα Αέρος – Εδάφους ΠΑ». *Αμυντική Επιθεώρηση*, τεύχος 55, 44-52.
- Σιδέρης, Σ. (2012). «Το Παρελθόν, το Παρόν και το Μέλλον του Ναυτικού Ειδικού Πολέμου». *Άμυνα & Διπλωματία*, τεύχος 253, 36-43.
- Σπαγόπουλος, Π. (2011). «ΠΑ – Επιχειρήσεις σε Αιγαίο και Ανατολική Μεσόγειο». *Στρατηγική*, τεύχος 206, 38-49.

- Σπαγόπουλος, Π. (2017). «Ο Πόλεμος της Κορέας και η Ελληνική Συμμετοχή». *Πόλεμος & Ιστορία*, τεύχος 212.
- Σπαγόπουλος, Π. (2017). «Αμυντική Βίβλος 2017-2018. Το Ισοζύγιο Ένοπλης Ισχύος Ελλάδας-Τουρκίας-Κύπρου». Αθήνα: DNM GROUP.
- Στεργίου, Δ. (2012). «SCALP-EG και MIRAGE 2000-5 Mk 2 – Ο Στρατηγικός Σχηματισμός της ΠΑ». *Ελληνική Άμυνα και Τεχνολογία*, τεύχος 34, 28-37.
- Στεργίου, Δ. (2012). «Το Ελληνικό MEA – Πήγασος II» *Ελληνική Άμυνα και Τεχνολογία*, τεύχος 35, 40-47.
- Υφαντής, Κ. (2010). *Εισαγωγή στη Στρατηγική: Εννέα Μαθήματα*. Αθήνα: Σιδέρη.

Ξενόγλωσση

- Adair, P. (1994). *Hitler Greatest Defeat*. London: Arms & Armour Press.
- Clausewitz, K. (1989). *On War*. (μτφρ. M. Howard, P. Paret). New Jersey: Princeton University Press.
- Creveld, M. (1989). *Technology and War*. New York: The Free Press.
- Creveld, M. (2011). *The Age of Airpower*. New York: Public Affairs.
- Dupuy, T. (2009). *The Evolution of Weapons and Warfare*. Virginia: Hero Books.
- Dustan S. (2009). *The Six Day War 1967*. Oxford: Osprey Publishing Ltd.
- Echevarria, A. (1996). *Moltke and the German Military Tradition: His Theories and Legacies, Parameters*. Spring: US Army College Quarterly.
- Evera, S. (2001). *Causes of War: Power and the Roots of Conflict*. New York: Cornell University Press.
- Freedman, L. (2009). *Deterrence*. Cambridge: Polity Press.
- Fuller, J.F.C. (1946). *Armament and History*. London: Eyre & Spottiswoode.
- George, A. (1993). *Bridging the Gap. Theory & Practice in Foreign Policy*. Washington D.C.: United States Institute of Peace.
- Handel, M. (1990). *Weak States in the International System*. Abingdon: Routledge.
- Hosmer, S. (2001). *Why Milosevic Decided to Settle When he Did*. Santa Monica: RAND Corporation.
- Keegan, J. (1989). *The Second World War*. New York: Viking.
- Kiras, J. (2006). *Special Operations and Strategy. From World War II to the War on Terrorism*. New York: Routledge.

- Lambeth, B. (2001). *NATO's Air War for Kosovo: A Strategic and Operational Assessment*. Santa Monica: RAND Corporation.
- Luttwak, E. (2002). *Strategy. The logic of War and Peace*. Massachusetts: Cambridge University Press.
- Morgenthau, H. (2005). *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. New York: McGraw & Hill.
- Olsen, A., Creveld, M. (2011). *The Evolution of Operational Art. From Napoleon to the Present*. Oxford: Oxford University Press.
- Papasotiriou, H. (2002). «The Kosovo War: Kosovar Insurrection, Serbian Retribution and NATO Intervention». *Journal of Strategic Studies*, vol. 25, 39-62.
- Pape, R. (1996). *Bombing to Win. Air Power and Coercion of War*. New York: Cornell University Press.
- Platias, A., Koliopoulos, C. (2009). *Thucydides and the Origin of Strategy*. London – New York: Hurst – Columbia University Press.
- Simpkin, R. (1985). *Thoughts on 21st Century Warfare*. London: Brassey Defence Publishers.
- Strachan, H., Herberg-Rothe, A. (2007). *Clausewitz in the Twenty First Century*. Oxford: Oxford University Press.
- Triandafillov, V. (1994). *The Nature of the Operations of Modern Armies*. (μτφρ. W. Burhans). Essex: Frank Cass.
- Warden, J. (1988). *The Air Campaign: Planning for Combat*. Washington D.C.: National Defense University Press.
- Warden, J. (1995). «The Enemy as a System». *Airpower Journal*, vol. 9, 40-55.
- Zaloga, S. (1996). *Bagration 1944. The Destruction of Army Group Centre*. London: Osprey Publishing Ltd.

Έργα μεταφρασμένα στα ελληνικά

- Creveld, M. (2001). *Επιμελητεία και Πόλεμος*. (μτφρ. Μ. Τσιμόγιαννη). Αθήνα: Τουρκικής.
- Creveld, M. (2001). *Η Διοίκηση στον Πόλεμο*. (μτφρ. Δ. Γεδεών). Αθήνα: Τουρκικής.
- Gilpin, R. (2004). *Πόλεμος και Αλλαγή στη Διεθνή Πολιτική*. (μτφρ. Κ. Κολιόπουλος). Αθήνα: Ποιότητα.
- Hooker, R. (1993). *Ο Πόλεμος των Ελιγμών*. (μτφρ. Μ. Μπλέτας). Αθήνα: Τουρκικής.

- Howard, M. (2000). *Ο Ρόλος του Πολέμου στη Νεότερη Ευρωπαϊκή Ιστορία*. (μτφρ. Η. Στροϊκού). Αθήνα: Ποιότητα.
- Jackson R., Sorensen, G. (2006). *Θεωρία και Μεθοδολογία των Διεθνών Σχέσεων. Η Σύγχρονη Συζήτηση*. (μτφρ. Χ. Κωνσταντινίδης). Αθήνα: Gutenberg.
- Liddell Hart, B. (1995). *Στρατηγική της Έμμεσης Προσεγγίσεως*. (μτφρ. Κ. Γεωργαντάς). Θεσσαλονίκη: Βάνιας.
- Mearsheimer, J. (2007). *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*. (μτφρ Κ. Κολιόπουλος). Αθήνα: Ποιότητα.
- Paret, P. (2004). *Οι Δημιουργοί της Σύγχρονης Στρατηγικής από τον Μακκιαβέλλι στην Πυρηνική Εποχή*. (μτφρ. Β. Κατσάνης). Αθήνα: Τουρίκης.
- Sun Tzu (1989). *Η Τέχνη του Πολέμου*. (μτφρ.Κ. Γεωργαντάς). Θεσσαλονίκη: Βάνιας.
- USA Department of Defense (1993). *Ο Πόλεμος του Κόλπου*. (μτφρ. Δ. Σκαρβέλης). Αθήνα: Φλώρος.